LAISVĖ

MARTYNAS ANYSAS:

A. a. Viktoras Gailius

VYTAUTAS VYGANTAS:

Kartų bendravimas

ANTANAS MACEINA:

Kovon su vakariečio žmogaus iliuzijomis

VYTAUTAS VARDYS:

Katalikai ir politika JAV

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS:

Vokiečių teisės moksle Baltijos aneksija nepripažįstama

1956 **Nr. 11 (48)**

Turinys

Šis nr. skirtas Amerikos ir Kanados LF Bičiulių konferencijos Windsore idėjoms.

	Psl.
Martynas Anysas: A. a. Viktoras Gailius	1
Bernardas Brazdžionis: Valiūnas lanko milžinkapį	13
Vytautas Vygantas: Kartų bendravimo problema tremtyje	14
Juozas Brazaitis: Rezistencija 15 metų fone	22
Vaclovas Sidzikauskas: Pasaulio politika ir Lietuva	31
Antanas Maceina: Kovon su vakariečio iliuzijomis	35
DARBAI IR IDĖJOS: Anapus: Nikitos Chruščiovo strategija ir Lietuva (J. B.); **Pasaulyje:** Baltijos valstybių suverenumas gyvas (Vytautas Vaitiekūnas); Katalikai ir politika JAV (Vytautas Vardys); **Tremtyje:** Totalistinis ir demokratinis žmogus lietuviškame "bestselleryje", Katalikų Federacijos sukaktis (J. M.); Idėjos spaudoje; Vardai įvykiuose; **Gyvoji mintis:** Apie antrąją dvidešimtojo šimtmečio pusę (Charles Malik); **Laiškai**	38-64

Į LAISVĘ rašė:

Dr. M. Anysas, dr. K. Ambrozaitis, kun. K. Balčys, K. Brazauskas, J. Brazaitis, dr. Z. Brinkis, dr. A. Damušis, A. V. Dundzila, dr. J. Grinius, dr. Z. Ivinskis, V. Jonikas, dr. J. Kazickas, dr A. Kučas, K. Kudžma, dr. A. Maceina, A. Mažiulis, dr. A Musteikis,. M. Musteikis, P. Narutis, A. Pocius, L. Prapuolenis, dr. A. Ramūnas, A. Sabaliauskas, V. Sidzikauskas, S. Sužiedėlis, A. Šalčius, R. Šomkaitė, Ed. Turauskas, V. Vaitiekūnas, J. Vidzigiris, V. Vardys, dr. V. Vygantas.

KOREKTŪRA

Į LAISVĘ Nr. 10 K. M. Nemuros straipsny "Pilietybės prasmė" 10 pusl. antroj skilty antroj pastraipoj atspausdinta:

"Kai pvz. vietoje Lietuvos valstybinio kontinuiteto eksponento — Lietuvos piliečio Pajaujo Lietuvos valstiečių liaudininkų egzilinės grupės priešakyje atsiranda jau Amerikos pilietis Pajaujis-Javis, — Lietuvos valstybinio kontinuiteto ir valstybinio ryšys tarp lietuvio patrioto ir svetimąją tautybę prisiėmusio jo brolio."

TURI BŪTI:

"Kai pvz. vietoje Lietuvos valstybinio kontinuiteto eksponento — Lietuvos piliečio Pajaujo Lietuvos valstiečių liaudininkų egzilinės grupės priešakyje atsiranda jau Amerikos pilietis Pajaujis-Javis, Lietuvos valstybinio kontinuiteto ir valstybinio solidarumo ryšys tarp Lietuvos liaudininkų ir egzilinių trūksta, lygiai kaip trūksta tautinio solidarumo ryšys tarp lietuvio patrioto ir svetimąją tautybę prisiėmusiojo jo brolio."

Dėl šios klaidos autorių atsiprašome.

KU biblioteka

093 00510692 1

LAISVĖ

NR. 11 (48)
1956 LAPKRITIS

A. A. VIKTORAS GAILIUS

MARTYNAS ANYSAS

A. a. Viktorą Gailių gerai pažinojau; daug teko su juo kartu dirbti. Apie jo veiklą kalbėdamas, apsiribosiu veikimu Lietuvos pasiuntinybėje Berlyne, Klaipėdos krašto direktorijoj ir plačiau aprašysiu jo veikimą kaip paskutinio Lietuvos gubernatoriaus Klaipėdoje.

✣

Viktoras yra gimęs 1893 rugpiūčio 27 Berštininkuose, Plaškių parapijos, Pagėgių apskrities. Jo tėvai turėjo apie 200 margų ūkį, daugumą gerų Nemuno pievų. Tas juos ir įgalino leisti savo tris sūnus į Tilžės gimnaziją, kurią Viktoras baigė 1914. Jis turėjo brolį Valterį, vėliau žinomą Klaipėdos krašto bažnyčių komisarą, ir brolį Albiną, tarnavusį po pirmojo pasaulinio karo Lietuvos armijoje ir iš čia vėliau išėjusį kapitono laipsniu. Abu broliai jau anksčiau mirė: Valteris trumpai prieš antrą pasaulinį karą, o Albinas mirė 1942 nacionalsocialistinėje koncentracijos stovykloje.

Prasidėjus pirmam pasauliniam karui, Viktoras Gailius buvo mobilizuotas į vokiečių kariuomenę pėstininku. 1915 prie Kauno tvirtovės buvo sunkiai sužeistas ir ilgai gulėjo karo ligoninėse. Jis niekuomet visai nepasveiko ir visą amžių kentėjo. Ligoninėse jis susipažino su iš Karaliaučiaus kilusia gailestinga sesute, kurią jis vėliau vedė ir kuri jį dabar palydėjo į paskutinę poilsio vietą.

Kiek išgijęs, Viktoras Gailius pradėjo studijuoti teisę. Dėl savo silpnos sveikatos ir ankstyvo stojimo į Lietuvos valstybės tarnybą, jos nebaigė. Būsimasis užsienių reikalų ministeris dr. Purickis, steigdamas Lietuvos pasiuntinybę Berlyne, paėmė jį tarnybon pasiuntinybės sekretorium. Ten pat pateko ir jo gimnazijos draugas Pranas Gižas iš Gastų (Heinrichswalde), Lankininkų apskrities, ir vėles-

nis dr. rer. pol. Karolis Augustas Ozelys iš Pagėgių apskrities. Pranas Gižas apie 1925 mirė Romoje nuo gerklės džiovos, o Karolis Augustas Ozelys mirė prieš keleris metus Berlyne, paleistas iš rusų koncentracijos stovyklos.

Kai dr. Purickis 1920 m. vasarą buvo paskirtas užsienių reikalų ministeriu, Viktoras Gailius veikė, kaip chargé d'affaires ligi 1922 liepos 1, ligi naujai atsiųstasis Vaclovas Sidzikauskas perėmė pasiuntinybę. Tuomet Viktoras Gailius, iš dalies prieš jo norą, buvo perkeltas atstovu į Taliną, kur išbuvo ligi 1923 vasario 6.

✣

Faktiškai Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos ir reikiant pakeisti Erdmono Simonaičio sukilėlių parinktą direktoriją, buvo sustota prie Viktoro Gailiaus. Jis sutiko išeiti iš diplomatinės tarnybos ir buvo paskirtas Klaipėdos krašto antrosios direktorijos pirmininku.

Jo direktorijos valdymo metu iškilo anas tuomet tiek daug triukšmo sukėlęs bažnyčios konfliktas. Iš centro vyriausybės tuomet buvo pageidaujama, kad būtų atskirta Klaipėdos krašto evangelikų bažnyčia nuo Karaliaučiaus konsistorijos. Nei centro vyriausybė, nei politikoje mažai tada patyręs direktorijos pirmininkas Gailius nesuprato, kad tokiu žygiu bus išjudintos jėgos, kurių politinės pasekmės nenumatomos. Šitam centro vyriausybės pageidavimui pasidavė ir tuometinis direktorijos narys, paskiau Kauno universiteto teologijos profesorius dr. Vilius Gaigalaitis.

Klaipėdos krašto bažnyčios komisaru buvo paskirtas kunigas Valteris Gailius. Prieš šitą žygį tuojau protestavo Karaliaučiaus konsistorija ir Berlyno oberkirchenratas, kuriems padėjo vietiniai gyventojai. Bažnyčios komisaro parėdymai nebuvo pripažinti. Kai Vyžių parapijoje buvo bandoma įvesti naujai paskirtą kunigą, įvyko prie bažnyčios vartų muštynės. Atvykusiems direktorijos nariams buvo grasinama, jų automobilį apmėtė akmenimis ir purvais. Bažnyčios konfliktas išėjo direktorijos nenaudai, ir nuo bažnyčios atskyrimo galiausiai reikėjo atsisakyti.

Bažnyčios konfliktas, kurį Berlynas ir Karaliaučius varė su didžiausiu įnirtimu, nepaprasta demagogija ir agitacija, labai pakenkė Viktoro Gailiaus reputacijai kaip Klaipėdos krašto politiko, nepaisant jo nuosaikumo ir vėlesnėje eigoje parodyto didelio politinio takto.

A. a. Viktoras Gailius, M. Lietuvos tautinės tarybos narys, Klaipėdos gubernatorius, Lietuvių Fronto atstovas Vlike, Tautos Fondo pirmininkas, Bendruomenės vicepirmininkas Vokietijoje.

Klaipėdos krašto seimelio daugumos akyse jis buvo centro vyriausybės priklausomas politikas, ir 1925 rugpjūčio 1 jo direktorija turėjo atsistatydinti.

Laimėjusi Karaliaučiaus konsistorija pašalino dr. Vilių Gaigalaitį iš bažnytinės tarnybos, dėl to jis savo vėlesnį amžių labai kentėjo. Tam tikras atpildas jam vėliau buvo jo paskyrimas teologijos profesorium Kaune. Tose pareigose jis išbuvo ligi evang. teologijos fakulteto panaikinimo. Viktoras Gailius visą laiką neturėjo galimybės užimti žymesnę vietą autonominėje administracijoje. Ir centro vyriausybė jam nepadėjo grįžti į diplomatinę tarnybą.

Išėjęs iš direktorijos, Viktoras Gailius visą laiką tarnavo centro vyriausybės įstaigose Klaipėdos krašte: įvairiose eko-

nominėse bendrovėse, buvo Klaipėdos uosto direkcijos narys ir kurį laiką jos pirmininkas, "Klaipėdos Žinių" ir vėliau "Memelzeitung" vyr. redaktorius, miesto seimelio narys, pirmasis "Ryto" bendrovės direktorius ir galiausiai Klaipėdos krašto gubernatorius nuo 1938 pabaigos ligi 1939 kovo 22.

Be šitų oficialinių pareigų Viktoras Gailius labai aktyviai dalyvavo krašto politiniame gyvenime, nebuvo jokių žymesnių organizacijų, kuriose jis nebūtų vienose arba kitose pareigose veikęs. Jau iš ankstyvesnių laikų buvo lietuvių atstovu Klaipėdos krašto seimelyje ir, pasikeisdamas su Endriu Borchertu, buvo lietuvių frakcijos vadas. Sunkiuose politiniuose momentuose Viktoras Gailius dažnai gubernatoriaus buvo šaukiamas į pagalbą.

✣

Paskutiniais Lietuvos nepriklausomybės laikais Viktoras Gailius buvo apie 45 metų amžiaus, nors ir senesnis atrodė. Buvo vidutinio ūgio, liesas, išbalusio ilgo veido ir gerokai pražilusiais šviesiais gelsvais plaukais. Karo metu gauta žaizda jį visą amžių stipriai kamavo. Reikėjo vėl ir vėl pakelti operacijas, iš kurių kiek pasitaisydavo, nors ir niekuomet visai nepasveiko. Eidavo gerokai į vieną pusę pasviręs, nes toje pusėje jam trūko kelių šonkaulių.

Politiniuose reikaluose velionis rodydavo didelį taktą, niekuomet neišsišokdavo, buvo labai teisingas, be politinio vyliaus ir kitų gerbiamas. Priešingoji pusė jam irgi negalėjo daugiau prikišti, negu jo direktoriavimo laiką ir faktą, jog jis tikrai gynė autonomiją ir priešinosi priklausomybei nuo užsienio, nuo Berlyno. Ir tarp vokiečių mažiau politikuojančių, Herr Geilus, kaip jie jį vadindavo, turėjo gerą reputaciją.

Jeigu anksčiau Viktoras Gailius būtų buvęs paskirtas gubernatorium ir centro vyriausybė būtų jo politiką nuoširdžiai rėmusi, galimas daiktas, kad Klaipėdos krašto politika būtų nuėjusi gal kiek kitais keliais. Bet centro vyriausybė tuo metu buvo kitokios nuomonės.

Gal ryšium su savo nesveikata velionis plačioje visuomenėje tik tiek tesirodė, kiek tai buvo būtinai reikalinga; jis nesiafišavo, buvo kiek užsidaręs. Šita ypatybė gal ir buvo jo ankstyvesnių politinių nusivylimų padaras. Jo asmeninių draugų skaičius buvo labai ribotas. Į šitą skaičių neįėjau nei aš, nors apie 5 metus turėjau su Gai-

lium įvairių tarnybinių bei politinių reikalų.

✣

Versalio sutarties ir jo padarinių likvidavimas buvo Hitlerio režimo svarbiausias siekimas, jo politinis alfa ir omega. Po Čekoslovakijos apkarpymo buvo galima laukti Klaipėdos krašto likvidavimo. Čekoslovakijos krizės metu Hitleris savo kalboje berods buvo oficialiai pareiškęs, kad šitą klausimą sutvarkius jis nebeturėsiąs jokių didesnių teritorinių reikalavimų. Šitą Hitlerio tvirtinimą kuoplačiausiai garsino lietuviškoji spauda. Tai buvo jos žymiausias argumentas prieš krašte stiprėjantį nacionalsocialistinį judėjimą. Bet Hitlerio reikalavimai nuolatai keitėsi, didėjo.

Lietuvos vyriausybės atsakingi asmens, be kelių išimčių, ir toliau liko optimistai dėl krašto ateities. Dėl to Klaipėdos politikos atžvilgiu ir toliau buvo mažai kas daroma. Niekas anksčiau negalėjo išjudinti ministerį pirmininką Juozą Tūbelį. Net ir tuomet, kai po Tūbelio mirties jo įpėdinis kunigas Vladas Mironas, Berlyno spaudžiamas, visiškai paleido politines vadžias, minėtas optimizmas Klaipėdos politiniuose reikaluose tik pamažu tesikeitė.

Trečiam reichui nuolat spaudžiant, 1938 lapkričio 1 buvo panaikintas valstybės gynimo metas (karo padėtis) visoje Lietuvoje su Klaipėdos kraštu. Ministeris pirmininkas Mironas tuomet spaudai pareiškė, kad šitas žygis daromas santykiams tarp Lietuvos ir Vokietijos pagerinti. Po šito politinio žygio buvo visiška ir neribota laisvė politinei veiklai. Kartu su karo podėties panaikinimu buvo paleisti ir paskutiniai neumaninkai. Laisvę gavo ir pats Neumanas. Tuojau pradėjo organizuoti vietinę SA ir SS. Klaipėdos krašto nacionalsocialistiškai nusistačiusi spauda, nebejausdama sau krašto komendanto cenzūros, greitai gavo visiškai nacionalsocialistinę spalvą.

Tokia nuotaika praėjo paskutiniai Klaipėdos krašto seimelio rinkimai 1938 gruodžio 11. Neumano sąrašas gavo 25 atstovus; sujungti lietuviškieji sąrašai gavo 4 atstovus. Buvo išrinkti Viktoras Gailius, dr. Trūkanas, Jonas Kybrancas ir Juozas Pajaujis. Šitas seimelis nebesusirinko posėdžių, nes rinkimai įsigaliojo tik 1939 kovo 16. Tos pačios dienos parėdymu, gubernatorius Gailius šaukė seimelį posėdžio kovo 25. Tris dienas prieš tai Hitleris užėmė Klaipėdos kraštą. Turbūt, nenorėjo, kad seimelyje

lietuviai atstovai pareikštų dar gal kokį protestą.

✣

Jau prieš paskutinius rinkimus buvo žinoma, kad tuojau po rinkimų pasitrauks gubernatorius Kubilius. Iš vienos pusės Kubilius buvo visai išsisėmęs, pailsęs ir dėl visų nepasisekimų apsivylęs. Iš kitos pusės centro vyriausybei radikaliai pakeitus politiką,buvo reikalinga pakeisti ir gubernatorių.

Buvo jieškoma žmogaus šitai vietai. Neradus Kaune žymesnio politiko į gubernatorius, buvo nusistatyta, kad naujas gubernatorius turi būti klaipėdiškis. Tinkamų asmenų skaičius buvo labai ribotas, tik keli asmens. Buvo sustota prie Viktoro Gailiaus. Iš jo, matyti, nebuvo gauta neigiamo atsakymo, nes greitai jis buvo pašauktas į Kauną. Jam dar Kaune tebesant, Klaipėdoje buvo gauta neoficiali žinia, kad jis skiriamas gubernatorium. Kitą rytą jį sutikau gubernatūros salone, laukiantį priėmimo pas gubernatorių Kubilių.

Pasisveikinęs jį klausiau: "Girdėjau,kad tamstą nori skirti gubernatorium".

"Taip", atsakė Gailius.

"Ar tamsta sutinki šitą vietą užimti?"—toliau klausiau.

"Sutinku", atsakė paklaustasis.

"Nejaugi tamsta turi tiek daug optimizmo manyti, kad šitoje beviltiškoje padėtyje dar yra galimybė kaip nors teigiamai pasireikšti?"

"Aš į visą dalyką žiūriu optimistiškai ir manau, kad krašte bus galima surasti platformą tolesniam politiniam veikimui", man paaiškino būsimas gubernatorius.

"Dieve duok, kad tamstos optimizmas pasiteisintų", jam pasakiau ir baigiau pasikalbėjimą, nes kaip tik jau buvo prašomas užeiti pas gubernatorių.

Gruodžio 12 po pietų Elta pranešė, kad Juras Kubilius atšaukiamas ir jo vieton skiriamas Viktoras Gailius.

Gailiaus paskyrimas sukėlė įvairių spėliojimų. Valstybiškai nusistačiusiųjų klaipėdiškių tarpe buvo aiškus pasitenkinimas. Bet iš kauniečių buvo girdėti nuomonė, kad Gailius atiduosiąs Klaipėdą III reichui. Visi spėliojo apie būsimas politikavimo galimybes ir negalimybes.

Tos pačios dienos 4 val. Heilsbergo radiofonas apie Gailiaus paskyrimą nieko nepranešė, matyti, dar nebuvo gavęs Berlyno politinių sluoksnių nuomonės. Vakare Kauno radiofonas pakartojo žinią apie Vikto-

ro Gailiaus paskyrimą. Vėliau Heilsbergo radiofonas tarp kitų žinių pranešė, kad Lietuvos vyriausybė, eidama prie politinės padėties sunormalizavimo, galiausiai paskyrusi gubernatoriumi klaipėdiškį Viktorą Gailių. Bet reikalai jau esą per toli pažengę, šitas asmuo jau nebegalįs paveikti politinės eigos, ir jo rolė galinti būti tik "Gubernator-Liquidator".

Tuo posakiu buvo paskelbtas Viktoro Gailiaus gubernatoravimui mirties sprendimas. Viktoro Gailiaus valdymo laikas buvo labai trumpas, akmuo jau buvo pasileidęs nuo kalno, riedėjo vis didėjančiu greitumu, ir niekas nebegalėjo jo sulaikyti.

Gailiui nebebuvo daug galimybės politikuoti. Centro vyriausybė buvo atsidūrusi politinėje defensyvoje ir iš jos jau nebeišėjo. Klaipėdos mieste ir visame krašte buvo tęsiamas SA ir SS vyrų apmokymas. Klaipėdos miesto gatvėse rodėsi pusiau karinės kolonos, skambėjo vokiečių komandos ir dainos.

✣

Viktoras Gailius buvo paskirtas gubernatorium ministerio teisėmis, kas prieš tai nebuvo praktikuojama. Kaip ministeris jis visuomet galėjo dalyvauti ministerių tarybos posėdžiuose ir ten tiesiogiai iškelti Klaipėdos reikalus. Anksčiau visi gubernatorių reikalai ėjo per ministerių tarybos generalinį sekretorių prie ministerio pirmininko. Gubernatoriai dalyvaudavo ministerių tarybos posėdžiuose tik specialiai pakviesti. Toks ankstyvesnis sutvarkymas buvo didelis administracinis trūkumas, kuris Klaipėdoje buvo labai jaučiamas ir visuomenės pastebimas.

Pirmininko Tūbelio laikais toks gubernatoriaus teisės praplėtimas gal ir būtų likęs be didesnės reikšmės, nes Tūbelio autoritetas ministerių taryboje buvo toks didelis, jog jis visuomet pravesdavo savo nuomonę. Pirmininko Mirono, kuris beveik neturėjo administracinės praktikos, laikais, tokia gubernatoriaus teisė galėjo labai teigiamai atsiliepti. Bet dėl trumpo laiko, kurį Viktorui Gailiui teko valdyti, šita teisė buvo iliuzoriška.

Gubernatorius Gailius toliau įvedė praktiką, kad kiekvienas gubernatūros patarėjas svarbesnius reikalus gubernatoriaus vardu pats gintų centro vyriausybės įstaigose. Ligi tol buvo praktikuojama, kad svarbesnius reikalus gubernatorius pats dėjo į savo portfelį ir, būdamas Kaune, juos mažiau arba dau-

giau gynė, juos palikdavo pas Mašalaitį, Tūbelį arba dėl laiko stokos juos vėl parsiveždavo. Vikt. Gailiaus įvestoji naujoji tvarka iš vienos pusės buvo teigiama, nes patarėjai galėjo savo bylas ligi galo sekti, bet iš kitos pusės jų autoritetas buvo žymiai mažesnis už gubernatoriaus. Naująja tvarka man keletą kartų teko dalyvauti Klaipėdos reikalais ministerių tarybos posėdžiuose. Čia turėjau progos matyti, kaip mažai patyręs buvo pirmininkas Mironas administracijos reikaluose.

✣

Praėjus rinkimams iš pradžių buvo manoma, kad Augustas Baldžius ir toliau liks direktorijos pirmininku. Bet gana greitai paaiškėjo, kad jis nebėra persona grata. Visa krašto politika buvo jau pastatyta ant Berlyno bėgių. Pirmuose seimelio atstovų pasitarimuose su gubernat. Gailium buvo minėta dr. Neumano kandidatūra į direktorijos pirmininkus. Gubernatorius buvo labai nustebintas, kad toks griežtas užsienio politikos priklausąs asmuo buvo siūlomas į pirmininkus. Bet jau antrame pasimatyme seimelio atstovai nebekartojo Neumano kandidatūros, jie siūlė Klaipėdos Landschaftsbanko prokuristą Bertulaitį direktorijos pirmininku. Gubernatorius su tuo sutiko manydamas, jog velnias esąs malonesnis už belzebubą, kaip jis vėliau mums išsireiškė. 1939 sausio 20 Willy Bertuleit gubernatoriaus buvo paskirtas pirmininku. Į Bertulaičio direktoriją įėjo nariais dr. Herbert Boettcher iš Pagėgių, darbininkas Albert Monien iš Klaipėdos ir visose vokiškose direktorijose ligi tol dalyvavęs ūkininkas Otto Žygaudas iš Trakeninkų.

Labai gyvai atsimenu pirmąjį direktorijos prisistatymą gubernatoriui Gailiui. Prisistatyme be manęs dalyvavo dar kitas patarėjas, nes gubernatorius norėjo turėti liudininkų, jeigu įvyktų koks nenumatytas incidentas. Pirmininkas Bertulaitis, įžengdamas į gubernatoriaus kabinetą, dar nesveikino hitleriškai, kaip tai jo direktorijos narys Boettcher, bet dėvėjo juodas kelnes ir rudą švarką—tokia kombinacija dažnai rodydavosi Hitleris. Pristatė savo direktorijos narius. Pasikalbėjimas buvo įdomus ta prasme, jog direktorijos nariai kalbėjo tik vokiškai, gubernatorius Gailius tik lietuviškai, vienas kitą suprato, bet Bertulaitis nenusileido prabilti valstybine kalba. Ir nebuvo daug ko kalbėti, nes tai nebuvo direktorija senąja prasme. Jos reikalus tvarkyti

ėmėsi naciams visiškai pasidavę asmens. Bertulaitis laikėsi labai ambicingai ir arogantiškai. Audiencija todėl buvo labai trumpa, vos suspėjo cigaretę surūkyti.

Paskutiniu laiku Klaipėdoje pradėjo lankytis daugiau žurnalistų, negu įprasta. Tai buvo ženklas, kad tarptautinė padėtis pradėjo temptis. Jie visi, kaip iš seniau įprasta, sustodavo nacionalsocialistiniame hochburge "Baltischer Hof". Čia jie ir gaudavo pirmąjį įkvėpimą. Tik po to kai kurie atsidurdavo ir gubernatūroje.

Lankėsi Klaipėdoje ir viena gerai žinoma prancūzė žurnalistė, kuri prašė interview gubernatorių. Jis ją pakvietė po pietų kavos. Ir mane prašė dalyvauti, nes jis prancūzų kalbą mokėjo silpnai. Ji labai atidžiai klausėsi gubernatoriaus Gailiaus politinių išvedžiojimų.

"Visame pasaulyje yra labai daug gandų, kad Hitleris darys žygių prijungti Klaipėdos kraštą prie Vokietijos. Tą patį įspūdį aš gavau ir čia Klaipėdoje. Ką tamsta, pone gubernatoriau, manote apie galimą Klaipėdos krašto atplėšimą nuo Lietuvos?"

"Aš tuo netikiu", atsakė gubernatorius. "Statutas dabar vykdomas visu pilnumu, kaip antroji pusė to pageidauja. Neumano partijos nariai turi absoliutinę laisvę organizuotis ir veikti. Vokietijos reiche vyriausybė nebeturi ginčytinų klausimų su Lietuvos respublika. Nežinau, kuo galėtų pagerėti vokiečių padėtis,jeigu kraštas ir būtų atskirtas nuo Lietuvos ir prijungtas prie Vokietijos".

Žurnalistė daugiau nieko nebeklausė.

Nevien gubernatorius Gailius buvo optimistas. Tą patį teko išgirsti ir iš Lietuvos pasiuntinybės Berlyne. Naujasis gubernatūros patarėjas Martynas Brakas, manydamas, kad ateityje dar bus juridinių ginčų, vyko į Berlyną kai kurių juridinių knygų pirktis. Buvo prašytas užeiti į pasiuntinybę pas pasiuntinį Škirpą, kad patirtų apie III reicho politiką iš pirmo šaltinio. Sugrįžęs papasakojo, kad Škirpa dėl tolimesnės Klaipėdos krašto politinės ateities esąs optimistiškai nusistatęs. Klaipėdos krašto statuto vykdymu, kaip Berlynas supranta, vokiečių vyriausybė esanti patenkinta; iš jos pusės nebūsią daroma jokių žygių šitam statutui pakeisti. Lietuvos rolė ateityje būsianti veikti parlamentariniu būdu, per partijas ir tokiu būdu išlaikyti ir išplėsti savo įtaką krašte. Jos rankoje taip pat

esą daug ekonominių galimybių, kurias galima panaudoti. Taip veikiant, jo nuomone, reikalai galėsią pamažu susitvarkyti.

Informacijos išklausėm, ir vienas iš mūsų pastebėjo: "Matyti, mūsų pasiuntinys absoliučiai nepainformuotas apie tikrąją padėtį krašte. Tegul jis atvyksta 24 valandas į Klaipėdą, tuomet jis tegul mus įtikina, kaip esamomis sąlygomis galima ilgesnį laiką politikuoti ir net savo įtaką plėsti".

✣

Po naujų metų prasidėjo masinis žydų kraustymasis iš Klaipėdos krašto. Buvo parduodami namai, krautuvės, dirbtuvės ir dvarai kartais net už juokingai mažus pinigus. Šito bėgimo niekas negalėjo sustabdyti, jis vyko gaivališkai, kaip taurų bandos bėga nuo artėjančio prerijos gaisro.

Nepaprastai prislėgė 1939 kovo 14-15 pasirašytas paktas tarp Čekoslovakijos prezidento Hachos ir Hitlerio. Juo buvo atiduota likusi Čekijos valstybės dalis Hitlerio globai ir įsteigtas Bohemijos ir Moravijos protektoratas. Buvo jaučiama, jog esame Klaipėdos krašto likimo sprendimo išvakarėse.

Greitai po šitų įvykių Lietuvos radiofonas ir laikraščiai pranešė, jog ministeris Urbšys kelioms dienoms vykstąs į Romą. Iš čia, kaip vėliau sužinojome, jis telefonu buvo kviečiamas atvažiuoti į Berlyną, kur jo pageidaująs III reicho užsienių reikalų ministeris Joachim von Ribbentrop.

Kovo 21 Klaipėdoje praplito gandų, kad Hitleris iš Lietuvos pareikalavęs atiduoti Klaipėdos kraštą. Apie tai smulkiau pranešusi Šveicarijos radiofono stotis. Gubernatūroje iš ryto tą patį pasakė ir spaudos patarėjas Jurkūnas-Šeinius, kuris visą naktį buvo sekęs Švedijos radiofoną. Iš čia buvę pranešta, kad Hitleris užsienio reikalų ministeriui Urbšiui įteikęs reikalavimą tuojau atiduoti Klaipėdos kraštą.

Gandų sujaudintas, gubernatorius Gailius tuojau iš ryto skambino V. Mašalaičiui (ministerių tarybos reikalų vedėjui. Red.), bet jo negaudamas, susijungė su užsienių reikalų ministerija. Nepasiekė nei ministerio nei politinio direktoriaus. Vienas mažiau atsakingas asmuo jam paaiškino, kad visi gandai be pamato. Atrodo, kad vyriausybė, nenorėdama leisti gandams plisti, buvo pertraukusi ir tam tikras telefono linijas. Labai charakteringas buvo faktas, kad kiek vėliau buvo pertrauktas ir tiesioginis gubernatoriaus laidas su minis-

terio pirmininko kanceliarija. Ligi vėlybos nakties nebuvo galima su Kaunu telefonu susisiekti. Galiausiai gubernatorius rezignavo ir nustojo skambinęs. Visos iš užsienių girdimos žinios leido spręsti nemaloniausių eventualumų.

1939 kovo 22 d. 8 val. iš ryto Heilsbergo radiofonas pranešė, kad Vokietijos ir Lietuvos vyriausybės susitarusios dėl Klaipėdos krašto atidavimo Vokietijai. Kraštas bus perduotas dar tą pačią dieną. Pusvalandį vėliau apie tai pranešė ir Kauno radiofonas. Tai buvo jo pirmoji žinia apie paskutiniųjų dienų įvykius Klaipėdos krašto reikalais.

Apie 9 valandą skrido viršum Klaipėdos, beveik stogus grandydami, keli lėktuvai. Arčiau prisižiūrėjus ant jų buvo matyti nacinis kryžius ir svastika. Tai buvo Vokietijos pirmasis oficialus pasveikinimas. Keletą ratų apsukę, lėktuvai dingo.

Apie 10 val. į gubernatūrą atvyko direktorijos pirmininkas Bertulaitis ir narys dr. Boettcher. Jie gubernatoriui Gailiui pareiškė, kad viskas esą daroma apsaugoti gubernatoriaus asmenį.

"Dėl mano asmens nesirūpinkit", išdidžiai jam atsakė gubernatorius Gailius. "Mano gyvybė nėra jūsų reikalas. Stengkitės, kad krašte nekiltų riaušių ir nebūtų naikinamos gyvybės. Jau dabar esame gavę iš kelių vietų žinių, kad Neumano partijos pareigūnai kai kuriose vietose be juridinių įgaliojimų esą paėmę į rankas vietinę valdžią. Toliau rūpinkitės, kad nekiltų muštynių".

Pateikus konkrečių davinių, Bertulaitis žadėjo tvarką atstatyti. Bet tvarkos atstatymas jau nebepriklausė nuo Bertulaičio direktorijos. Dabar jau veikė kitos jėgos.

Pradėjus telefonams veikti, gubernatorius įsakė perduoti visur, kur dar galima, žinią, kad būtų sunaikintas visas susirašinėjimas, galįs būti naudingas Hitlerio režimui ir ypatingai sunaikinti visus sąrašus. Iš dalies tai buvo padaryta, didžiąja dalim ne; kai kur žmonės, nustoję galvos, juos nešė pakasti. Paskui atėjo naujojo režimo pataikūnai, juos iškasė, kad perduotų ten, kur bus reikalaujama.

Apie pietus gubernatūroje buvo gauta žinia, kad Pagėgių apskrityje jau įvažiavę III reicho šarvuočiai ir pamažu artinasi į Šilutę. Septinto pėstininkų pulko vadas trumpai po p'etų pranešė gubernatoriui Gailiui, kad pagal įsakymą pulkas

pasitrauksiąs iš Klaipėdos 9 val. vakaro, ir tuomet pasibaigs Lietuvos vyriausybės autoritetas krašte. Kadangi kartu su gubernatorium važiuojančių asmenų skaičius buvo labai ribotas, kitiems gubernatūros nariams buvo palikta laisvė daryti ,kaip nori, jų tarpe ir man, pagal jūroj nelaimės metu įprastą signalą: Save our souls.

Keletą minučių prieš dešimtą valandą vakaro, Klaipėdos stotyje pasigirdo subruzdimas ir vokiškos komandos. Perone pasirodė augštų vokiškų policijos ir SS karininkų, jų tarpe visiems iš laikraštinių fotografijų žinomas III reicho SS vadas ir gestapo viršininkas Heinrich Himmler. Sustojęs pro savo storuosius akinių stiklus dairėsi stotyje ir žiūrėjo į vykstantį stotyje susigrūdimą prie paruošto traukinio. Paskui kažką įsakė, ir adjutantai dingo kaip žaibas. Kai kurie vietiniai gyventojai ir tarnautojai, pro šalį eidami, nesusilaikė ir jį pasveikino: "Heil Hitler". Kokią dešimtį minučių pastovėjęs ir pasikalbėjęs, Himmleris ir jo svita dingo iš perono.

✣

Su Lietuvos kariuomenės ir gubernatoriaus išvykimu pasibaigė Lietuvos suverenumas Klaipėdos krašte.

Viktoras Gailius, paskutinis gubernatorius, išbuvo savo poste lygiai 100 dienų.

Su Viktoru Gailium vėliau dar teko susitikti Kaune, kai buvo daroma atskaitomybė iš Klaipėdos krašte paliktų Lietuvos turtų. Užsienyje man nebeteko su juo susitikti.

Viktoras Gailius priklauso tai Mažosios Lietuvos jaunajai generacijai, kuri didžiausią savo gyvenimo dalį praleido praktiškame Lietuvos atstatymo ir valdymo darbe. Jau 1915 su šautuvu rankoje, nors ir po nelietuviška vėliava, velionis kovojo prieš rusišką imperializmą, kuris daugiau kaip šimtą metų buvo pavergęs Lietuvą. Carinės Rusijos sugriuvimas atidarė kelią ir Lietuvos nepriklausomybei. Po I-jo pasaulinio karo pabaigos velionis tęsė darbą jau nepriklausomoje Lietuvoje — ne ginklu, bet praktiškame Lietuvos ir vėliau Klaipėdos krašto valdyme. Visuose postuose velionis rodė geram administratoriui ir politikui reikalingą ramumą, taktingumą ir susivaldymą, kartu neatsisakydamas užimti beviltišką politinę vietą ir joje stovėti kaip kareivis ligi paskutinio atodūsio.

Jeigu kuomet bus rašoma Mažosios Lietuvos istorija, Viktoro Gailiaus asmuo joje užims žymią vietą.

VALIŪNAS LANKO MILŽINKAPĮ

Kiekvieną kaimo namą siautė
Enkavedistai ir šnipai,
O ten, kur jųjų viešpatauta,
Tebuvo skirta vargšei tautai
Mirtis, kalėjimas, kapai.

Augštam milžinkapy tik kranklio
Rauda aidėjo, ties žalia
Velėna niekas nesilankė,
Vaidilos tik Valiūno kanklės
Skambėjo plienu ir valia:

—Mirtis ateina neprašyta,
Naktis mus siaučia nelaukta,
Bet tu sulauksi laisvės ryto,
Kaip rudens lapai išblaškyta,
Tu, mano kenčianti tauta.

Numiršta rožės ir lelijos,
Vergai, karaliai, pranašai,
Bet, kas mirty gyvent nebijo,
Gyvens kovoj, gyvens vergijoj,
Švieson kaip milžinas išeis!

Daug tremtinių kelionėj krito,
Daug kam kovoj atvės kakta,
Bet tu sulauksi laisvės ryto,
Kaip rudens lapai išblaškyta,
Tu kelsies, kenčianti tauta!

Bernardas Brazdžionis

Amerikos ir Kanados LFB konferencijoje Windsore, Ont., rugsėjo 1-2 svarstyti klausimai yra verti Į Laisvę skaitytojų dėmesio.

Juose nesitenkinta netolimos praeities ar aktualiosios dabarties analize. Iš analizės, kuri padėtį nušvietė ir paryškino, natūraliai plaukė konstruktyvios išvados artimesnei ir tolimesnei ateičiai — kovai už valstybės laisvę, už lietuvio gyvenimo palengvinimą, už lietuviško žmogaus išlikimą.

Žinant, kad tame vyksme dalyvauja įvairių kartų ir įvairių galvojimų žmonės, konferencijoje buvo patelkti pasisakyti skirtingi referentai. Jų laisvas pasisakymas, tiesioginis kontaktas keleriopai naudingas: pralaužia vienos kartos ir vienos organizaci-

KARTŲ BENDRAVIMO PROBLEMA TREMTYJE

VYTAUTAS VYGANTAS, New Yorkas

Problemą referentas ėmė svarstyti, išeidamas iš to, kad kiekvienas žmogus turi savo psichologinį-socialinį pasireiškimo būdą. Jo pasireiškimo pagrindiniai bruožai priklauso nuo to, kad žmogus (a) siekia pažiūrų ir veiksmų pilnutinio balanso, (b) vengia tokių reiškinių, kurie asmenį išmuša iš įprastinių formų ir kurie tuo pačiu reikalauja daug psichinių pastangų naujai padėčiai suvokti ir jai kontroliuoti, (c) turi savyje tam tikrą vertybių gradacijai mastą, pagal kurį veikia, pagal kurį jungiasi į sambūrius, (d) asmuo ir sambūris tam tikras mintis ir siekimus linkęs taip suintensyvinti, kad jos neproporcingai nustelbia kitas vertybes. Iš to gali kilti idėjų kontinuiteto nedavertinimas, pažangos varžymas, laikinę vertę turinčios idėjos pervertinimas, socialinės realybės klaidingas suvokimas ir t.t.

Tais psichologiniais atžvilgiais referentas pažiūri į mūsų dabarties visuomenėje ryškėjančias keturias kartas, kurias pavadina—vyriausioji karta, vyresnioji, dabartiniai studentai, arba akademinis jaunimas, ir jauniausioji karta.

jos užsidarymą savose ribose; vykdo praktinį minties bendradarbiavimą, pratina suprasti ne tik kitus, bet ir save iš to, kaip kiti apie tave galvoja; pagreitina visapusiškesnį bendrų klausimų sprendimą — tai jau sprendimas nebe mano, tavo ir jo, bet mūsų sprendimas, kurio vykdyti imamės visi.

Nesistebėtume, jei čia pareikštos referentų mintys sukeltų pritarimo, prieštaravimo ar pataisymo atgarsių. Tai tik padintų ir pagilintų minties bendravimą.

Tiesa, tebuvo įmanoma skelbti pranešimų tik santraukas; jose sutraukti įvadiniai pastebėjimai ar argumentacija, bet pagrindinės tezės paliktos originaline redakcija. — Red.

I. KETURIOS KARTOS

Vyriausioji karta

Ryškios rytietinės tendencijos joje ta prasme, kad galvojimo forma, psichologinė dinamika ir psichologinė asmenybės gynyba paženklinta į mus iš rytų atėjusiomis tendencijomis. Jos yra gavusios savitą pasireiškimo formą mūsuose, bet rytietiško pagrindo paslėpti negalima. Vakarų įtakos yra, bet ji maža ir negali. Politinėj srity joje labai ryški ideologinė diferenciacija — tiek sąmoningai tiek nesąmoningai. Politinio pasireiškimo atžvilgiu — norėčiau juos pavadinti parlamentine grupe, kurioje parlamentinė procedūra turi daug įtakos ir kurioje dažnai ryškios šio šimtmečio trečios dekados įvykių tendencijos. Jomis dar ir dabar bandoma vadovautis. Bandoma dabartinį gyvenimą struktūrinti pagal jiems įprastas formas. Kadangi gyvenimo diktuojamos formos nesutampa su šiais siekimais, trūksta tada jų veiklai *konkretaus realumo.* Visas dėmesys nukrypsta į egzistencinę kovą siauroj plotmėj užmirštant pagrindinius mūsų gyvybės (politine prasme) klausimus ir problemas.

Sunku nurodyti konkrečius pavyzdžius, tačiau šios kartos

ryškiuosius veidus rasime tų grupių tarpe, kurios laiko Vliko egzistenciją ant savo pečių; jų pastebime ir mūsų diplomatų tarpe. Bendrai, kaip ir pats terminas sako, tai mūsų vyriausioji karta.

Vyresnioji karta

Šią kartą ir jos siekimus aiškiai charakterizuoja vakarietinės įtakos. Tiesa, dalis šiai kartai priskirtinų asmenų yra aiškus vaisius primityvios sintezės tarp lietuviško kaimo ir rytietinės įtakos. Šie bruožai intensyviais momentais (debatuose ir bet kokiuose kituose momentuose, kur prasimuša emocinis elementas) nustelbia kitus pasireiškimus. Tačiau bendras vardiklis jiems yra vakarietinė įtaka, jų idealai žavi, yra patrauklūs ir nesukelia tiek dėl ateities nežinojimo kylančios baimės. Vakarietinių idėjų tarpe labai patraukli liberali tendencija funkciniu atžvilgiu (todėl ši kartos tendencija tokį gilų atgarsį rado katalikų visuomenėje).

Politinės diferenciacijos atžvilgiu ji vengia ideologinės diferenciacijos (suvokiu šį vengimą ne kaip siekimą išjungti ideologinį momentą iš gyvenimo, bet kaip politinės-visuomeninės terminologijos ir sampratavimo įvedimą ten, kur politiškai reiškiamasi — tokiu būdu išvengiama teologinių-ideologinių mąstymų ten, kur jie padėties neryškina ir jos nenusako, tik komplikuoja patį suvokimą). Tačiau jeigu sąmoningai ir siekiama vengti politikoje ideologinės diferenciacijos, tai pasąmonyje tos tendencijos neišvengiama, ji net ryškiai dominuoja.

Politinės akcijos atžvilgiu siekiama save suvokti kaip rezistentą. Tačiau šis rezistento pavadinimo pasirinkimas nerealus, net neleistinas, nes jis perdaug suabsoliutintai vartojamas, jis monopolizuojamas ir tuo pačiu tampa klaidinantis.

Karta savais pasireiškimais labai intensyvi ir dinamiška. Drįsčiau sakyti, kad joje daugiausia idealizmo. Neturėdama tvirtų standartinių, gyvenime išbandytų pasireiškimo formų (kaip tai yra patyrę vyriausios kartos atstovai ir nori į jiems įprastas formas grąžinti patį gyvenimą), ši karta juda, ieško ir kūrybiškai reiškiasi. Vis bando prieš gyvenimo siūlomą statiškumą, prisitaikymą prie aplinkos veikti, ir tas veikimas kitų dažnai suvokiamas kaip jieškojimas. O jieškojimas galimas, jei karta parodo daug gyvo idealizmo, kurio ypač katalikiškame sparne tikrai netrūksta (kai tuo tarpu Šviesos judė-

jimas jau baigia pralaimėti savo dinamiško pasireiškimo kovą prieš gyvenimo malonumus ir komfortą).

Sankcijų suvokimas šioje kartoje nėra toks ryškus, nes jos nėra įgavusios tokios gilios reikšmės dėl nuolatinio jieškojimo, rebeliškumo, kovingumo (tiek prieš okupantus tiek prieš dominuojančias gyvenimo pasireiškimo formas).

Tautiškumo atžvilgiu kartos egzistencija natūrali, nes ji natūraliai Lietuvoje ar bent dar Europoje išvystė savyje vertybių gradaciją. Tačiau šios kartos jauniausių žmonių tarpe kai kada jau galima pastebėti sukilusią problemą: *kaip* išlaikyti savyje lietuvišką sąmonę.

Šios kartos ryškieji atstovai tai rezistenciniai sambūriai kaip Lietuvių Frontas; asmens 4-toj ir 5-toj dekadoj Lietuvoje ar vak. Europoje baigę mokslus.

Dabartinė studentija

Jei minėtose kartose reiškėsi idėjinis rytų ar vakarų dominavimas, tai šioje kartoje reiškiasi dviejų kontinentų įtakos: juo jaunesnis šios kartos asmuo, juo daugiau kasdieninės, pasąmoninės įtakos jam turi amerikietinis pasaulis. Šios kartos vyresnieji atstovai yra pajutę labai ryškiai vakarų Europos įtaką savyje ir iš amerikietiško pasaulio sau pasirenka tik įtakas ir formas, naudingas jiems reikštis. Jaunesnieji jau iš europinių įtakų renkasi tas, kurios jų vidiniam pasauliui rodo daugiausia patrauklumo. Laiko tėkmė veikia amerikietinių įtakų naudai.

Karta yra tragiška ta prasme, kad ji neturi savo augimui pavyzdžių. Mūsų bendruomenėj beveik nėra tokių asmenų, kurie savo gyvenime būtų pavyzdingai sukūrę harmoniją tarp pasireiškimo lietuviškoje ir amerikietiškoje bendruomenėje. Prieš kelis dešimtmečius į šį kraštą emigravusi lietuvių karta savo vaikams negalėjo tokių pavyzdžių duoti, ir todėl susidarė toks idėjinis nutolimas lietuviškumo plotmėje tarp jų. Naujo lietuvio tipo — būtent, inteligento išeivio kūrimas reikalingas, ir šis uždavinys natūraliai tenka dabartinės studentijos kartai.

Atsidūręs tarp dvejopos bendruomenės šios kartos žmogus jaučia, kad jo egzistencijos pagrindas turės būti amerikietinis pasaulis, bet jaučia ir moralinę pareigą išlaikyti savyje lietuvišką sąmonę. Tokio dvilypumo rezultatas—vieni užsidaro ir vengia domėtis tiek lietuviškais, tiek ir amerikiniais reiškiniais, siaurindami savo asmenybę. Kiti intensyviai ima ieškoti atsakymo, kodėl reikia lietuviškumą išlaikyti.

Šis klausimas kyla visiems: tik pats klausimo intensyvumas skirtingas atskiruose asmenyse. Su juo natūraliai siejasi ir kitas klausimas — kaip savyje išlaikyti tą lietuvišką sąmonę. Ši karta tad ir pasižymi tų klausimų intensyviu suvokimu ir galimų sprendimų jieškojimu.

Politinės diferenciacijos atžvilgiu vis daugiau ryškėja joje neideologinės terminologijos ir samprotavimo siekimas. Pasąmonyje ši tendencija jau labai ryški. Iš kitos pusės, tenka čia pastebėti įdomią, mano supratimu, negyvenimišką tendenciją: tai Lietuvių Studentų Santaron susibūrusių jaunuolių siekimas politinėj srityje ideologinę diferenciciaciją tęsti ir jos visais galimais būdais siekti. Siekia sąmoningoje plotmėje to, ką pasąmoniniais veiksmais paneigia (žiūrėk analoginę padėtį vyresniosios kartos tarpe).

Grynai politinėj srity pasireiškimas mažai domina. Gal kiek žavi rezistencinių sambūrių siekimai.

Šią kartą sudaro jaunimas, kuris bent dalį savo psichologinės brandos proceso išgyveno Vak. Europos stovyklose. Dauguma šios kartos žmonių šiuo metu yra bebaigią studijas.

Jauniausioji karta

Pažymėjęs, kad tai karta, kuri dabar auga Amerikos mokyklose, su Lietuva neturėjusi ryšių, sustoja referentas ties tos kartos lietuviškumo klausimu:

Šie jaunuoliai nebebus pastatyti nutautėjimo pavojun — jie niekad nebus pakankamai tautiškai subrendę, kad galėtų nutautėti. Juos reikės "sutautinti" ... Ir tame sutautinimo-sulietuvinimo procese atsakymas į klausimą, kas yra lietuviška, kas lietuviškumas, turės *ypatingos* reikšmės. Be šio klausimo, kils dar tie klausimai, kurie jau intensyviai kyla ką tik nagrinėtoje kartoje — tai *kodėl* reikia ir *kaip* galima išlaikyti savo lietuvišką sąmoningumą ... Tai kartai būtinas pavyzdžių kadras, iš kurių jie galėtų savo brandos laikotarpyje rinktis savo psichologinei struktūrai tinkamiausias asmenybes. Ši karta turi galimybių tapti psichologiškai saugesnė, ramesnė už dvi vidurines kartas, kurias čia nagrinėjome, bet kartu didelis pavojus, kad karta bus statiška, pasiduos gyvenimo reiškinių (patogiųjų) įtakai.

II. KAS YRA KARTOSE NEGERA

Keturias kartas apibūdinęs, referentas paryškino, kas kiekvienoje jų yra neigiama, anot jo egocentriška.

Vyriausioje kartoje neigiama:

1. "Kūrybinio elemento stoka nulemia visus kitus aspektus. Jeigu jaučiama kūrybinė dvasia, tai ji reiškiasi tokiomis formomis, kurios prie gyvenimo nepritampa".

2. Baimė dėl egzistencijos: "kas bus, kai vietą, poziciją prarasiu". Dėl šių motyvų kylančios ir politinės rietenos. Egzistencinės baimės padaras — kritikuojamos ne idėjos, bet kitaip galvoją asmenys.

3. Kūrybos stoka ir egzistencinė baimė verčia užsidaryti nuo santykiavimo su kitaip galvojančiais. To pavyzdys — pastangos "jaunuolius, kurie palinkę į krikščionių demokratų veiklą, skirti nuo vyresniųjų... kai tuo tarpu natūraliausias reiškinys būtų paprastas naujųjų narių infiltravimas senųjų eilėse". Kitas pavyzdys tai Kaminsko žodžiai Vlike apie savo baimę dėl išstojusių iš Vliko grupių grąžinimo. "Šita izoliacija yra labai kenksminga bendram lietuviškam veikimui".

Vyresniojoj gartoj neigiama:

1. Rezistencijos sąvokos monopolizavimas. "Tiesa, grupių vadovybės vengia tokio monopolizavimo, tačiau ši tendencija yra ryški nariuose ir bandoma šį momentą pristatyti kaip argumentą skirtumų tarp vyriausios ir vyresnės kartos jieškant".

2. Šiai kartai būdingas jieškojimas duoda kai kurių neigiamų padarinių. Tarp jų (a) "blaškymasis tarp politinių uždavinių ir kultūrinės veiklos" ir specifinės krypties nesuvokimas. "Nenuostabu, kad net pačių frontininkų tarpe kyla klausimas, kas mes esame ir ko siekiame. Ši tendencija paprastų narių tarpe pastebima". (b) "Perdėtas savos idėjos akcentavimas". O "jieškojimo intensyvumas veda prie tikrosios perspektyvos praradimo". (c) "Pasigendama teigiamos iniciatyvos ten, kur ji vestų prie visų apjungimo. Jeigu Vlikas... nebegali visų apjungti, tai visgi nepastebima akcija, pozityvi iniciatyva, vedanti prie naujo, bet visus lietuvius apjungiančio organo kūrimo. Vienintelė išimtis tai prof. Brazaičio pareikštos mintys apie Pavergtųjų Tautų Komiteto galimybes".

"Tarp kartai priskaitytinų teigiamų reiškinių... ryškiausias jos aiškus idealizmas. Išvystyta veikla, kad ir tokioj plotmėj, kaip finansinės aukos — rodo idealistiško nusistatymo stiprumą. Be to, paminėtinas ir kartos ryškiųjų vadovų sugebėjimas kitaip galvojančius išklausyti. Šis momentas tiek pirmoje, tiek trečioje kartoje beveik nepastebimas, nors jis būtų taip reikalingas. Gi konkrečiu pačiu pavyzdžiu minties komunikacijos atžvilgiu geriausiai tinka šis pašnekesys. Autorius savęs neindentifikuoja su vyresniąja karta, bet jam suteikiama proga savo suvokimo mintis čia išreikšti".

Dabartinėj studentijoje neigiama:

1. Noras lietuvybės išlaikymo reikalavimų kaltininkais padaryti vyresniuosius. "Jie (vyresnieji) tampa atpirkimo ožiais, ir todėl jų vengiama. Mažai kontakto, jų autoritetas niekinamas... ir bandomas visiškai paneigti. Tas gan neigiamas jų žiūrėjimas į vyresniuosius ypač ryškus liberalų stovykloje. Santaros bandymas nepriklausyti nė vienam sparnui iki šiol buvo labai ryškus; tik paskutiniu metu pastebimos artimesnio kontakto tendencijos. Katalikų sparne tas atvejis nėra tokis ryškus, nes vienas kartų lūžis jau anksčiau įvyko".

2. "Savyje užsidarymas" ir izoliacija yra "kenksminga asmenybių ugdymo atžvilgiu ir neigiama kovoje dėl krašto laisvės... mūsų akademikai su amerikiečiais labai mažai bendrauja, o jei bendrauja, tai labai paviršutiniškai — tokiu būdu geriausia proga Lietuvai ir lietuviams atrasti

naujų draugų nerealizuojama". O gal tie žmonės, su kuriais dabar lietuviai studijuoja kartu, po keliolikos metų kaip tik bus tie, kurie turės lemiamos įtakos į pasaulio ekonomiją ir politiką...

3. "Pasyvumas problematikos atžvilgiu. Problemų netik neieškoma, bet jų stačiai vengiama. Bandoma save užliūliuoti paviršutiniškais gyvenimo reiškiniais. Santariečių grupė čia sudaro šviesią išimtį. Jie problemų ieško ir jas mielai bando spręsti. Tiesa, atsakymų jie dar nėra pateikę, bet sveikintinas pats atsakymų ieškojimas į tuos klausimus, kurie mums visiems turi itin svarbios įtakos. Tas bendras pasyvumas problemų atžvilgiu sumasina žmones; o apie tokio reiškinio pavojus aiškinti nėra prasmės".

III. BENDRAVIMO GALIMYBĖS IR FORMOS

Supratus kartas, lengviau surasti tarp jų bendravimo galimybes.

Į bendravimą žodžiu ar raštu suveda tiesioginė komunikacija arba individualinis bei grupinis pavyzdys.

1. Bendravimo nusiteikimai

Įdėjinis bendravimas įmanomas, kai svarstomi konkretūs klausimai; savas pažiūras pristato tokia forma, kuri klausimą keliančios kartos žmones įgalintų pareiškimus, atsakymus suprasti; vengia savito galvojimo formas suabsoliutinti, nerodo neklaidingumo pretenzijų; kai akcentuoja konstruktyvios kritikos reikalą.

Individualiniu pavyzdžiu geriausiai galima pasitarnauti. Kruopštus darbas, siekiąs bendros naudos, pasiaukojimas bendram labui, idealistinis nusiteikimas ir nuolatinis pasitikėjimas tiek kitais, tiek savimi veda prie tinkamų rezultatų. Pabrėžtina, kad antroji karta savo idealizmu ir trečioji savo (bendruomeniniu atžvilgiu) plačiu akiračiu turi progos daug kuo prisidėti prie bendro tarpusavio kartų darnaus reiškimosi ir sugyvenimo.

2. Bendravimo plotmės

Bendrose profesinėse organizacijose, grupėse yra geriausia proga sueiti atskirų kartų atstovams. Nuolatiniame profesiniame kontakte su jaunesniais specialistais ir vyresnieji nepraras kontakto su gyvenimo realybe. Šis reiškinys iš profesinių formų palengva persimes ir į kitus gyvenimo reiškinius.

Per bendras organizacijas kaip ateitininkai, bendruomenė, galima pasiekti svariųjų idėjų tęstinumą. O toks tęstinumas būtinas tiek pačiam progresui, tiek glaudesniam kartų bendradarbiavimui. Reiktų pav. atkams sendraugiams organizuoti studijų dienas a la Lietuvių Fronto bičiulių Europoje.

Individualinėje plotmėje irgi yra įvairių bendravimo galimybių. Kasdieninis kontaktas namuose tarp tėvų ir vaikų turėtų suteikti progos vieniems ki-

tus suprasti, jei būtų tam dedamos pastangos. Kontaktas tarp kaimynų turėtų turėti to paties efekto. Procesas lėtas, bet jis turi galimybių suvaidinti svarbią rolę bendravime, *jeigu bendravimo bus siekiama.*

Per kitus save galima gerai pažinti, o kitiems pažinti reikia asmeninio kontakto. Toks asmeninis kontaktas jaunimui būtų reikšmingas ir tuo, kad jį netiesiogiai būtų galima veikti (o tai turėtų daugiau įtakos negu paskaitos ar formalūs bandymai veikti ir indoktrinuoti) bendro auklėjimo ir ypač tautiškumo plotmėje. Bendraudami ir bendradarbiaudami su vyresniais, jaunesnieji prarastų egzistencinę baimę (koks pav. ryškus skirtumas tarp at-kų stovyklų Europoje, kada kiekvienas jaunas dalyvis pajusdavo, kokios galingos organizacijos narys jis yra, nes visada lankydavosi stovyklose tie, kurie buvo autoritetai, giliai respektuojami ir t.t.—gi dabar jaunimas beveik vienas stovyklauja. Retai pastebėsime ryškių asmenybių stovyklose, menką jų įtaką tokiuose susibūrimuose. Gi jaunimas, savo vienumą jaučiąs, turi pagrindo justi egzistencinę baimę). Vyresnieji pajustų savų siekimų realizavimą, jei pajustų savo jaunimo stiprumą ir jo dinamiką.

3. Bendravimas pagrindiniais klausimais

Turinio atžvilgiu kartų bendravimo probleminiai klausimai:

Kas yra lietuviškumas, kodėl reikia išlaikyti lietuvišką sąmonę, kaip tai įvykdyti.

Tenka čia pabrėžti, kad racionalusis, protinis elementas vis didesnės reikšmės įgauna bendruomeninio gyvenimo reiškiniuose, kurie sukasi apie tautinės sąmonės išlaikymą. Geriausių rezultatų čia pasieksime, jei visi sugebėsime prie vieno stalo susėsti. O problemos tokios ryškios, jog jos šaukte šaukia, kad sėstumėme prie bendro stalo. Pirminės reikšmės čia turėtų pedagoginiai sugebėjimai, gal tikriau psichologinis įsijautimas į žmogų, tada būtų langviau sręsti tas problemas.

Kai šiandien nebėra paties gyvenimo natūralių sankcijų, kurios mus veiktų bendrauti tautinio susipratimo srityse, tenka ugdyti moralinę sankciją pačiame žmoguje — jo savigarbą. Ją išvystyti sunku, bet ji idėjiniu atžvilgiu gilesnė. Tokios sankcijos išugdymas reikalauja *aukos dvasios.* Ji šiomis sąlygomis yra būtina, nes mūsų gyvybė tautinėj plotmėj ir mūsų tarpusavio bendravimas priklauso nuo savigarbos sankcijos išugdymo.

REZISTENCIJA 14 METŲ FONE

JUOZAS BRAZAITIS, New Yorkas

1. Ko rezistencija siekia, 2. Ar rezistencijai lietuviai buvo pasiruošę, 3. Ar rezistencijos aukos buvo beprasmės, 4. Ar laisvėje esą lietuviai patalkino krašto rezistencijai, 5. Ar laisvieji lietuviai panaudojo kovai krašto rezistencijos laimėjimus, 6. Kuriuo keliu toliau.

1.

1941 metų birželio 23 sukilimas buvo pirmas lietuvių rezistencijos prieš sovietus prasiveržimas viešumon. Nuo to laiko keitėsi žmonės, keitėsi organizacijos ar jų vardai, keitėsi Lietuvos priešai, keitėsi ir rezistencijos uždaviniai bei metodai, bet išliko gyva dvasia, kuri vykdo rezistenciją. Gyva Lietuvoje, gyva Sibire, daugiau ar mažiau gyva ir tremtyje.

Rezistencija yra tautos nepaprastos padėties padaras. Lietuviškas žodis "pasipriešinimas" gan tiksliai jos pobūdį išreiškia. Tai pirmiausia, pasipriešinimas išorinio priešo pastangoms sunaikinti tautą ir valstybę. Tautos gyventojų pastangos tuo nepaprastu metu labiau nukreiptos *priešintis*. Paprastuoju metu, valstybės normalaus gyvenimo eigoje, tos pačios pastangos labiau skirtos *kurti* — valstybinio gyvenimo rūmui kurti bei puošti.

Nenormalios padėties padaras yra ir rezistencinės organizacijos, kaip normalių laikų padaras yra politinės partijos. Normaliais laikais susikuria eilė skirtingų partijų, skirtingų pagal savo programą, kurią nori vykdyti valstybinio gyvenimo rūme. Nenormaliais laikais susikuria taip pat ne viena rezistencinė organizacija. Jos labiausiai skiriasi viena nuo kitos savo narių vienas kitu pasitikėjimu, kuris yra būtinas konspiracijos sumetimais.

Nenormalioje padėtyje ir partijos, jei jos yra, netenka savo tiesioginės prasmės — rinkimų keliu siekti valdžios, kuri įgalintų jas tvarkyti valstybę pagal savo programą. Nenormalioje padėtyje suspenduojamos partijų programos ir joms vykdyti pagrindinė priemonė — valdžios paėmimas. Joms tenka tie patys nepaprasto meto uždaviniai, kuriuos vykdo rezistencinės organizacijos.

Rezistencijos tiesioginis uždavinys — vykdyti tai, kas sėkmingiausiai sukliudytų svetimos jėgos užmačias. Bolševikų okupacija jas turi trejopas: naikinti lietuvių valstybės nepri-

klausomybės sąmonę, kad lietuviai susigyventų su mintimi, jog Lietuva yra ir turi būti Sovietų Sąjungos dalis; naikinti tautinės nepriklausomybės sąmonę, kad lietuviai imtų galvoti esą menkesnės tautinės vertės už rusus, esą tik mažesnieji rusų broliai; silpninti biologinį tautos potencialą, kad menkėtų gyvoji atrama valstybinei ir tautinei nepriklausomybei.

Pasipriešinti toms užmačioms reiškia daryti visas pastangas, kad okupacija būtų pašalinta, o kol tai įvyks,— išlaikyti lietuvių sąmonėje gyvą valstybinę ir tautinę nepriklausomybę, išsaugoti kuo daugiau gyvo tautos biologinio potencialo.

Penkiolikos metų perspektyvoje dar nematyti žymių, kiek yra priartėjęs okupacijos pašalinimo laikas. O jau labai žymu, kad biologinis tautos potencialas yra sumažintas ir atskiestas. Belieka susimąstyti ties klausimu, kiek valstybinės ir tautinės nepriklausomybės idėja išliko gyva ir skaidri.

2.

Lietuvos okupacijos galimybei, taigi ir rezistencijai lietuviai nebuvo pasiruošę. To nepasiruošimo buvo dvi didžiosios priežastys. Viena, vadistinio režimo ilgas užtrukimas dalį lietuvių visuomenės spėjo nupolitinti, nustumti nuo domėjimosi valstybės reikalais; kitoje dalyje buvo sukėlęs neapykantą režimui ir piktą džiaugsmą, kad jam ateina galas. Antra priežastis — dalis lietuvių šviesuomenės, savo praeityje susigyvenusi su rusų visuomene, tebegyveno ta praeitimi ir nestengė įžiūrėti, kad rusas komunistas nėra tas pats, kas buvo jo jaunystės dienų pažįstamas rusas demokratas. Sovietinių tautų kultūroms pažinti draugija Lietuvoje buvo kilusi ne tik pagal tiesioginį užsienių reikalų ministerio S. Lozoraičio paraginimą, kaip tai skelbė a. a. prof. Krėvė Mickevičius. Jos pirmininkas pats Krėvė jau Lietuvos valstybės pirmaisiais metais (1924) viešose diskusijose reikalavo, kad Lietuva eitų į artimus ryšius su Sovietais, spirdamosi prieš Vokiečius. Tai buvo vienas iš ženklų, kad dalis šviesuomenės linko į rusiškus rytus. Artimumu rusams gyveno ir akademikų sukeltas kultūrbolševizmo sąjūdis su Trečiojo Fronto, Literatūros žurnalais. Prieš juos aktyviai stojo kovoti Naujoji Romuva, Židinys, XX amžius, o prieš slaptą komunistų partijos veiklą tarp darbininkų aktyviai reiškėsi veik vienintelė paskutiniu metu

Krikščionių Darbininkų Sąjunga. Taigi dvejopas buvo kovojančios visuomenės avangardas. Jei šiandien Vakaruose pastebimas tam tikrų sluoksnių palankumas ir "koegzistencializmas" sovietikai, iš kitos pusės kova prieš jį, tai tą patį reiškinį lietuviai pergyveno prieš porą dešimčių metų. Šiandien iš tų sovietikos simpatikų daugelis yra atvirtę; tai rodo jų prisipažinimai klydus, bet tai nekeičia jau įvykusios raidos.

Tos dvi priežastys buvo pagrindinės, kodėl nuėjo sveikinti Paleckio ir jam lojalumo pareikšti demokratinės partijos (krikščionys demokratai, liaudininkai), nuėjo tautininkų seimo prezidiumas, šaulių ir kariuomenės atstovai, o ir prezidentas nepareiškė jokio paprieštaravimo ženklo. Turbūt, dėl to pat ir diplomatai pareiškė protestus tik vėliau, kai "liaudies seimas" nutarė prašyti Sovietus, kad Lietuvą priimtų į sąjungą.

Lietuva įkrito į Sovietų Sąjungos glėbį lengvai — be aktyvaus ir pasyvaus pasipriešinimo. Ne tik vyriausybės, bet ir demokratinių partijų. Įkrito lengviau, nei bolševikai laukė.

(Tai minčiai patvirtinti referentas citavo sovietų NKVD majoro Petrovo liudijimus, paskelbtus 1949 "Tribune de Génève": "Dekanozovas pranešė iš Lietuvos, kad nesutiko jokio pasipriešinimo: respublikos prezidentas ir vyriausybė visiškai pabėgo į Vokietiją. Latvijoje reikalai ėjo ne taip gerai. Nebuvo laukta pasipriešinimo, bet prezidentas Ulmanis mūsų projektam pasipriešino. Taline mes pergyvenome pačius sunkiuosius momentus". Davęs Petrovo porą vaizdų, kaip pasipriešinimas reiškėsi Estijoje, referentas apgailestavo, kad mums yra palikti ir primenami daugiau liūdni to meto vaizdai, kaip valdžios žmonės sutiko savo kolegas perduoti sovietų malonei ar kaip šauliai ir pasienio policininkai nukreipė savo ginklus prieš savo valstybės prezidentą. Laikydamas tai netikro valstybinio susipratimo ženklu, referentas darė išvadą:)

Reikėjo laukti, iki susidarė okupacijai pasipriešinimo dvasia ir virto darbais. Kilo ne iš režimo likučių ir ne iš buvusios politinės organizuotosios visuomenės likučių. Kilo svarbiausia iš jaunimo, kuris buvo kariuomenėje, akademiniame darbe, įstaigose, fabrikuose. 1941 birželio 23 sukilimas pademonstravo tą pasipriešinimą, į kurį įsijungė tada ir visi kiti lietuviai be politinių pažiūrų ir amžiaus skirtumo. Ko negalėjo padaryti Lietuva 1940, tą ji padarė 1941. Ir iš to laiko paliko daugelio atmintyje herojizmo pasiaukojimo vaizdų, kurių nedavė 1940 metai.

3.

Nuo ano sukilimo dienos lietuvių pasipriešinimas ėjo ir

tebeina gal net stipriau nei kaimynuose. Pasipriešinimas raudonajai, rudajai ir vėl raudonajai okupacijai. Eina tėvynėje ir Sibire. Jo nuotrupos rado atgarsio St. Ylos ir A. Kučo kacetinėje literatūroje. Jų ištisa epopeja yra Daumanto "Partizanai už geležinės uždangos". Dar nuostabesni liudijimai svetimųjų—Joseph Scholmerio "Mirusieji grįžta" (ištraukos buvo Į Laisvę Nr. 7, 8), arba MVD pulkininko Burlickio pareiškimas Kersteno komisijai.

(Pacitavęs Burlickio liudijimą apie partizano Miškinio žuvimą 1950, referentas darė išvadą:)

Kelių eilučių liudijimas apie Miškinį suima visą pasipriešinimo tragiką. Jis išreiškia pasipriešinimo didybę — Miškinis buvo pripažintas autoritetu visoje Lietuvoje. Jo sujungtos rezistencijos galybei palaužti buvo reikalingas pats Maskvos saugumo viršininkas Kruglovas. Kovotojo tragiškas likimas — jis žino, kad jis nelaimės, bet jis kovoja pagal prisiimtą uždavinį: parduoti savo gyvybę kuo brangiausia kaina, bet tik nepasiduoti gyvam. Jis susinaikina . . .

Miškinio likimas tai vienas iš dešimčių tūkstančių. Akivaizdoje tokios baisios aukos, ne vienas išreiškia abejojimą, ar toji auka nebuvo beprasmė, ar

APIE PARTIZANŲ VADĄ MIŠKINĮ

Kersteno komitete buv. MVD pulkininko liudijimas 1954. 6. 28 apie Lietuvos partizanų vadą Miškinį yra taip užrašytas:

Mr. McTigue (komiteto tardytojas): Koks lietuvis buvo, pulkininke, garsiausias ir daugiausia rūpesčių pridaręs jūsų patyrime su partizanais?

Pulk. leit. Burlickis: Daugiausia rūpesčių pridaręs ir visuotinai pripažintas vadinamo lietuvių banditų judėjimo vadas buvo lietuvis, vardu Miškinis. Lietuvių tauta laikė šitą Miškinį tautiniu didvyriu, ir jis turėjo milžinišką autoritetą tarp lietuvių.

Mr. McTigue: Kas su juo nutiko, pulkininke, ar jūs žinot?

Pulk. leit. Burlickis: Kiek tai liečia kovą su Miškinio grupe, aš šiek tiek žinau įvykius 1946-50 metais. Nuo 1948 iki 1949 ir 1950 — tuo laiku, pagal informacijas, pateiktas vietinių NKVD organų, Miškinis baigė dvejų metų žvalgybos kursus amerikiečių mokykloje ir 1950 grįžo į Lietuvą, buvo į Lietuvą infiltruotas, ir tuo metu buvo miškelyje netoli Prienų šilų. Pagal įsakymą likviduoti jo grupę ir jį patį buvo sukoncentruota, sutraukta į vieną vietą daug kariuomenės. Operacijoms Miškiniui suimti ir likviduoti vadovavo pats Kruglovas. Jam buvo pavestos visos operacijos. Apsuptas ir pasijutęs absoliučiai beviltiškoje padėtyje, pagal vietinių NKVD organų informacijas, Miškinis nusižudė.

ne geriau prisitaikinti prie padėties ir išlikti gyvam? Mums, esantiems saugioje vietoje, nėra moralinės teisės kurstyti bent mažiausiu žodžiu, kad jie aukotųsi; nėra teisės nei sakyti, kad jų auka yra beprasmė. Bet kas norės susirasti atsakymą, turės pats pirma atsakyti į klausimą: ar pasipriešinimas ir visos jo aukos prisidėjo prie valstybinės nepriklausomybės ir tautinės nepriklausomybės išlaikymo Lietuvoje esančių lietuvių sąmonėje?

Lietuva šiandien iš pagrindų pakeista politinėje, ūkinėje, socialinėje srityje. Keičiamas ir lietuvių galvojimas. Tačiau turime pagrindo tvirtinti, kad Lietuvoje patriotizmo yra šiandien nemažiau kaip kada nors, ir lietuvių nuotaikos yra ilgam antirusiškos ir antibolševikiškos. Vadinas, tauta savo dvasioje yra gyva, okupacijos nepalaužta. Gyva ne tik kartoje, kuri augo nepriklausomoje Lietuvoje. Ji gyva ir jaunime, augusiame jau pavergtoje. Nepaslaptis, kad antirusiški jausmai yra paveikę net dalį ir tų, kurie yra atsidūrę komunistų partijoje.

Ar ji būtų tokia, jei nebūtų buvę rezistencijos? Jei visi būtų prisitaikę ir nuėję pasroviui? Jeigu nebūtų buvę žmonių, kurie pasipriešino savo gyvybės auka? Jų desperatiška kova ir tragiškas likimas gali būti palygintas su A. Mickevičiaus Konrado Valenrodo keliu — kovodamas su priešu ir paskutiniu momentu susinaikindamas, jis davė taip pat suprasti, kad tai jo kelias ir kad ne visi tokiu keliu gali eiti. Ir dabartinės Lietuvos kovotojai neskelbia, kad jų keliu turi eiti visa kita gyventojų dalis. Tačiau jie pasirinko kelią aukos, kurios moralinis dydis plaukia iš to, kad tai savanoriška auka. Ta savanoriška auka negali būti be įtakos likusiems tarp gyvųjų. Kurie jos ženklus matė savo akimis, negalėjo nepajusti įspūdžio visam gyvenimui. Kas kita tiems, kurie to tiesiogiai nėra matę. Taip gali būti su būsima karta Lietuvoje, jei rezistencijos ugnis išblėstų ir jaunoji karta nebejaustų gyvo asmeninio kontakto su rezistencijos nešėjais. Taip gali būti ir su lietuviais, esančiais tremtyje, kurie savo praeityje nėra rezistencijos kovoje dalyvavę ar bent sąmoningai su ja susipažinę.

4.

Krašto rezistencijai esame patalkinę, bet esame ją ir apvylę ... — kalbėjo referentas, atsakydamas į klausimą: ar laisvėje esą lietuviai yra veikę

tėvynėje likusios rezistencijos veiklą.

Krašto rezistencija matė, kad esame sustiprinę laisvame pasaulyje propagandą. Esame virtę pavergtųjų balso šaukliais. Net daugiau: eilė žmonių iš laisvojo pasaulio yra pademonstravę simboliškai laisvojo lietuvio vienybę su pavergtuoju, atiduodami savo gyvybę su jais ir už juos. Jų auka yra taip pat laisvos valios auka ir dėl to moraliai didelės vertės.

Tačiau esame krašto rezistenciją ir apvylę, kaip ją yra apvylę ir suklaidinę Vakarai. Apvylę tada, kai laisvojo pasaulio lietuviai suėjo į tiesioginį ryšį su pavergtojo krašto rezistencija.

(Tam teigimui iliustruoti referentas nurodė du tų santykių tarp krašto ir laisvojo pasaulio epizodus—santykius su Vlako-BDPS delegatūra, santykius su Vliku. Citavo krašto rezistencijos įgaliotinio raportą krašto rezistencijos vadovybei, iš kurio buvo matyt, jog kraštas į laisvėje esančius žiūrėjo kaip į savo vaduotojus, pirmuosius jų ryšininkus priėmė su visišku pasitikėjimu; priėmė visus jų siūlymus. Bet tas pasitikėjimas per porą metų vis labiau ėmė blėsti ir virto dideliu kartumu ir nusivylimu, kai patyrė, kad tie ryšininkai kraštą informavo klaidingai; kai kraštas padarė visas pastangas susirišti su Vakarais, o laisvėje esą lietuviai neištesėjo sutarto ryšio ir į krašto pastangas neatsakė; kai patyrė paramą, skirtą kraštui, buvus sunaudotą vietos reikalams; kai iš krašto atgabentą medžiagą, patyrė, nepatekus į laisvinimo veiksnių rankas ir netinkamai panaudotą ar visai nepanaudotą. Raportas rodė, kaip po to nusivylimo tąja BDPS-Vlako delegatūra krašto rezistencija savo pasitikėjimą ir įgaliojimus perkėlė 1948 Vlikui, rezervuodamasi sau specialias funkcijas. Po pusantrų betgi metų tas pats krašto specialus įgaliotinis raštu (Nr. 6, 1949 gruodžio 6 d.) Vliko pirmininkui jau nurodė eilę faktų, kuriais Vlikas buvo pažeidęs susitarimą ir paneigęs krašto įgaliotiniui rezervuotas teises. Rašte tiek kartumo, kad net daroma išvada, jog Vlikas ir VT faktinai esą atsisakę nuo susitarimu prisiimtų įsipareigojimų... Taip yra pergyvenę krašto rezistencijos atstovai santykius su laisvaisiais lietuviais vakaruose.

5.

Krašto rezistencijos auka ir laisvėje esantiems lietuviams veltui nenuėjo, tačiau kai kurių jos žygių ir neišnaudojome kovai, — atsakė į tai, ar krašto rezistencijos žygiai yra stiprinę laisvėje esančių lietuvių rezistencinius pasiryžimus, — jų žygiai stiprino ir tebestiprina laisvėje esančių rezistencinę dvasią; juos laisvieji populiarina tarp svetimųjų. Bet ne visa tai, ką rezistencija laikė laimėjimu, panaudotinu tolimesnėje kovoje už nepriklausomybę, laisvieji panaudojo. Du pavyzdžiai . . . 1941 sukilimas nuėmė nuo tautos kaltinimą, kad ji sava valia įsijungusi į Sovietų Sąjungą ir nepasipriešinusi

prieš valstybės grobimą. Sukilimas davė formalų valstybės atstatymo ženklą — vyriausybę. Vyriausybės buvimas ir išlaikymas iki dabar būtų galėjęs turėti reikšmės. Jos instituciją pratęsus prestižas tarp svetimųjų būtų kitokis nei tų egzilinių vyriausybių, kurios yra sudaromos užsieniuose, nes anoji vyriausybė turėjo mandatą iš Lietuvos—kraujo mandatą. Savo tarpe vyriausybės išlaikymas būtų atėmęs bet kokį pagrindą ginčui dėl įgaliojimų ir kompetencijų. Tačiau nuo šio valstybinio kelio nusisukome ir pasirinkome kitą — tokį, kuriuo ėjo mūsų tėvai prieš 1918, sudarydami Lietuvos Tarybą, tikusią tai padėčiai, kai Lietuvos valstybės dar nebuvo ir kada tarybai reikėjo kovoti dėl šiokių ar tokių vyriausybės funkcijų jai pripažinimo. Dabar tai jau praeities klausimas.

Kitas pavyzdys, kaip skirtingai laisvieji ir pavergtieji pažiūri į kovos dėl nepriklausomybės priemones, yra krašto pristatytos informacinės dokumentinės medžiagos panaudojimas. Lietuvos tikinčiųjų laišką Pijui XII krašto rezistencija laikė vienu iš pagrindinių tautos valios pareiškimų, o lietuvių atstovai, kurie pristatinėjo Kersteno komisijai lietuvišką medžiagą, sutiko laikyti jį "neautentišku". Ir tas dokumentas nevirto kovos priemone.

Šios rūšies faktai neskelbia, kad vienur patriotizmo daugiau, kitur mažiau. Jie tik rodo, kad tie patys dalykai Lietuvoje ir čia kitaip vertinami. Kova prieš okupaciją valstybinės nepriklausomybės atstatymą vykdoma ir čia, bet valstybingumo ženklų, dėl kurių priežasčių nepatogių, sunkiau vykdomų, lengvai išsižadama. Taip buvo atsisakyta panaudoti aną 1941 vyriausybės buvimo faktą; taip paskiau Vlikas atsisakė vientisos Lietuvos valstybės koncepcijos, prisiimdamas regioninį atstovavimą; taip buvo nutarta, kad Vliko nariais gali būti ir ne Lietuvos piliečiai, arba ir siūlyta, kad Lietuvai svetimoje sostinėje atstovautų svetimos valstybės pilietis ir tarnautojas.

Tas sąmyšis valstybinės nepriklausomybės supratime, atrodo, kilęs iš nepakankamo aiškumo, už ką kovojame, ką norime atstatyti ir kiek su tais norais deriname savo veiksmus. Iš to neaiškumo kilo ir eilė kitų minties nesusipratimų: svarstymas, ar mums reikalingas politinis ar kultūrinis veikimas, ar partijos ar rezistencinės organizacijos, ar vienybė ar daugingumas... Net tame svarstyme tų pačių žmonių ima

painiotis mintys: čia įrodinėjama, kad rezistencinės organizacijos nebegalimos, kad jos tegali būti tik Lietuvoje, o čia vėl tų pačių žmonių nutariama, kad Vlike Mažosios Lietuvos ar Vilniaus krašto lietuviai, eidami į Vliką, turi vadintis tik rezistencinių organizacijų vardais; čia raginama visas pajėgas sutelkti kovai už Lietuvą, o čia pat ir tie patys asmens nuo tų jėgų sutelkimo atsisako, bijodami, kad sutelkę gali laisvinimo organe valdžios netekti.

Šitokis dualizmas tarp šūkių ir darbų yra ženklas, kad blaškomės tarp normalios padėties veikimo ir nenormalios. Išlaisvinimo, bendros, vieningos kovos šūkiai tebėra rezistencinio charakterio, kuriuos padiktavo nepaprastos padėties reikalas. Noras išlaikyti valdžią savo rankose ar ją paimti yra natūralus normalių valstybės laikų parlamentinis ženklas. Jeigu šiandien tremtyje valdžios troškimas pasirodo kartais stipresnis už išlaisvinimo kovos organizavimą ir tai kovai visų jėgų sutelkimą, tai yra ženklas, kad vis daugiau pasijuntame esą "normalioje padėtyje". Tokia eiga visai suprantama, kada vis daugiau yra žmonių, kurie nėra turėję tiesioginio ryšio su rezistenciniu veikimu ir rezistencijos žmonėmis. Tai rodo laisvėje esančių nutolimą nuo tos dvasios, kuri reiškėsi krašto rezistencijoje. Tai nėra kam priekaištas, o tik diagnozė. Su tuo tenka skaitytis jieškant kelių kasdieniniame veikime.

6.

Visuomeninės minties ir darbų sąmyšį tremtyje jaučia daugelis,— teigė referentas.

(Priminęs, kad dėl to sąmyšio daugelis bičiulių iš atskirų vietovių kreipėsi į valdybą su įvairiais pasiūlymais, ir tokį reagavimą laikydamas teigiamu reiškiniu, referentas kalbėjo, kad reikia turėti prieš akis tam tikrus dėsnius, pagal kuriuos galima būtų teisingiau įvertinti konkrečius visuomeninio gyvenimo siūlymus ir reiškinius. Būtent:)

Pirmas — norėdami būti ištikimi rezistencijos siekimams, turime palaikyti mintyje, kad tebegyvename nepaprastą metą, kuris reikalauja rūpintis ne kaip ten ar kitur "valdžią paimti", bet *ar tas bei kitas žygis bus naudingas lietuviškam reikalui: ar prisidės prie Lietuvoje bei Sibire esančių padėties palengvinimo, ar prisidės prie okupanto klastos dešifravimo, ar prisidės prie lietuvių jėgos sustiprinimo tremtyje.*

Tokiu matu matuojami daugelis reikalų, kuriuos laikome pirmaeiliais, pasirodys apgaulingi miražai. Tokis pvz. būtų svarstymas, ar organizuotis rei-

kia į partijas ar į rezistencinius sąjūdžius, ar veikti politikoje ar kultūroje. Ne tai svarbu, kad organizacija svarstytų, ar jai būti politinei ar kultūrinei, o svarbu tai, kad ji matytų, kas šiuo metu yra lietuviškam reikalui reikalinga, ar yra kas reikalą tenkins. Ir jei nėra tam darbininkų, tai savas jėgas atiduoti tai sričiai.

Ne tai svarbu, kas turi daugiau kompetencijų ir įgaliojimų, ir ne tai, kieno vardu veiks kurioje sostinėje lietuvių atstovai, o tai, kad jie ten būtų ir kad aktyviai veiktų Lietuvai naudinga kryptimi.

Iš čia antras dėsnis — *vertinti institucijas, žmones daugiau pagal darbus, mažiau pagal įgaliojimus, pagal dvasią, mažiau pagal raidę.* Turėti titulus ir įgaliojimus ir juos laikyti užkasus yra menkesnis Lietuvai pasitarnavimas nei tos kuklios motinos, kuri savam vaikui paseks vakare lietuvišką pasakėlę.

Ir dar trečias dėsnis — *tarpusavio santykius tvarkyti pagal teisę ir teisingumą, pagal natūralinės teisės dėsnį: ko sau nenori — nedaryk kitam.* Jį vykdant bus įmanoma realizuoti toleranciją bei padorumą santykiavime tarp asmenų ir grupių. Teisės ir teisingumo respektavimas savo tarpe stiprins moralines jėgas kovai prieš sovietinę okupaciją, nes kova prieš okupaciją yra ne kas kita kaip kova už pažeistos, sulaužytos teisės atstatymą. Kovoti už teisės atstatymą ir sykiu toleruoti jos laužymą tarp savęs yra prieštaravimas savo siekimams, kuris silpnina savas jėgas, nuvertina mus bei mūsų siekimus svetimųjų akyse, atima jų palankumą ir pritarimą mūsų kovai.

Tais dėsniais nesunku atskirti tikras ir netikras vertybes. Jų laikymasis grąžins asmenims vidaus vienybę, pareiškimams turinį, o darbams tikslingumą ir jėgą.

(Nurodęs dabar galimos veiklos uždavinius krašto atžvilgiu, tremties atžvilgiu ir savos organizacijos atžvilgiu, referentas sugrąžino dėmesį į krašto rezistencijos charakterį:)

Ten partizanai tik vienu iš uždavinių laikė tiesioginę kovą su okupantu; kitas uždavinys buvo sutelkti tarp partizanų rinktinius žmones ir jiems ugdyti tam tikras dorybes, kad virstų šviesiu pavyzdžiu kitiems lietuviams.

Kai tremtyje žodis nustoja turinio ir pasitikėjimo, to asmeninio spinduliavimo pavyzdys daros juo prasmingesnis ir įtakingesnis. Kas šiuo keliu savo veikimą reiškia, pratęsia rezistencijos dvasią iš praeities į dabartį ir grindžia ateities lai-

PASAULIO POLITIKA IR LIETUVA

VACLOVAS SIDZIKAUSKAS,

New Yorkas

Aš dėkingas esu jūsų vadovybei, kad pakvietė mane padaryti jums pranešimą. Su jumis, Lietuvių Frontu, su jo veikėjais ir su jo siekimais — nesakyčiau gal ir su jo ideologija — mane jungia daugelis saitų, ir todėl, jeigu aš ir nesu LF bičiulis, tai prašyčiau bent laikyti mane bičiulių bičiuliu . . .

Tarptautinio veiksnio svoris

Vakar dienos vienas iš pranešimų, prof. Brazaičio, lietė lietuvių rezistencijos problemą. Aš tikiuosi, jūs sutiksite su manim, kad rezistencija mums nėra abstrakcija, nėra rezistencija dėl rezistencijos, bet ji turi aiškų konkretų tikslą— Lietuvos valstybės nepriklausomybės ir laisvės atstatymą. Šitame dideliame uždavinyje pati mūsų tauta, ir tai visa — tiek kamienas, palikęs tėvynėje, tiek ir tie, kurie išblaškyti po Sibiro taigas, tiek ir mes čia laisvame pasaulyje, padarysime savo įnašą tiek, kiek mes sugebėsime atspėti įvykių raidą, kiek turėsime valios, ryžto, sumanumo įsijungti į tą pasaulinę raidą; kiek mes parodysime pasauliui, kad ir mums laisvė, nepriklausomybė nėra svajonė, nėra abstrakcija, kad mes esam politiškai subrendę būti laisvi ir kad dėl laisvės mokėsime aukotis, o jeigu reikės — ir mirti, nes laisvės tautoms niekas dovanai neduoda.

Visa tai turi didelės reikšmės valstybės laisvinime. Todėl man džiugu, kad jūs šią problemą nuodugniai svarstėt. Bet vien mūsų rezistencijos, mūsų pastangų neužteks šiose aplinkybėse tam dideliam tikslui pasiekti. Tarptautinė įvykių raida, kilęs pasaulinis konfliktas buvo mūsų laisvės praradimo priežastis. Ši tarptautinė padėtis lems taip pat žymia dalim ir mūsų laisvės atstatymą bei to atstatymo laiką.

Posūkis nuo Ženevos

Išryškinęs Lietuvos laisvinimo priklausymą nuo tarptautinių įvykių raidos, referentas akcentavo Ženevos konferencijos reikšmę:

---

mėjimo viltis. Tai nelyginant upė, kuri išėjusi iš rezistencijos šaltinio, nesunykusi tremties dykumose, veržiasi į laisvės marias.

Didelis posūkis buvo Ženevos konferencija pereitais metais liepos mėn. Ligi tol buvo galvojama, kad Rytų ir Vakarų santykiai, santykiai su Sovietų Rusija ir visa bolševikine orbita gali būti sprendžiami ir ginklu. Todėl tuo pagrindu buvo planuojama ir mūsų laisvinimo politika. Ženevos konferencija išjungė karą kaip priemonę spręsti ginčui tarp Rytų ir Vakarų, todėl ir mūsų išlaisvinimui. Šios valstybės prezidento buvo pasakyta, kad karas nebeįmanomas, nes technikinė pažanga atvedė atkligatvin.

Šitą aplinkybę išnaudoja Kremlius, kad sudarytų atominio karo negalimybės psichozę, gavęs užtikrinimą, kad tai, ką Maskva yra pagrobusi, ginklu iš jos nebus veržiama.

Pagal tai Maskva ėmėsi naujų destalinizacijos žygių...

Juos nurodęs, referentas betgi teigė, kad Maskvos pagrindiniai tikslai nepasikeitė, t. y. siekimas valdyti visą pasaulį. Tik sustiprino Maskva kai kurias priemones: subversiją, infiltraciją, socialistinio ar darbininkiško fronto sudarymą pagal Chruščiovo šūkį, kad socializmas kiekviename krašte gali būti kitokiu būdu vykdomas.

Tatai pasireiškė tarptautinėj plotmėj įtampos atlyžimu. Tai rado atgarsio pačioje Sovietų Sąjungoje ir jos pavergtuose kraštuose. O laisvame pasaulyje atsirado to, ką mes pavadintume "iliuzijomis": pradėta kalbėti apie liberalizmą, padėties pagerėjimą, gradualizmą, tautinį komunizmą, laipsnišką laisvinimą, atsipalaidavimą nuo Maskvos à la Tito. Kai kurie autoritetai, tokie kaip šios valstybės buvęs planuotojas Kennanas, paskelbė ir "finality" mintį, t. y. kas Sovietų pavergta (turėjo čia mintyje Baltijos visas valstybes), yra baigtas dalykas — nėra kelio atgal. O visa toliau grindžiama jau išeinant iš to "atbaigties" dėsnio...

Baltijos susatelinimas

Ryšium su gradualizmo idėja referentas sustojo prie iš Suomijos kilusių žinių apie Maskvos planuojamą Baltijos valstybių susatelitinimą, t. y. nusistatymą panaikinti inkorporacijos aktus ir tokiu būdu atstatyti kaip ir nominalinę tų valstybių nepriklausomybę. Kaip į tai mes žiūrime? Ar tai palengvintų mums laisvės kovą? — kėlė klausimą referentas ir, jieškodamas atsakymo, aiškino:

Noriu pasakyti, kad esu minties, jog toks Maskvos žygis būtų galimas ir logiškas atsi-

ribojant nuo Stalino nusikaltimų. O Baltijos valstybių inkorporacija yra vienas iš didžiųjų Stalino režimo nusikaltimų. Liepos 11 susirinkime Sovietų vyriausioji taryba tai būtų galėjusi padaryti. Bet ji to nepadarė, ir nėra davinių, kad Maskva eitų šiuo keliu. Nebent jai būtų tam tikro išskaičiavimo ir laisvojo pasaulio spaudimas skatintų ją į nuolaidas.

Kovoje dėl laisvės tokis kad ir nominalinis nepriklausomybės atstatymas būtų naudingas, nes tektų kovoti jau dėl Lietuvos režimo, ne dėl nepriklausomybės. Kova būtų vedama dėl tautos teisės pasirinkti sau vyriausybę laisvais rinkimais. Tuo tarpu dabar tenka kovoti prieš faktą, kad Lietuvą Sovietų Sąjunga laiko savo dalimi. Tarptautinėje politikoje Lietuva kaip valstybė nefigūruoja.. Maskva stengiasi išbraukti mus ir iš istorijos ir iš geografijos.

Tačiau kalbant apie gradualizmą galvoje turimi ne šie reikalai, o daugiau esamojo režimo sušvelninimas, "liberalizacija".

Liberalizacija

Nauji vėjai yra pasireiškę ir mūsų kraštuose. Jaučiama tam tikro varžtų atleidimo. Vienas kitas iš Sibiro grįžta, tegul ir ligonis. Nėra masinių trėmimų; kiek atlyžęs teroras; gausiau susirašoma su laisvuoju pasauliu. Atsiranda daugiau drąsos pačiuose mūsų krašto broliuose-sesėse. Tačiau ta vadinama liberalizacija nėra kilusi iš vietos gyvenimo reiškinių; ji yra

AMERIKOS IR KANADOS LFB KOFERENCIJOJ MALDA UŽ LAISVĖS KOVŲ AUKAS

Gerasis Tėve! Iš amžių glūdumos Tu pašaukei mus būti Rūpintojėlio žemės ir Gintaro kranto karžygiais. Vis tobulėti ir kurti, vis nerimti ir siekti — tai Tavoji valia mūsų širdyse. Tad lietuviai vien maldauja dvasiai užsimojimo, o širdžiai drąsos.

Šią lemiamą tautos egzistencijos valandą mes klajūnai prisimename visus žuvusius šventoje laisvės kovoje. Išlieto kraujo klanai, sudarkytų lavonų krūvos, išniekintų asmenybių tvaikas mūsų akių netemdo. Ne! Prieš mus iškyla garbingi Sibiro taigų kankiniai, herojiški žaliojo Miško didvyriai ir visi Tėviškės žemės sūnūs ir dukterys, kurie verčiau žuvo, negu sutiko vergauti.

Laimink jų auką, Viešpatie! Skaidrink jų dvasią, Viešpatie! Tegu ji spindi prie Tavo sosto laimės šviesa. Tebūna ji mums, kovūnams, ir pasididžiavimu, ir pavyzdžiu, ir paraginimu. Tavyje, Viešpatie, mūsų viltis, nes Tu vienas esi šventas, Galingas ir Amžinas. Amen.

Kun. K. Balčys

Maskvos sugalvota ir jos interesų diktuojama. Tai tik rodo, kokia stipri tebėra Maskvos užmačia pavergtuose kraštuose ir šiose sąlygose. Jos priežasčių reiktų jieškoti Maskvos tarptautiniuose ir vidaus siekimuose. Kad laikytum žmones baimėje, nereikia išvežti šimtą tūkstančių, užtenka tūkstančio. Tai nėra Maskvos siekimų ir politikos pasikeitimas iš esmės, o tik metodų patikslinimas. Visos priemonės, kaip paskelbtas darbo sąlygų pagerinimas, teturi tikslą daugiau išspausti iš okupuoto krašto. Tai ne sistemos pakitimas, o tik kolonializmo priemonių suracionalizavimas.

Mes esame įsitikinę, kad tik visiškas išlaisvinimas šitai Europos daliai yra tikras kelias į pastovią ir teisingą taiką. Pusiau priemones, pusiau laisvinimą mes griežtai atmetam. Tik besąlyginis išlaisvinimas yra mums priimtinas sprendimas.

Laisvė ir Amerika

Jei žiūrėsim į atskirų valstybių politiką, tai Amerikos politika, gal būt, yra aiškiausia ir nuosekliausia. Gal ji buvo geriausia išreikšta Amerikos prezidento Naujų Metų kalboje: pavergtų Europos valstybių išlaisvinimas buvo, yra ir, iki teigiami rezultatai bus pasiekti, pasiliks vienas iš pagrindinių dėsnių Amerikos politikoje.

EUROPOS LFB PIRMININKO PROF. ZENONO IVINSKIO ŽODIS

— Windsoro konferencijon susirinkusiems JAV ir Kanados LF bičiuliams prašome perduoti mūsų gražiausius sveikinimus iš Europos. Mes didžiuojamės jų veikla, o ypač ta, kurią jie beveik vieni neša ant savo pečių, kaip į Laisvę ir LFB organizacijos medžiaginių pagrindų stiprinimas. Linkime jiems ir toliau būti nepailstančiais lietuviškojo pasipriešinimo šaukliais ir kovotojais tame žemyne, nuo kurio stiprybės ar silpnumo nūdien žymia dalimi priklauso ne tik lietuviškosios, bet ir visos Vakarų civilizacijos ateitis. Linkime ir toliau kantriai bei ištvermingai eiti užsibrėžtu keliu suglaustomis gretomis apie Lietuvių Fronto įgaliotinį Tremtyje. Tegu mūsų bičiuliai anapus Atlanto žino, kad šiapus mes sekame jų darbus su didele simpatija ir savo ruožtu darome viską, kad pasipriešinimo dvasios darna persunktų lietuvišką jį gyvenimą tremtyje iki kaulo smegenų.—

Z. Ivinskis

KOVON SU VAKARIEČIO ILIUZIJOMIS

Prof. ANTANO MACEINOS žodis

Brangūs Bičiuliai, susirinkę svetingos Kanados padangėje ir svarstydami naujus Lietuvių Fronto uždavinius tremtyje, priimkite nuoširdžius sveikinimus vieno iš jūsiškių, gyvenančio toli nuo jūsų erdviškai, tačiau esančio visados tarp jūsų savo siela ir savo rūpesčiais. Tebūna šis susilėkimas viena iš LFB kelio gairių, prie kurios valandėlę sustojama — ne pasilsėti, bet apsidairyti bei susivokti. Lietuvių Fronto sąjūdis juk yra būdingas kaip tik tuo, kad jis akylai stebi kiekvieną tautos grėsmę, šaukia visuomenę į kovą su šia grėsme ir pats uoliai kojoje dalyvauja. Budėti tautos sargyboje yra pati svarbioji LF paskirtis. Šią pareigą LF ėjo Lietuvoje, ją eina LFB tremtyje.

Europos bičiuliai savo konferencijoje Tuebingene 1953 metais kėlė mintį, kad yra atėjęs laikas stoti kovon prieš žlugdančią tremties dvasią. Tuo metu buvo pastebėta, kad pastovaus įsikūrimo nuotaika vis labiau įsigali lietuviškojoje visuomenėje; kad tremtiniai vis labiau susitaiko su savo likimu ir tuo būdu patys sau rengia neišvengiamą žlugimą, nes tremtinius išlaiko tik keleivio bei svetimšalio sąmonė. Todėl konferencija skatino bičiulius vykdyti rezistenciją ne tik prieš tiesioginį mūsų tautos priešą — bolševizmą, bet sykiu ir prieš tremties pavojus. Tada buvo skelbta, kad atėjęs laikas naujai rezistencijos formai.

Šios vasaros studijų savaitėje, surengtoje ant daugeliui pažįstamo gražaus Neckaro krantų Neckarsteinache, Europos bičiuliai atkreipė dėmesį į naują grėsmę, atsirandančią iš paties Vakarų žmogaus, kuriam dabar tenka susidurti su komunizmu ir stoti su juo kovon. Vakarų žmogus juk yra mūsų bendrininkas rungtynėse su mūsų tėvynės priešu. Todėl jo nuotaika komunizmo akivaizdoje mums yra labai svarbi ir net lemtinga visai kovai. Ir štai šis mūsų bendrininkas pradeda pasimesti, nebesiorientuoti, gyventi pavojingomis iliuzijomis, neregėti bolševikinių spąstų.

Vakarų žmogaus santykis su bolševizmu daugeliu atvejų yra nuostabiai naivus, ir šis naivumas pradeda virsti kasdieniniu nusistatymu. Politikai pradeda tikėti į galimybę sugyventi su bolševikine sistema ir užmegzti

su ja normalius santykius; socioliogai svaičioja apie sovietinės visuomenės išsivystymą į demokratiją ir net buržuaziją; filosofai jieško naujų tiesų istoriniame materializme ir džiaugiasi ten radę geležėlę; teologai puoselėja viltį atversti komunizmą į krikščionybę ir jį pakrikštyti.

Atidžiau stebint Vakarų gyvenimą, gaunamas įspūdis, kad visos šios iliuzijos jau nebėra atskirų asmenų — keistuolių svajonės, bet sistemingas noras susitaikyti su Rytais, kad tik jie paliktų Vakarų žmogų ramybėje ir neliestų jo susikurtos gyvenimo sąrangos. Mūsų kovos bendrininkas yra pavargęs ir trokšta derėtis su laisvojo pasaulio priešu; derėtis ne tik militarinėje srityje, kas dar būtų suprantama, bet ir dvasinėje, kas jau virsta baisia grėsme mums visiems.

Trumpame pasveikinimo žodyje nedera plačiau dėstyti viso šio pavojaus. Tai.. bus padaryta kiek vėliau spaudoje. Man norisi tik mieliems bičiuliams pastebėti, kad mūsoji rezistencija šiandien gauna naują uždavinį: stoti kovon su vakariečio žmogaus iliuzijomis. Mūsų likimas juk priklauso nuo Vakarų likimo, o Vakarų likimas priklauso nuo vakariečio žmogaus akių atsivėrimo. Jeigu laisvasis pasaulis ir toliau gyvens iliuzijomis, jeigu šios iliuzijos virs kasdieniniu nusistatymu, tuomet Vakarai taps Rytų grobiu be jokių ypatingų rungtynių; tuomet ir mūsų tautos likimas bus užantspauduotas.

Štai kodėl šiandien mums reikia atsikreipti į kitą pusę, būtent: į mūsų kovų bendrininką vakarietį. Neatsisakydami kovos su tiesioginiu mūsų tėvynės priešu, nepadėdami ginklų prieš tremties dvasią, mes turime dabar mėginti atverti akis Vakarams, kad jie pamatytų, kokis pavojus juos tyko, jeigu jie leisis užliūliuojami gražių priešo žodžių ir savo paties rožinių svajonių. "Effeta! — atsiverk! — turi būti mūsų rezistencijos šūkis keletą artimiausių metų.

Linkėdamas visam suvažiavimui pakilios nuotaikos, jaukaus bičiuliškumo ir didžios ryžties, spaudžiu savo dvasioje kiekvienam bičiuliui dešinę ir pasilieku visados su Jumis visais.

A. Maceina

REZOLIUCIJOS

1. ŽODIS TĖVYNEI

JV ir Kanados LFB konferencija reiškia solidarumą bei ištikimybę Lietuvoje ir Sibiro tremtyje kenčiančiam bei kovojančiam lietuviui.

Konferencija siunčia pavergtajam kraštui išsilaisvinimo vilties žodį, giliai tikėdama, kad visos lietuvių tautos — pavergtųjų ir laisvųjų lietuvių — nepalaužiama valia bei ryžtas atgauti tautinę laisvę ir valstybinę nepriklausomybę pagaliau vainikuosis laimėjimu.

2. NUTARIMAI

Išklausiusi LFB valdybos ir kitus pranešimus ir juos išdiskutavusi, solidarizuodama Europos LFB 1956 m. rugpjūčio 9/11 dd. konferencijos nutarimams, JV ir Kanados LFB konferencija, įvykusi 1956 m. rugsėjo 1-2 dd. Kanadoje, Windsore —

N U T A R Ė :

1) Pareikšti padėką LFB valdybai ir visiems bičiuliams, kurie per sambūrius bei asmenine iniciatyva veikia įvairiose visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo srityse, ypač lietuvių bendruomenėje.

2) Pritarti LFB valdybos politinei linijai santykiuose su Vliku ir kitomis organizacijomis bei institucijomis. Konferencija kartoja LFB nusistatymą už vieningą bendrą laisvinimo darbo vadovybę, kuri demokratiniu keliu sutelktų visas gyvąsias visuomenines lietuvių jėgas. Kol to nėra, LFB remia visų organizacijų bei institucijų pastangas Lietuvos laisvės kovai ir lietuvybės išlaikymui. Konferencija laiko aktualiu dalyku, kad į laisvinimo veiklą bei organizaciją būtų juo plačiau atvertos durys jaunimui.

3) Pabrėžti LFB nusistatymą visuomeniniame gyvenime tarpusavio santykius grįsti teise ir teisingumu ir asmenis, organizacijas bei institucijas vertinti pagal jų darbus bei reiškimosi dvasią, ne pagal raidę.

4) Skatinti LF bičiulius ir visus lietuvius, kad skirtų daugiau negu iki šiol dėmesio ir pastangų bendruomenės organizacijai, veiklai ir lėšų telkimui.

5) Pasveikinti LFB valdybą už įsteigimą Rezistencijos Stipendijos ir už paskyrimą premijos už literatūros veikalą aktyviosios rezistencijos tema, ir kviesti kitas lietuvių organizacijas bei atskirus lietuvius dėtis prie lietuvių tautinės kultūros ugdymo ir lietuvių jaunimo mokslinimosi pastangų parėmimo.

6) Pareikšti pasigėrėjimą Į Laisvę šurnalu ir kviesti LFB sambūrių vadovybes ir pačius bičiulius Į Laisvę reikalams skirti kasmet bent po 10 dolerių.

7) Padėkoti visiems bičiuliams už gražų bičiuliško solidarumo ugdymą per kalėdinio solidarumo jau tradicija tapusius įnašus ir ligšioliniams šimtininkams ir prašyti bičiulius šimto šimtininkų vajų galimai trumpesniu laiku įvykdyti.

8) Idėjiniam ir politiniam bičiulių susipratimui gyvinti bei gilinti prašyti LFB valdybą, kad pasvarstytų JV ir Kanados LFB studijų dienų suorganizavimo galimybes.

Nikitos Chruščiovo strategija ir Lietuva

Sovietų kompartijos XX kongresas pradėjo naują sovietinę politikos liniją, vykdomą ir vadovaujamą Nikitos Chruščiovo. Nuo to momento partijos propagandoje nutraukti ryšiai su bolševizmo praeities ilgamečiu kūrėju Stalinu. Tačiau partijos pasisakymas prieš Staliną kaip "asmenybės kulto" atstovą, pasisakymas už "kolektyvinę vadovybę", pasisakymas prieš Staliną už Leniną praktiškai nieko konkretaus nepasako. Tai tik propagandiniai šūkiai.

Iškalbingesnis yra tame pat kongrese atsisakymas nuo kaikurių bolševizmo "tikėjimo tiesų": atmestas senasis "tikėjimo" ramstis, kad karas tarp kapitalizmo ir socializmo neišvengiamas — "karas, kuris yra neišvengiamas, bet kuris gali būti nudelstas" (Lenino žodžiai). Partijos suvažiavime pripažinta, kad karas gali būti išvengiamas, nes Sovietai su neutraliaisiais (Indija)...) galį neleisti kapitalizmui karo pradėti... Atmestas taip pat tikėjimas komunizmo "pasauline revoliucija", kuri turi vesti į komunizmo laimėjimą. Dabar skelbiama, kad komunizmas gali būti įvestas ir "ramiu" būdu, parlamentiniu, komunistams laimėjus parlamente daugumą ar sudarius "liaudies frontus" su kitomis juos remiančiomis partijomis.

Šitas "tikėjimo" tiesų pakeitimas padeda suprasti Chruščiovo naujos taktikos konkrečius žygius santykiuose su Vakarais. Kad Vakaruose įsigalėtų parlamentiniu keliu, komunistų partijos skelbiamos dabar "tautinėmis", lojaliomis savai valstybei, tariamai nepriklausomomis nuo Maskvos; tų komunistinių partijų būsiąs naujas tarpusavio ryšys, jas telkiant gal apie Tito; propaguojamas "liaudies frontas" su socialistais ir kitais; propaguojamas kultūrinis bendravimas su Vakarais.

Keičiant taktiką su Vakarais, būtina keisti santykius ir su satelitais. Juose visu aštrumu naikinami buvę Stalino kadrai, iškeliami Stalino numestieji komunistų vadai, kurie sykiu su Tito rodę separatistinių tautinių tendencijų. Satelituose paskelbtas "liberalizacijos" šūkis, mažinant išorinę priklausomybę nuo Maskvos.

Labiausiai šitą liberalizaciją yra pajutę lenkai. Pajuto ją net ir Baltijos kraštai. Pažymėtina betgi, kad Vakarų žmonės tuos pakitimus mato daug didesnius, nei juos mato vietos gyventojai ir nei jie yra iš tikrųjų. Kur tėra pakitusi komunistinė taktika, ten Vakarų dažnas žmogus mato pakitimą iš esmės ir kalba jau apie komunizmo irimą.

Šiom nuotaikom patikrinti ir, jei reikia, koreguoti, pateikiame apibendrintą apžvalgą faktinės padėties Lietuvoje, kurią rodo mūsų turimi šaltiniai.

1. Pakitimų Lietuvoje yra

Stalino laikais gyventojai buvo hermetiškai uždaryti sovietiniame katile. Dabar katilo dangtis šiek tiek pradengiamas. Prasidėjusį sovietinį kontaktą su Vakarais ekskursijų būdu ima justi ir lietuviai. Jų keliolika jau šiais metais gavo aplankyti laisvąjį pasaulį. Skubiai gražinamas Kaunas, Vilnius, šiauliai, kad galėtų ir tie miestai priimti turistus iš užsienių. O Ryga, Talinas jau nuo anksčiau susilaukia lankytojų iš Suomijos ir Švedijos.

Antra, leidžiama susirašinėti Lie-

tuvos gyventojams su užsieniu. Leidžiama gauti iš užsienio siuntinukus.

Trečia, masinių deportacijų negirdėti. Pranešama visa eilė pavardžių inteligentų, kunigų ir net poros vyskupų, kurie yra sugrąžinti iš Sibiro (tarp jų yra dr. L. Bistras, poetas K. Boruta, operos solistas Kučingis, rašytojas K. Inčiūra, dipl. P. Klimas, prezidentas A. Stulginskis (?), prof. Tonkūnas).

Ketvirta, nors Lietuvos kompartijos vadovybė nešluota kaip Lenkijoje ar Vengrijoje, tačiau leista kai kuriems anksčiau pašalintiems profesoriams dirbti mokslinį darbą ir už tai gauti atlyginimą, net naudotis atskiru kambariu. Pridėkim dar pagausėjusius lietuviškus leidinius. Vis tai turi reikšti politinio režimo pakitimus ,nes Stalino laikais to nebuvo.

2. Pakitimų užkulisiuose

Už tų pakitimo ženklų yra daug nepakitusių propagandinių tikslų, kurie mažina pakitimų vertę ir temdo pakitimų sukeltas viltis... Jei šiemet išleido keliose ekskursijose žmonių į Vakarus ir iš Lietuvos, tai nereiškia, kad išleistieji yra lietuviai. Antroje, sakysim, ekskursijoje nuo Odesos iki Leningrado iš Lietuvos buvo 16 žmonių, bet lietuvių tarp jų tik 10. Išleistieji lietuviai buvo atiduoti griežtai rusų komunistų vadovų ir net MVD priežiūrai. Jie turėjo ekskursijoje mažiau laisvės nei rusai. Jiems buvo net patarta su-itikus su lietuviais iš Vakarų sakyti "neponimaju" (Gal šitokio smurto nepakeldama, viena iš keleivių lietuvių išėjo iš Pobiedos laivo į laisvę Švedijoje).

Antra, leidimą susirašinėti su užsieniais apkartina sovietų noras panaudoti tą susirašinėjimą politiniams tikslams — susidaryti kartoteką, kas ir kur bei kam rašo, o kitą norą išreiškė "Tiesa", ragindama laiškuose į užsienius girti sovietinį gyvenimą ir kviesti, kad grįžtų. Šituos užkulisinius tikslus žmonės pačioje Lietuvoje labai gerai supranta. Geriau nei Vakaruose. Jie mato pasikeitimus, tačiau priima juos labai atsargiai. Jie samprotauja: ar tai ilgam? Gal po kurio laiko linija vėl pasikeis, ir kas šiandien leidžiama, rytoj virs dideliu kaltinimu. Tas atsargumas diktuoja kai kuriems Lietuvoje ne tik kamufliuoti savo vardą laiškuose, bet yra atsitikimų, kad ne vienas tiesiai paprašė laiškų daugiau nerašyti. Atsargumas nugali sentimentą. Tačiau atsargumas dingsta siuntinėlių akivaizdoje. Pavojus dėl siuntinėlių yra tas pats kaip ir dėl laiškų, tačiau skurdas yra galingesnis už atsargumą. Panašiai kaip noras valgyti yra galingesnis už 7 metų kalėjimo grėsmę, jei pasiims ką iš pačios gamybos. Dėl siuntinėlių net samprotaujama: jei jų būtų daugiau, jei daugiau žmonių juos gautų, tai bendras pavojus būtų mažesnis.

Trečia, jei pakitimas būtų tokis, kokį nori atvaizduoti sovietinė propaganda, tai nereiktų sovietinės akcijos už pabėgėlių grąžinimą. Tuo tarpu ji stiprėja ir akiplėšiškėja. Siuntinėja ne tik laiškelius, bet iš anapus uždangos siunčiamos moterys, kurios turi žmonių adresus, lanko ir įkalbinėja grįžti. Siunčia net tėvus pas vaikus, gyvenančius užsieniuose, ar pas kokius gimines su ta pačia misija.

Ketvirta, grąžinami iš Sibiro tiek suaugę, tiek jauni yra tiek išvarginti, kad jiems tepalikusi galimybė vegetuoti. Jie jau nebenaudingi darbui ten, jie jau nebepavojingi režimui čia, o propaganda, kad yra naikinamos Stalino deportacijos, didelė.

Šios užkusilinės padėties akivaizdoje blanksta pakitimų vertė.

3. Nepakitę reiškiniai

Viena, politinės "liberalizacijos" idėja Baltijos kraštuose nebegyva. Kalbos apie Baltijos valstybių "susatelitinimą", t. y. jų teisių sulyginimą su Lenkija, ar Čekoslovakija dingo. Sovietai laikosi minties, kad Baltijos valstybės yra Sovietų S-gos dalis, ir dėl to jose turi būti kitas režimas — priklausymas nuo Maskvos, sovietinio kolonializmo režimas.

Politinės teisės nevykdomos net tos, kurios yra numatytos sovietinėje konstitucijoje. Pagal ją Lietuva turi užsienių reikalų ministerį, kuris gali palaikyti santykius su užsieniu. Turi kariuomenę. Bet šitos teisės taip ir liko tik popieryje.

Antra, ūkinio kolonializmo reiškiniai Baltijos kraštuose nesumažėjo. Miškai Lietuvoje, ypač Suvalkijoje, kertami; statomi nameliai, daugelyje dirbtuvių dirbama baldai, bet jie išgabenami į Ukrainą, Gudiją ir kt. Didinama fabrikų, cukraus, mėsos pramonės gamyba, bet ir jie vežami kitur, o pelnas eina Maskvos naudai, nes daugelis ūkio šakų tiesiogiai priklauso Maskvai.

Didinant pelną Maskvai, Lietuvos gyventojas dvigubai išnaudojamas. Gyventojams paliekamas toks menkas gaminių kiekis, kad jų neužtenka vietos reikalams. Dar ir lig šiol tenka stovėti eilėse, kad gautum duonos. Sunkiausia gauti cukraus. O iš kitos pusės uždarbis, palyginti su pragyvenimo išlaidomis, yra tokis menkas, kad gyventojas negali išsiversti. Vaizdžiai tai palygino su europiniu standartu švedijos jūrininkai, apsilankę Rygoje. Jie rado, kad duonos, sviesto, pieno ir kitų maisto produktų kainos 3-4 kartus didesnės nei švedijoje. Vyriškas kostiumas 8-10 kertų brangesnis nei švedijoje (tokis, kuris Rygoje kaštuoja 800-1000 rb., arba oficialiu kursu 200-250 dol., švedijoje kaštuoja 125 kronas, arba 20 dol.). Tuo tarpu pramonės darbininkas Rygoje uždirba vidutiniškai 800 rb. Gydytojas gauna 1500 rb., ir jam išgyventi su šeima išeina taip pat 1500 rb. Blogiausia kolchozuose. Ten pinigais dažnai nieko negauna; tik geriau laikomuose kolchozuose moka dienai apie 70 kapeikų ir po kg. grūdų už darbadienį. Rygoje buvę švedų jūrininkai parvežė žinią, kad kolchozų darbas, apskaitant pinigais, mokamas 90-250 rb. mėnesiui. Visai suprantama, kad gyventojai ieško pašalinių uždarbių — darbininkai stengiasi nudžiauti ką nors iš savo darbo apyvartos, mokslo žmonės stengiasi gauti mokslo darbų užsakymų ir pan. Iš tiesioginio uždarbio išsiversti negali.

Kur tokis gyvenimas, ten ir ligos. Labiausiai skundžiasi žmonės reumatizmu. Dėl to tokie dažnai laiškuose prašymai vaistų nuo reumatizmo. Sibire, arba ir Lietuvoje, bloguose butuose, dažnai nekūrenamuose, reumatizmui geriausios sąlygos. Penicilinas, streptomicinas, kuris buvo vertinamas kaip auksas, šiandien ne tokis populiarus, nes streptomicino pradėjo gaminti ir Kaune "Sanitas", nors ir dažnai pritrūksta žaliavos. Batų, drabužių — gyvas badas. Vienas kitas paskutinėmis pastangomis statosi namukus.

Trečia, rusifikacija varoma sistemingai. Įstaigose ir darbovietėse pirmenybė yra nelietuviams, dažniausiai rusams ir iš Rusijos atgabentiesiems. Lietuviams darbai pasiūlomi kur kitur, ne Lietuvoje. Tokiu būdu rusai infiltruojami į Lietuvą, o lietuviai išgabenami. Lietuviškas elementas Lietuvoje retinamas, kad po keliolikos metų Maskva būtų pasiruošus padaryti ir "demokratinius" balsavimus, jei Vakarai vis dar jų reikalaus... Šiandien aiškėja, kad ir ankstesnės masinės deportacijos buvo skirtos iš dalies tam, kad padarytų vietos kolonistams iš rytų. Aiškėja taip pat beveik kuriozas, kad iš Suvalkijos buvo deportuota mažiau nei iš Augštaitijos. Suvalkiečiai

patys pasitraukė daugelis iš ūkių į miestus ar į kitus rajonus.

Dabar deportacijas tam pačiam tikslui pakeičia švelnesnis ūkinis metodas — darbų skirstymas. Prie Klaipėdos uosto į darbus, prie namų ar tiltų statybos, prie hidroelektrinės Kaune darbininkai gabenami iš Rusijos. Lietuviai turi "savanoriais" vykti į "plėšinius", vyksta taip pat į Suomijos Kareliją ir kitur. Klaipėdoje, Vilniuje, Kaune, 40% yra nelietuvių. Iš Rusijos atgabentieji dažnai yra nemokšos, bet akiplėšos, nes žino, kad juos sovietinė valdžia remia. Žinomi eilė atsitikimų, kaip įsikėlę į butą rusai skundžia lietuvius ir provokuoja, norėdami visai iškraustyti juos iš buto... Lietuvių retinimas Lietuvos teritorijoje pačių lietuvių laikomas viena iš pagrindinių priemonių Lietuvai surusinti.

Rusifikacija vykdoma visu tempu ir kultūrinėje srityje, užgniaužiant lietuviškas knygas, kurios tik šešėliu gali būti nepalankios rusams. 1954 Jono Biliūno raštų II tomas buvo sukonfiskuotas ir sunaikintas, nes jame buvo tokių posakių — "kaip maskoliai veisia rusiškas mokyklas Lietuvoje", "žandarai raudonsiūliai" ir t.t. Rinkinys "Lietuvių XIX a. poezija" taip pat buvo sulaikyta dėl antirusiškų posmų ir laisvės troškimo, nors rinkinyje ir buvo praleistos tokios dainos kaip Baranausko "Kelionė Peterburkan". Tik po to, kai žmonės slaptais keliais ir spekuliatyvine kaina įsigijo apie 1000 egz., ir likusias knygas paleido jau į viešą apyvartą. Per pastaruosius 12 metų vaikai nesimoko Lietuvos istorijos, nes J. Žiugžda dar nespėjo jos parašyti. O tas, ką jis parašė, kelia panieką net komunistų tarpe: ten rašoma apie lietuvių-rusų draugystę nuo priešistorinių laikų, garbinamas Lietuvos prijungimas prie Rusijos, net spaudos draudimas esąs pažangus ir naudingas reiškinys. Universitete prie kiekvienos katedros yra ir rusiškoji katedra; tokiu būdu universitetas pasidarė dvilypis, ir į jį daugelis lietuvių negali patekti, nes jų vietą užima galingesni ir landesni atėjūnai. Žmonės, kurie nedaugelis grįžta iš Sibiro, keliauja atgal, nes čia jiems darbo ir duonos nėra.

Žmones naikina ir moraliai. Ūkinės sąlygos tokios, kad žmonės turi vogti. Vagystė, ypačiai kaime, tapo garbės ir šaunumo reikalu. Nevogsi— negyvensi. Vietoj maisto valdžia parūpina tik užtenkamai degtinės. Ir geria žmonės. Anot latvių Rygoje, kurie kalbėjo švedų jūrininkams: "Ir jūs taip darytumėt, jei būtumėt mūsų vietoje".

Ketvirta. Tokios pat rūšies pavojus yra jaunimo komunistinimas ir rusinimas atimant nuo tėvų, labiausia nuo motinos įtakos. Pavojus ypačiai didėja ryšium su Chruščiovo paskelbtų internatų steigimu, kad vaikų auklėjimas pereitų grynai į valstybės rankas. Lig šiol motinos įtakoje vaikas yra iki 6 metų, o paskui jį vis labiau ir labiau veikia darželis ir mokykla, ypačiai, kad motinai surištos yra rankos pasisakyti prieš komunistines idėjas.

4. Lietuvių nuotaikos ir perspektyvos

Vieni Lietuvoje ateitį sutinka su desperacija, kiti nenuleidžia rankų ir kovoja prieš rusifikaciją, prieš diskriminaciją visomis priemonėmis, kurias tegali turėti belaisvis. Nuostabių tylaus herojizmo pavyzdžių parodo motinos. Kunigai grįžta atgal į Sibirą, kad tik pagelbėtų ten laikomiems lietuviams.

Tačiau mažta pagalbos laukimas iš Vakarų. Vis daugiau yra tokių, kurie jaučia Vakarams kartumo, nes jaučiasi buvę jų apgauti.

Pabėgėlius laiko žmonėmis, kuriems pasisekė išvengti to, ką likę Lietuvoje turi pakelti, ir tiek. Daugiau sentimento jiems kyla, kai pajuto realios iš jų pagalbos siuntiniukų forma.

Tolimesnė likimo perspektyva priklauso labiausiai nuo įvykių Mask-

voje: ar ten laimės artimojoj ateity Chruščiovo strategija, ar Stalino šalininkų Kaganovičiaus, Molotovo, Malenkovo ir kt. Ten einanti kova teisingai skatina Lietuvos žmones laikytis atsargumo. Tačiau tuo tarpu daugiau ženklų yra už tai, kad laimi Chruščiovas, nors ir sulėtintu tempu, vykdydamas tariamos "liberalizacijos", bendradarbiavimo su Vakarais taktiką.

Jo strategija—dviašmenis peilis. Jis gali aštriai pjauti Vakarus — juos užmigdyti, apgauti. Buvęs Jugoslavijos min. pirm. pavaduotojas komunistas Djilas sako, kad savo strategija Chruščiovas Vakaruose jau esą nemaža laimėjęs. Bet ta pati strategija gali pjauti ir Sovietų Sąjungoje patį režimą. Jau šiandien yra subankrotavęs tikėjimas komunistine doktrina — joje nieko pastovaus nėra. Tai pakerta komunistų idealistų kadrų aktyvumą ir idealizmą. Šiokie ar tokie ryšiai su Vakarais sustiprina ir tarp komunistų jaunosios kartos nusiteikimus, kuriuos lig šiol komunistai vadina buržuaziniu išsigimimu — reikalavimą gyventi, turėti patogumų, ne tik kovoti ir aukotis.

Nekalbant apie konfliktą tarp Rytų ir Vakarų, ar tolimesnis bendravimas tarp Sovietų ir Vakarų anksčiau pakirs Vakarus, ar jis anksčiau pagreitins komunistinio jaunimo eilėse vykstantį "buržuazėjimo" procesą, nuo to priklausys ir lietuvių likimas.

Belieka tuo tarpu stiprinti lietuvių patvarumą tomis priemonėmis, kurias jie laiko realias. Padėties apžvalga leidžia įvertinti, ko jie labiausiai reikalingi. Ta padėtis rodo taip pat, kuriais punktais propagandą tenka labiausiai sustiprinti, būtent, ryškinti konkrečiais daviniais sovietinio kolonializmo (ūkinio išnaudojimo, autochtoninių gyventojų diskriminacijos) procesą Lietuvoje, ryškinti kontrastą tarp Sovietų ir Vakarų, kada Vakarai kiekviena proga

PASAULYJE

Katalikai ir politika JAV

Rinkimai Amerikoje pagyvino katalikų politinį klausimą. Abidvi partijos darė pastangų patraukti į save katalikus balsuotojus. Katalikų politinėms pažiūroms nušviesti paprašėme vieną iš geriausiai informuotų tuo reikalu mūsų žmonių.

Katalikų dalyvavimo politikoje pobūdį įvairiuose kraštuose paprastai diktuoja specifinės krašto politinio ir visuomeninio gyvenimo sąlygos. Ši taisyklė galioja ir JAV atžvilgiu. Gyvendami krašte, kuriame Bažnyčia dažnai buvo įtariama nelojalumu, Amerikos katalikai stengėsi kiekviena proga pademonstruoti amerikietiškąjį nacionalizmą, tuo išugdydami didelį Bažnyčios amerikietiškumą. Kaltinami, jog katalikybė skiepijanti diktatūrines pažiūras,

---

nukentėjusiems rytų okupuotuose kraštuose siunčia materialinės pagalbos, o tą privačių organizacijų siunčiamą pagalbą Vokietijos, Austrijos ar kitos valstybės vyriausybės priima be muito, duodamos jai net transporto priemones nemokamai. Tuo tarpu Sovietų valdžia taip apkrauja siuntinukus į Lietuvą lupikiškais muitais, kad jie didesni nei pati siuntinių vertė. Tuo reikalu aliarmuotina ir Amerikos vyriausybėje, kad ji darytų diplomatinių žygių muitų sistemai pakeisti. Tai būtų veiksminga pagalba Lietuvos gyventojams ir didelė propagandos priemonė prieš sovietinį kolonializmą. O niekas kitas taip propagandos neįvertina kaip Sovietai.

J. B.

Amerikos katalikai ypač pabrėžė savo prisirišimą demokratinei santvarkai, laisvės bei tolerancijos principams ir specifinei amerikietinės demokratijos santvarkai, išreikštai JAV konstitucijoje. Iš pat pradžių todėl jie priėmė ir bažnyčios nuo valstybės atskyrimo principą kaip tinkamą ir naudingą bažnyčiai. Prancūzas Alexis de Tocqueville savo garsiam veikale **De la Democratie en Amerique** rašo, jog apie 1830 m. vizituodamas JAV jis buvo nustebintas radęs vienbalsį Amerikos kunigų pasitenkinimą vadinamu pilnuoju bažnyčios nuo valstybės atskyrimu. Pagaliau, būdami mažumoje ir išsisklaidę visame krašte, Amerikos katalikai suprato, jog atskira jų politinė veikla sistemoje, kuri favorizuoja dviejų partijų egzistenciją, nebūtų naudinga. Todėl JAV iki pat šių dienų nerandame atskiros katalikų partijos, kaip Olandijoje ar Veimaro Vokietijoje, kur katalikai taip pat buvo mažuma. Moderniaisiais laikais Bažnyčios hierarchija skelbia, jog JAV nesą net katalikų rinkikų bloko ir jog politiniu požvilgiu katalikai yra visai laisvi rinktis pagal savo išmanymą partiją. Šios nuomonės yra ne tik tikintieji, bet ir hierarchija. Tai yra sena JAV katalikų tradicija. Kai 1827 m. vienas presbiterijonų kunigas bandė organizuoti "krikščionių partiją politikoje", jokia grupė tokiai partijai taip stipriai nesipriešino, kaip katalikai.

*

Katalikai ne tik nenorėjo "krikščioniškos", bet taipgi nepalaikė nei konfesinės katalikų partijos idėjos. Katalikų vyskupai taip pat neįtaigojo politinių tikintiesiems nusistatymų ir tai vengia daryti iki pat šiai dienai. Jau 1840 m. savo konferencijoje JAV vyskupai paskelbė:

"Mes nereiškiame jokių teisių kištis į jūsų daromus sprendimus politiniuose mūsų bendro krašto reikaluose ir nereiškiame jokio noro kontroliuoti jūsų naudojimosi konstitucine laisve".

Garsus JAV arkivyskupas Ireland yra išsireiškęs, jog

"Kunigui, vyskupui ar popiežiui, kurie bandytų įsakinėti civiliniuose ar politiniuose dalykuose, bandytų įtaigoti pilietį už savo jurisdikcijos ribų, jurisdikcijos, kuriai priklauso Dievo reikalai, galima duoti greitą atsakymą: grįžk atgal į savo teisių ir pareigų sferą, grįžk prie Dievo reikalų".

Kardinolas Gibbons skelbė, jog jei net popiežius amerikiečiams įsakinėtų grynai valstybiniuose reikaluose, katalikams nebūtų prievolės popiežiaus klausyti. Reiktų klausyti tik savos sąžinės. Vyskupas England, kalbėdamas apie JAV konstituciją, yra pasakęs, jog jei ir popiežius ir visi kardinolai norėtų pažeisti JAV konstituciją, "mes ją gintume iki mirties".

Šis istorinis JAV Bažnyčios nusistatymas nereiškia, jog Bažnyčiai nerūpi valstybiniai ar politiniai reikalai. Jis tačiau parodo, jog bažnytinė vyriausybė atsisako tiesioginiu būdu dalyvauti politikoje ir kontroliuoti individualių katalikų politines nuomones ar partinę veiklą. Iki pat mūsų dienų bažnytinė hierarchija atsisako tikinčiuosius raginti balsuoti už vieną ar už kitą, kaip tai iki šiol dar kai kur daroma Europoje, pvz. 1952 m. Vokietijos episkopato raginime tikintiesiems.

*

Kaip šiandieniniai JAV katalikai, tie, kurie aktyviai dalyvauja politikoje, žiūri į katalikų dalyvavimą politiniame bei valstybiniame darbe? Kaip jie atskiria tas dvi sferas, religinę ir politinę, kaip jie pagaliau, žiūri į pačios Bažnyčios ir jos vyriausybės santykius su valstybe ir pastarosios tarnais?

Jų pažiūroms paaiškinti labai naudinga pažvelgti į 1928 m. demokratų partijos prezidentinio kandidato

Alfred E. Smith, buv. New Yorko gubernatoriaus, atsakymą, rašytą jį kritikuojantiems protestantams, kurie skelbė, jog kaip katalikas Smith galįs būti lojalus tik Vatikanui, bet ne JAV konstitucijai. Tą atsakymą Smith rašė kun. Francis P. Duffy padedamas. Smith rašte, spausdintam **Atlantic Monthly** žurnale 1927 m. gegužės mėn., demokratų kandidatas į prezidentus šitaip atskyrė religinę ir politinę sferas kataliko politiniame veikime:

"Aš tikiu į Dievo išpažinimą pagal Romos Katalikų Bažnyčios tikėjimą ir praktiką. Aš nepripažįstu savo Bažnyčios institucijoms jokios galios kištis į JAV konstitucinės tvarkos operavimą, o taip pat jokios galios kištis į krašto įstatymų įvykdymą. Aš tikiu," toliau jis rašė, "į absoliutinę visų žmonių sąžinės laisvę pilnoje visų bažnyčių, visų sektų ir visų tikėjimų lygybėje prieš įstatymą, pripažindamas tą lygybę kaip teisę, ne kaip privilegiją. Aš tikiu į absoliutinį Bažnyčios nuo Valstybės atskyrimą ir į griežtą vykdymą to konstitucinio nuostato, kuris sako, jog kongresas neturi teisės išleisti jokio įstatymo, kuris religiją suvalstybintų ar kuris uždraustų laisvą religinę praktiką. Aš tikiu," Alf. Smith sakė, "kad jokia joklos bažnyčios įstaiga negali išleisti jokio įstato, kuris turėtų galios visiems gyventojams kaip krašto įstatymas. Bažnyčios gali leisti tik tokius įstatus, kurie nusako savo narių padėtį".

Gubernatoriaus Smith nusistatymą paryškina kad ir mažiau žymaus, tačiau įtakingo JAV kataliko politiko, buv. Clevelando, Ohio, miesto burmistro ir vėliau JAV senatoriaus Tom Burke mintys. Kaip ir Smith, jis išskiria religinę ir politinę, bažnytinę ir valstybinę plotmes. Jo nuomone, Roma nėra suinteresuota amerikietiška valstybine santvarka.

"Aš priimu," sakė Burke, "savo Bažnyčios doktrinas moralės ir tikėjimo klausimais. Tačiau manosios valstybinės santvarkos idėjos yra mano kaip amerikiečio ir mano šeimos amerikietiškosios tradicijos produktas".

Toliau jis paryškino Smith mintį apie sferų pasidalinimą, nurodydamas kataliko politiko ryšį su bažnytine vyriausybe. Atsakydamas į klausimą, ar jis automatiškai vykdytų savo vyskupo prašymą, Burke atsakė:

"Visų pirma, vyskupas manęs nieko neprašė. Antra, jei paprašytų, aš svarstyčiau jo problemą taip kaip ir kiekvieno kito piliečio mano mieste. Aš vykdyčiau jo prašymą, jei tai padėtų miestui, atsisakyčiau, jeigu nepadėtų".

*

Šitokis nusistatymas nereiškia neutralumo katalikiškųjų principų ar katalikų interesų požvilgiu. Smith pasisakė, jog pripažindamas viešąją valstybinę mokyklą, jisai pripažįsta tėvams teisę mokyti vaikus privatinėje religinėje jų pačių išlaikomoje mokykloje. Burke įsakmiai pabrėžė, jog, jo nuomone, šių laikų žmogus šaukte šaukiasi krikščioniškųjų principų gyvenime pritaikymo. Jo nuomone, krikščioniškai išauklėtas žmogus yra daug naudingesnis visuomenei, nei agnostikas, kuriam viskas reliatyvu. Ir opiausiame moderniais laikais — Bažnyčios-Valstybės santykiuose — privačiųjų mokyklų valstybinės paramos klausime katalikai politikai ir valstybininkai pasisako už privačiųjų mokyklų paramą, nors tai ir nevisur populiaru. Modernieji laikai yra atnešę naujus reikalavimus, kurių konstitucijos kūrėjai nebuvo pramatę. Federalinė parama valstybinėms mokykloms yra vienas iš tų degančių reikalavimų. Keliant šį klausimą, kyla ir privačiųjų mokyklų paramos reikalas, kad nebūtų diskriminacijos auklėjimo srityje. Šiais klausimais katalikai nėra neutralūs.

Amerikiečių katalikų politikoje dalyvavimo pobūdį, tarp specifinių JAV motyvų, nustatė ir jų įsitikinimai Valstybės ir Bažnyčios jurisdikcijų išskyrimo klausimais. Čia tiek pasauliečiai, tiek hierarchija vieningai sutiko griežtai tas sferas atriboti. Šitokiam nusistatymui išlaikyti aktyvią rolę vaidina ne tik ir gal net ne tiek pasauliečiai, kiek kunigija ir bažnytinė vyriausybė. Tokiam nusistatymui išlaikyti hierarchija neatsisakė interesavimosi, o kunigija asmeninės paramos politinėms grupėms, bet sutarė nei Bažnyčios nei individualaus prestižo vardu nediktuoti katalikų politikų nusistatymų. Šia prasme amerikietiškasis Bažnyčios nuo Valstybės atskyrimas yra įdomus ir mūsuose turėtų būti studijuojamas ir pasauliečių ir kunigijos, o ypač abiejų kartu, nes sistemos pasisekimas priklauso nuo abiejų sutarimo.

Kita įdomi problema, kuri taipgi neužmirština, yra Amerikos pavyzdys, jog Bažnyčios veiklai ir pastoracijai augti, stiprinti bei garantuoti, nėra būtina "katalikiška" partija. Toji laisvė gali būti užtikrinta ir sistemoje, kurioje laisvės garantuojamos bendru konstituciniu sutarimu ir atsisakymu kovos prieš religiją politinių partijų instrumentais.

Pagaliau, amerikietiškasis pavyzdys rodo, jog Romai yra priimtinos įvairios katalikų politinės veiklos formos ir įvairūs Bažnyčios bei valstybės santykių aiškinimai. Politinės diskusijos lietuvių katalikų tarpe įgautų daug produktingesnį pobūdį, jei būtų imami nagrinėti minėti klausimai, kurie sudaro, žinoma, tik dalį panašių klausimų problematikos, o ne jieškoma "herezijos", "blogų įtakų" ir "indiferentizmo" tradiciškai kai kuriems mūsų vyresniesiems neperprantamose ar dėl politinių motyvų nepriimtinose mintyse.

Vytautas Vardys

Baltijos valstybių suverenumas gyvas

Dėmesio verta knyga

Akis veikiau užgriebia dalykų regimą faktinį pasikeitimą ir jo išorinį vaizdą, nekaip pasikeitimo vidinę sąsają su buvusiąja padėtimi. Ir Lietuvos bei kitų Baltijos valstybių sovietinė okupacija betkieno dėmesį pirmiausia patraukia savo išorinėmis apraiškomis, — Lietuvos vyriausybės pašalinimu, Lietuvos įstatymų panaikinimu, sovietinės santvarkos įvedimu, lietuvių areštais bei deportacijomis, švietimo ir kultūros bolševikinimu bei rusinimu, religijos ir bažnyčių persekiojimu, pramonės, prekybos, namų, vertybinių popierių, pinigų nusavinimu ir t.t., — bet ne savo padariniais tarptautinės teisės atžvilgiu, ne savo vidiniais ryšiais su tarptautine bendruomenę tvarkančiais ir Baltijos valstybių nepriklausomybę saugojančiais nuostatais. Išorinis vaizdas kiekvienam aiškiai kalba, ogi vidinių sąsajų prasmė bei reikšmė atsiskleidžia tik dalyko specialistui. Pirmasis atžvilgis svarbus opinijai formuoti, antrasis — būtinas politiniam, diplomatiniam ir teisiniam Baltijos valstybių bylos svarstymui.

Pastaruoju atžvilgiu Baltijos valstybių padėtis lig šiol nedaug dėmesio tesulaukė. Be labai konspektyvaus "Juridical Aspect of Soviet Aggression against Lithuania" Vliko didžiajame memorandume (žr. "Memorandum on the Restoration of Lithuania's Independence", 1950 m.), išsamesnio tuo atžvilgiu svarstymo viešumoje, kaip ir neturėjome. Tai buvo didelė spraga Baltijos valstybių byloje.

Savo metu L. Natkevičius savo disertacijai Sorbonoje buvo pasirinkęs Vilniaus bylą. Jo knyga "Aspect politique et juridique du differend polono-lithuanien" buvo naudingas įnašas tai bylai. S. Daukša savo diser-

tacija Sorbonai davė studiją apie "Le regime d'autonomie du territoire de Klaipėda". Natūralu buvo laukti, kad lietuvis, latvis ar estas ir Baltijos valstybių okupacijos byloje pasireikš kūrybiniu įnašu į tarptautinę teisę. Todėl Boriso Meissnerio "Die Sowjetunion, die baltischen Staaten und das Voelkerrecht" knyga šia prasme savotiškai suvirpina mūsų tautinės ambicijos stygelę. Tiesa, J. Repečka savai disertacijai Goettingene universitete (Vokietija) buvo pasirinkęs kaip tiktai "Der gegenwaertige voelkerrechtliche Status der baltischen Staaten". Tačiau jo studija viešumai buvo veik neprieinama dėl labai riboto tiražo. 1950 m. rotatorium jos išspausdinta tik keliasdešimt egzempliorių. Palyginus Repečkos disertacijos turinį su Meissnerio veikalu, nesunku įžvelgti, kad pastarasis pirmąjį, be nedidelių išimčių, susiurbė, net įsakmiai to neprisipažindamas. Suprantama, pats svarstomas dalykas nuo to nenukentėjo. Bet vistiek mūsų tautinė ambicija jaučiasi lyg nuskriausta, kad lietuvio darbas pasidarė svetimajam daugiau tik anoniminė atrama, nors, jei būtų buvęs laiku tinkamu būdu paskelbtas, būtų galėjęs ne tik lietuvio kūrybinį įnašą į tarptautinės teisės studijas manifestuoti, bet ir patį Baltijos valstybių reikalą pateikti be jokių priemaišų.

Boris Meissneris yra atsakingas V. Vokietijos užsienių reikalų ministerijos pareigūnas, daug rašąs Sov. Sąjungos ir rytų Europos klausimais. Anksčiau jis buvo tarptautinės teisės profesoriaus dr. R. Laun asistentas Hamburgo universitete tarptautinės ir viešosios užsieninės teisės tyrimo įstaigoje. 1954 m. jis pateikė savo disertaciją "Die sowjetische Intervention im Balticum und die voelkerrchtliche Problematik der baltischen Frage", kuri šiemet buvo išleista augščiau minėtos knygos pavidalu.

Temos pasirinkimą autorius grindžia tuo, kad Baltijos valstybių problema ne tik simbolizuojanti Rytų-Vakarų santykius, bet sykiu esanti paskatinimas tarptautinių santykių pavojingą būseną baigti teisės atstatymu, kuriuo Vokietija kaip tik esanti labai interesuota. Taigi teisinis dalyko svarstymas susiejamas ir su politiniu, su galimu praktišku Baltijos valstybių bylos sprendimu. Dėl to Meissnerio knyga juo labiau mūsų dėmesio verta.

Baltijos valstybės tarpkario tarptautinėje raidoje

Knygą sudaro dvi dalys: istorinė ir dogmatinė. Istorinėje dalyje yra trys skyriai su penkiolika poskyrių.

Pirmame skyriuje apžvelgiami Baltijos valstybių santykiai su Europos didžiosiomis valstybėmis iki 1939 rudens; apžvelgiami Baltijos valstybių saitai su Versolės taika ir jos, pagal autorių, skirtas Baltijos valstybėms vaidmuo; liečiama Sov. Sąjungos organizuota nepuolimo paktų sistema, Prancūzų-Sovietų pastangos sukurti "Rytų-Locarno" ir Baltijos valstybių antantės sudarymas; analizuojama 1934 m. tarptautinės padėties poveikis Baltijos valstybėms, jų posūkis į vadizmą, Tautų Sąjungos vaidmuo joms, Tautų Sąjungos Taryboje Baltijos valstybėms vietos suteikimas, 1936 m. Sov. Sąjungos posūkis prieš Baltijos valstybių nepriklausomybę, Ždanovui reikalaujant padidinti Sov. Sąjungos langą į Europą, Baltijos valstybių neutralumo politika; vertinami Lietuvos-Vokietijos 1939 m. santykiai, ypač 1939. 3. 22. vadinama Klaipėdos krašto perdavimo "sutartis" ir Baltijos valstybių padėtis Britų-Prancūzų derybose su Sov. Sąjunga 1939 m. Maskvoje bei Sov. Sąjungos-Vokietijos slaptieji susitarimai.

Antrame skyriuje apžvelgiamos Baltijos valstybių su Sov. Sąjunga vadinamų savitarpinės pagalbos su-

tarčių sudarymo aplinkybės, sutarčių turinys, Baltijos valstybių pastangos išsaugoti savo neutralumą, Sov. Sąjungos ultimatumą Baltijos valstybėms įteikimo aplinkybės ir ultimatumų turinys, "liaudies vyriausybių" sudarymo aplinkybės, "liaudies seimų" sudarymo aplinkybės ir vaidmuo.

Trečiame skyriuje apžvelgdamas didžiųjų valstybių nusistatymas Baltijos valstybių atžvilgiu nuo jo vienašališko prievartinio įjungimo į Sov. Sąjungą iki II-ojo pasaulinio karo pabaigos. Čia randame Molotovo pasisakymus, JV valstybės departamento ir prezidento Roosevelto pareiškimus, Vokietijos-Sov. Sąjungos susitarimą dėl Suvalkijos žemių juostos ir Vokietijos-Sov. Sąjungos sienų 1941. I. 10. sutartį, Sov. Sąjungos įstatymų įvedimą Baltijos valstybėse, Atlanto chartą, Stalino pareiškimus, Churchillio neįvykusį sutikimą pripažinti Baltijos valstybių aneksiją, Vliko susidarymą ir Baltijos valstybių išsilaisvinimo pastangas laisvajame pasaulyje.

Atsiremdamas prielaida, kad Baltiojs valstybių nepriklausomybė galėjusi gimti tik dėl Rusijos ir Vokietijos tuolaikinio tarptautinio veiksnio sumenkėjimo ir dėl Baltijos ragijone atsiradusios jėgos tuštumos ("Machtvakuum"), autorius teigia, kad ta "tuštuma" pasinaudojusi Versalės taika Baltijos valstybėms paversti "cardon sanitaire" arba užtvara tarp Vokietijos ir Sov. Sąjungos. Šitokia Versalės taikos hipoteka apsunkinusi Baltijos valstybių santykius su Sov. Sąjunga ir Vokietija. Esą Versalės sutartimi sukurta netobula tarptautinė tvarka, išjungdama Vokietiją ir Sov. Sąjungą iš Baltijos valstybių nepriklausomybės sprendimo, sudariusi šių valstybių egzistencijai pavojų... Kažkodėl autorius išleidžia iš akių, kad faktiškai kaip tik Vokietija ir Sov. Sąjunga buvo pirmosios Baltijos valstybių, taip sakant, "steigėjos". Ir kaip tiktai šios rūšies "hipoteka" Baltijos valstybėms sudarė kaikurių sunkumų laimėti sau pripažinimą Paryžiaus taikos konferencijoje (1919 m.) ir vėliau. O kad Sov. Sąjunga buvo atstumta nuo kaikurių Baltijos uostų, tai esmėje visai nereiškė Sov. Sąjungos langų uždarymo į Europą, ir faktiškai tas atstūmimas įvyko ne Versalės taikos dėka, o tik estų, latvių ir lietuvių ryžtu bei aukomis, siekiant savo valstybinės nepriklausomybės. Ir pats autorius kitoje knygos vietoje pripažįsta, kad Baltijos valstybių su Sov. Sąjunga sudarytos taikos sutartys ir nepuolimo paktai nebuvo prievartinio pobūdžio, o abiejų šalių laisvo sutikimo tarptautinės teisės aktai. Tad kur čia Versalės taikos hipoteka? Vienintelis konkretus Versalės sutarties 99 str. dėl Klaipėdos krašto atskyrimo nuo Vokietijos netiesiogiai lietė Lietuvos-Vokietijos santykius. Autorius Klaipėdos kraštą keliais atvejais liečia, toli gražu, nesilaikydamas žadėto mokslinio objektyvumo, liečia abiejose knygos dalyse, todėl prie jo teks grįžti vėliau.

Apskritai faktinių netikslumų knygoje Lietuvos atžvilgiu teko užtikti nedaug: kad Lozoraitis diplomatijos šefu paskirtas miniterių kabineto nutarimu, kad Raštikis iš Lietuvos pasitraukė sykiu su prezidentu Smetona, kad sukiliminė 1941 m. Lietuvos vyriausybė buvo sudaryta "sofort nach dem deutshen Einmarch", užuot "sofort nach dem deutschen Uebertritt der deutsch-litauischen Grenze", nes faktiškai Lietuvos vyriausybė reiškėsi jau pora dienų prieš vokiečių kariuomenei atžygiuojant.

Sovietinės intervencijos Baltijos valstybėse teisinė analizė

Istorinė knygos dalis tėra pamušalas antrajai, dogmatinei jos daliai, kurioje autorius tarptautinės teisės veikiančių nuostatų mastu matuoja

sovietinės intervencijos Baltijos valstybėse visokius atžvilgius, analizuodamas pro ir contra tezes bei pateikdamas išvadas dėl tos intervencijos teisinio pobūdžio ir jos teisinių padarinių reikšmės tarptautinei bendruomenei. Ši analizė užima šešis knygos skyrius su dviešimt dviem poskyriais.

Pirmame skyriuje autorius sustoja ties šių laikų tarptautinės teisės dvilypumu, paryškindamas tarptautinės teisės sovietinę sampratą ir jos taikymą Baltijos valstybių bylai. Autorius pateikia sovietinių pažiūrų į bendrąją tarptautinę teisę, palyginti, išsamią apžvalgą, nurodydamas jų evoliuciją ir rebus sic stantibus taisyklės vaidmenį, bei valstybinio suverenumo primatą jose. Sovietinėje tarptautinės teisės sampratoje betkuris sovietinės valstybės suverenumo aprėžimas, pagal autorių, laikomas kapitalistinės sistemos laimėjimu sovietinės sistemos sąskaita. Tarp pačių sovietų pripažįstamų tarptautinės teisės pagrindinių principų autorius pabrėžia taikos išlaikymo, valstybinio suverenumo išsaugojimo, į kitų valstybių vidaus reikalus nesikišimo, visų valstybių lygiateisiškumo, pacta sunt servanda ir agresijos nusikalstamumo principus.

Antrame skyriuje autorius svarsto Sov. Sąjungos Baltijos valstybėms primestas vadinamas savitarpinės pagalbos sutartis. Šios sutartys, pagal autorių, sudarą pagrindą Sov. Sąjungos intervencijai Baltijos valstybėse teisiniu požiūriu vertinti. Su slaptais Vokietijos-Sov. Sąjungos susitarimais autorius susidoroja tuo būdu, kad juos laiko tik res inter alios acta ir kad pacta tertiis nec nocent, nec prosunt. Pagal autorių, 1945 m. vadinamo Londono protokolo dėl tarptautinių karo nusikaltimų priimta tarptautinio sąmokslo sąvoka, kuria plačiai rėmėsi Nuernbergo karinis tribunolas, esanti problematiška... Autorius kažkodėl išleidžia iš akių, kad "sutartims" daryti nusikaltimus yra taikomi baudžiaumosios teisės bendrininkavimo ar gaujos nuostatai, bet ne bendrosios sutarčių taisyklės. Minėtas 1945 Londono protokolas ir Nuernbergo karinis tribunolas tatai iš valstybinės plotmės tik perkėlė į tarptautinę. Svarstydamas prievartos elemento reikšmę 1939 m. savitarpinės pagalbos sutartims, autorius išryškina tuo klausimu sovietines pažiūras, pagal kurias prievartinės tarptautinės sutartys neturi galios. Svarstydamas tų "sutarčių" reikšmę Baltijos valstybių suverenumui, autorius prieina išvados, kad Sov. Sąjungos karinių įgulų įsikūrimas Baltijos valstybėse jokiu būdu nereiškia jų suverenumo capitis deminutio. Netgi jų neutralumas de jure buvęs paliktas.

Trečiame skyriuje autorius sustoja ties Sov. Sąjungos ultimatumų Baltijos valstybėms kvalifikacija ir jos pastangomis juos pateisinti. Autorius pripažįsta, kad ultimatumais Sov. Sąjunga padarė tarptautinį agresijos nusikaltimą. O Sov. Sąjungos atsisakymas naudotis nepuolimo paktuose numatytomis ginčo atvejams taikomosiomis komisijomis ir ultimatumų kaltinimai Baltijos valstybėms dėl savitarpinio bendradarbiavimo, pagal autorių, teisiniu požiūriu esą ne kas kita, kaip venire contra factum proprium, t. y. ėjimas prieš savo paties pripažintą padėtį. Neišlaiko teisinės kritikos ir Sov. Sąjungos vėlesnė ultimatumų argumentacija, remiama būtinu apsigynimu ar būtinu reikalingumu. Svarstydamas po Sov. Sąjungos ultimatumų priėmimo Baltijos valstybėse susidariusią teisinę padėtį, autorius pagrįstai prieina išvadą, kad tuo keliu prieš Baltijos valstybių laisvą valią joms buvo primestos specialios savitarpinės pagalbos sutarčių vykdomosios priemonės, aprėžusios jų suvereninį veiksnumą, bet jokiu būdu ne jų suvereninį teisnumą.

Ketvirtame skyriuje autorius išryškina intervencinį Baltijos valstybių užėmimo pobūdį (occupatio interveniens) ir Hagos konvencijų šiai okupacijai privalomumą. Autorius pagrįstai gretina sovietinę Baltijos valstybių okupaciją su vokiečių okupacija Danijoje. Ta proga autorius įrodo, kad Sov. Sąjunga pripažįsta Hagos konvencijų teisinę galią, nustatančią okupanto kompetencijas okupuotame krašte. Tačiau Sov. Sąjunga okupuotų Baltijos valstybių atžvilgiu Hagos konvencijas sulaužė. O pašalindama Baltijos valstybių teisėtas vyriausybes ir sudarydama kvislingines, padarė neteisėtą "détournement de souveraineté". Kaip Nuernbergo karinis tribunolas, dalyvaujant Sov. Sąjungai, yra išaiškinęs Kroatijos atveju, už tokių kvislinginių vyriausybių veiksmus atsako pats okupantas. Ir tokių kvislingnių vyriausybių kompetencija nesiekia toliau Hagos konvencijų nustatytos okupantui kompetencijos. Taikliai nusakęs "liaudies seimo" "rinkimus" ir jo kaip okupanto klusnaus įrankio funkcijas, autorius kategoriškai paneigia Baltijos valstybių į Sovietų Sąjungą įjungimo teisinį pagrindą, kvalifikuodamas tą įjungimą vienašališku svetimų valstybių teritorijos pasisavinimu, t. y. prievartine aneksija, laužančia Hagos konvencijas. Ir socialinės bei ūkinės okupuotų Baltijos valstybių sistemos keitimas ir gyventojų deportacijos bei rusinimas taip pat esą flagrantiškas okupanto kompetencijų peržengimas.

Penktame skyriuje autorius susidoroja su Sov. Sąjungos tezėmis, kad Baltijos valstybių įjungimas buvęs laisvas šių valstybių darbo žmonių apsisprendimas. Ir pagal tarptautinės teisės sovietinį supratimą toks apsisprendimas gali įvykti tik plebiscito arba liaudies revoliucijos keliu. Peržvelgęs pačios apsisprendimo teisės bolševikinės sampratos raidą ir turėdamas prieš akis faktinę dalykų padėtį, autorius prieina išvados, kad Baltijos valstybių atveju nebuvo minimalių sąlygų nei plebiscitui, nei liaudies revoliucijai. Baltijos valstybių įjungimas į Sov. Sąjungą buvo nuspręstas Sov. Sąjungos vyriausių veiksnių ir įvykdytas Sov. Sąjungos kvislingų, laužant Haagos konvencijas. Ne Baltijos valstybių liaudis įvykdė revoliuciją, bet Sov. Sąjungos kvislingai, padedami raudonosios armijos, įvykdė perversmą. Paliesdamas teisinę vertę Sov. Sąjungos argumentų, kad savo metu tik dėl savo silpnumo Sov. Sąjunga Baltijos valstybių nepriklausomybę buvo pripažinusi, autorius teisingai pastebi, kad Sov. Sąjunga ne tik 1920 m., bet ir vėliau įvairiomis p o·gomis yra Baltijos valstyb'ų nepriklausomybę expressis verbis pr pažinusi. Dar ir 1940 m. liepos 13 d. Sov. Sąjungos prezidentas Kalininas sveikino Palecką Lietuvos-Sov. Sąjungos taikos sutarties dvidešimtmečio sukakties proga. Todėl netgi rebus sic stantibus klauzulė negalinti pridengti pliko sovietinio imperializmo.

Kritiškai įvertinęs Sov. Sąjungos intervencinės okupacijos (occupatio interveniens) Baltijos valstybėse sudarytos teisinės padėties įvairius atžvilgius, autorius šeštame skyriuje sustoja prie tarptautinės bendruomenės laikysenos Baltijos valstybių aneksijos pripažinimo atžvilgiu. Nors pagal vadinamą Stimsono doktriną, priimtą 1932 m. Tautų Sąjungos ir pripažintą Chaco deklaracijos (1932), Saavedra-Lamas pakto (1933), Bogotos akto (1948), Atlanto Chartos (1941) ir Jungtinių Tautų konstitucijos (1945), tarptautinės bendruomenės narys turi atsisakyti "to recognize any situation, treaty or agreement which may be brought about by means contrary to the Covenant and obligations of the Pact of Paris" (Kellogo paktui), bet tas atsisakymas tuo tarpu priklauso kiekvienos valstybės nusistatymo. Todėl auto-

rius konkrečiai peržvelgia tarptautinės bendruomenės narius ir prieina išvadą, kad **nė viena** laisvojo pasaulio valstybė Baltijos valstybių aneksijos nėra pripažinusi de jure. Autorius pagrįstai atkreipia dėmesį, kad qui tacet, sentire videtur formulės tarptautinė teisė nežino. Nepripažinimo klausimu tarptautinė bendruomenė yra dvejopo nusistatymo. Vienos valstybės su D. Britanija priešakyje Baltijos valstybių aneksiją de facto pripažįsta, bet nepripažįsta jos de jure. Autorius ta proga pastebi, kad dažnai permaža dėmesio skiriama de facto ir de jure pripažinimo skirtumui. Antra valstybių grupė su JV priešakyje Baltijos valstybių aneksijos nepripažįsta nei de facto, nei de jure. Ir Vokietija de jure niekad nebuvusi Baltijos valstybių aneksijos pripažinusi, nes 1941. 1. 10. Vokietijos-Sov. Sąjungos sienų sutartis Vokietijos nebuvusi ratifikuota. Taigi **Sov. Sąjunga Baltijos valstybėse jokios tarptautinės legitimacijos neturi.** Autorius primena, kad dabartinės Baltijos valstybių kvislinginės vyriausybės pagal Hagos konvencijas nėra nė de facto vyriausybės.

Savo teisinės analizės pabaigoje autorius prisimena vokiečių teisininko W. Schaetzelio teisingą pastabą, kad mūsų laikų tarptautinė teisė, nors dar ir neturi efektyvių priemonių visais atvejais teisėtai tvarkai tarptautinėje bendruomenėje atstatyti, jau nebepalieka jokios galimybės grobikui pačiam savo grobį legalizuoti. Grobikas tegali būti amžinas okupantas. Šią Schaetzelio minti pratęsdamas, autorius prieina išvadą, kad aneksijos nepripažinimo principas savaime kelia tarptautinės bendruomenės nariams pareigą rūpintis tarptautinės teisės priemonių tarptautinės tvarkos pažeidimams pašalinti. Ir Baltijos valstybių atveju autorius pasitiki teisės idėjų galia ir istorijos dinamika.

Apie tai, ko neturėjo būti

Suglausti Meissnerio knygos turinys, kuris savaime yra labai kondensuotas, nėra lengva. Jau iš to, kad veikalui panaudoti 245 autorių 375 dalykai, 48 dokumentų rinkiniai, 85 žurnalai ir oficialūs leidiniai ir 34 laikraščiai ir biuleteniai, ir kad veikale yra 1180 išnašų, galima suvokti jo turiningumas. Tiesa, autoriaus nemaža pasinaudota J. Repečkos disertacija ir jos bibliografija, bet antratiek ir naujų šaltinių panaudota. Pastarųjų dviejų dešimtmečių diplomatinės veiklos ir tarptautinių sandėrių visa gausybė medžiagos, daugiau ar mažiau susijusi su Sov. Sąjungos-Baltijos valstybių santykių raida, autoriaus kruopščiai surinkta, sistemingai sugrupuota ir įvalgiai įvertinta. Apskritai galima sutikti su knygos leidėjo pastaba, kad tai svarus įnašas ne tik paliestojo laikotarpio istorijai, bet ir moderniosios tarptautinės teisės pažinimui.

Bet kaip tik dėl to tenka juoba apgailestauti, kad šis turiningas ir įžvalgus veikalas yra užterštas autoriaus subjektyviu nacionalizmu.

Kaip knygos įvade autoriaus prisipažinta, "die Frage des Memellandes eine besondere Beachtung gefunden" (VIII), nors veikalo tema tiesiogiai to neimplikuoja. Pagal autorių, Vokietija negalėjusi "die Wirkung des gewaltsamen Vorgehens Litauens niemals voellig aufheben" (4). Lietuva tik 1939 m. "endlich gelang, durch Uebergabe des Memellandes eine Besserung der Beziehungen zu Deutschland zu erreichen" (11). Ir Lietuvos autoritetinis režimas "sollte erst nacht der Uebergabe des Memellandes gelockert werden" (12). Liesdamas Vokietijos-Lenkijos susikirtimą ir paryškindamas pastarosios piktus kėslus Lietuvos atžvilgiu, autorius ilgėliau stabteli prie 1939. 3. 22. vadinamos Klaipėdos krašto grąžinimo sutarties. Autorius teigia, kad

"doch laesst sich eine unimittelbare Drohung mit Gewalt von deutscher Seite nicht nachweisen" (20)... Tai iššūkis visiems lietuviškiems veiksniams pateikti šiuo klausimu faktinę medžiagą. Britų istoriko Namier tos "sutarties" sudarymo aplinkybių tikrovišką vaizdavimą autorius paprastai nuvertina kaip nedokumentuotą ir nevisai sutampantį su britų oficialia dokumentacija. (21). Be to, jei ir buvęs koks spaudimas ("Druck"), tai pagal autorių kiekvienu atveju "die litauische Entscheidung in weit staerkerem Masse als durch diesen Druck von der Notwendigkeit einer entgueltigen Bereinigung des deustch-litauischen Verhaeltnisses beeinflusst gewesen ist, die bei den polnischen Kompensations-anspruechen im wohlverstandenen litauischen Eigeninteresse und darueber hinaus im allgemeinen Interesse der von den baltischen Staaten gemeinsam betriebenen Neutralitaetspolitik lag. Zieht man ausserdem die **fruehere gewaltsame Besetzung des Memellandes** (m. p. V. V.) durch Litauen in Betracht, so kann man es verstehen, dass bei der litauischen Delegation das Gefuehl unverkennbar war, leichten Kaufs davongekommen zu sein, zumal in dem Abtretungsvertrag Litauen fuer 99 Jahre ein Freihaven im Memeler Hafenbezirk zugesagt wurde. Beruecksichtigt man die gesamten politischen Zusammenhaenge, die bei der Loesung der Melmelfrage von Bedeutung gewesen sind, so wird man dem deutschen Rechtsstandpunkt zuneigen, dass es sich bei der Uebertragung des Memellandes voelkerrechtlich um einen Gebietserwerb durch Zession gehandelt hat." (22). Taigi Vokietijos neteisėtos prievartos Lietuvai pagal autorių visai nebuvo, nors ją net Ribbentropo patikėtas "deryboms" dėl Klaipėdos krašto su Urbšiu vesti v. Weizsaeckeris pripažįsta, savo atsiminimuose pastebėdamas, kad Lietuva "halb freiwillig, halb unfreiwillig" tą 1939. 3. 22. "sutartį" pasirašius (21). Pagal autorių ne Vokietijos prievarta Lietuvai, o pačios Lietuvos interesas ir noras vertęs ją atsikratyti savo vieninteliu uostu ir dalimi teritorijos, už kurią Lietuva buvo atsakinga ir Klaipėdos krašto konvencijos signatarams. Ir tas Lietuvos noras buvęs toks karštas ir terminuotas, kad ji per dvi dienas su pasitenkinimu ("leichten Kaufs davongekommen" (22) apsisprendė pasirašyti jai Berlyne padiktuotą "sutartį".

Pasirinkęs tikrovei priešingą 1939. 3. 22. "sutarties" sudarymo aplinkybių aiškinimą, autorius, jieškodamas savo sugalvotai tezei atramos, ir toliau priverstas nematyti tikrovės. Toks nesiskaitymas su tikrove yra autoriaus teigimas, kad Potsdamo nutarimas Karaliaučių ir jo apylinkes pavesti Sov. Sąjungai administruoti implikuojąs į tas Karaliaučiaus apylinkes ir Klaipėdos kraštą įeinant (131, 292), nors po Vokietijos kapituliacijos visuose tarptautiniuose aktuose, tad ir Potsdamo nutarime, Vokietija aiškiai figuruoja TIK **1937 m. sienose.** Tokio tikrovės nepaisymo yra padiktuota ir autoriaus išvada, kad Klaipėdos krašto gyventojai yra Vokietijos piliečiai (306), nors pats autorius kitoj vietoj priverstas konstatuoti, kad, ryšium su Sov. Sąjungos pranešimu Kanadoje gyvenantiems Klaipėdos krašto gyventojams registruotis kaip Sov. Sąjungos piliečiams jos konsulatuose, Kanados užsienių reikalų ministerijos proteste dėl to aiškiai pasakyta, kad Klaipėdos krašto gyventojai Kanados nelaikomi Sov. Sąjungos piliečiais, nes Kanada Lietuvos įjungimo į Sov. Sąjungą de jure nėra pripažinusi (301). Taigi Kanados vyriausybė Klaipėdos gyventojų pilietybę sieja su Lietuvos, bet ne su Vokietijos pilietybe. Pagal veikiančią tarptautinę teisę kitaip ir negali būti. Lygiai tokio pat nesiskaitymo su tikrove yra padik-

TREMTYJE

Totalistinis ir demokratinis žmogus lietuviškame "bestselleryje"

Šiemet rugsėjo 13 gen. St. Raštikis susilaukė 60 metų. Tuo pačiu laiku pasirodė jo atsiminimų knyga "Kovose dėl Lietuvos".

Gen. Stasio Raštikio knyga "Kovose dėl Lietuvos" priklauso prie lietuviškų "bestsellerių" — pirmo tomo pirmas leidimas esąs jau išpirktas. Panašiai kaip V. Ramono "Kryžiai", priklauso taip pat prie labiausiai kontraversiškų knygų įvertinimo atžvilgiu. Kas į Raštikio knygą žiūrėjo politinėmis akimis, vieniems patiko, kitiems nepatiko joje praskleisti tautininkų režimo užkulisiai, vieniems patiko, kitiems nepatiko paties kariuomenės vado reiškimasis nepriklausomoje Lietuvoje; vieniems patiko, kitiems ne knygoje autobiografinio elemento persvara. Kas žiūrėjo patrauklumo skaityti, be išimties visi rado lengvą, o dar labiau nuoširdų pasakojimą.

Šioje vietoje norim sustoti ties vienu knygos atžvilgiu, ties autoriaus santykiais su A. Smetona—kiek jie išeina iš asmeninio santykiavimo ir virsta simboliniu dvejopų žmonių, totalistinio (autoritetinio) ir demokratinio, santykiavimo vaizdu. O tai jau įdomu visuomeninės raidos stebėtojui.

Raštikio veikale atsiskleidžia nuo pat pradžios autoriaus charakteris, kuris neabejotinai daugiausia lėmė jo karjerą valstybėje. Tebus keli to charakterio konkretūs bruožai paryškinti: stiprus subordinacijos ir drausmės pajautimas visuomenės są-

---

tuotas ir autoriaus teigimas, kad "Die deutsch-litauische Grenze, die auf das Jahr 1422 zurueckgeht, besteht weiter" (306), kai faktiškai laisvu Lietuvos-Vokietijos susitarimu ta siena buvo nustatyta **1928 metais.** Tačiau 1928 m. sutarties knygos autorius, kaip tas zoologijos sodo lankytojas dramblio, visai nė nepastebėjo. Už tai autoriui Lietuvos-Vokietijos sienos reikalui labai reikšminga atrodo Vokietijos-Sov. Sąjungos 1941. 1. 10. sutartis (98), nors pati Vokietija jos nebuvo ratifikavusi ir nors pagal taisyklę pacta tertiis nec nocent, nec prosunt ji Lietuvai jokių teisėtų įpareigojimų neuždeda. Būdingas mažmožis: knygos aplanke esančiame Lietuvos žemėlapia eskize rašoma Kauen (Kaunas), Wilna (Wilnius), bet TIK Memel be Klaipėdos.

Kai panašia kalba kalba Maskva apie Baltijos valstybių savanorišką savo nepriklausomybės atsižadėjimą ir džiaugsmingą pasivergimą Sov. Sąjungai, žinodami sovietinius propagandos metodus, mes nė nesistebime. Bet kai rimtame veikale teisės mokslo titulu toks sovietinis propagandos metodas pasisavinamas kaikurių vokiečių sluogsnių imperialistiniam nusistatymui paremti, tai dėl to verta didžiai susirūpinti, nes tai rodo ne tik autoriaus mokslinio objektyvumo subordinavimą politiniam siekimui, bet ir dirbtiniu būdu, autoriaus žodžiu tariant, hipotekavimą Lietuvos-Vokietijos santykių ir pačios Vokietijos autoriaus pabrėžto intereso tarptautinių santykių pavojingą būseną baigti teisės atstatymu.

Boris Meissner: DIE SOWJETUNION, DIE BALTISCHEN STAATEN UND DAS VOELKERRECHT, Verlag Politik und Wirtschaft, Koeln, 1956, 380 XII, $5.50.

V. Vaitiekūnas

rangoje; griežta subordinacija tam autoritetui, kuris jį pastatė tam tikrame poste, ir pareigų vykdymas tame plote pagal įstatymą bei sąžinę; pastangos kuo tobuliausiai ir kuo pažangiausiai atlikti patį darbą, nesiveržiant į valdžią ir net jos vengiant. Tačiau atliekamo darbo rezultatas savaime traukia į autorių dėmesį, kelia jį augštyn ir verčia prisiimti vis augštesnes pareigas. Tuo keliu Raštikis pakilo iki kariuomenės vado pareigų ir atsistojo tam tikra prasme lygiomis su A. Smetona. Nors formaliai prezidentas buvo vyriausias ginkluotų jėgų vadas, tačiau faktiškai tos jėgos yra kariuomenės vado rankose. Tokiu būdu A. Smetona buvo politinių jėgų, St. Raštikis karinių jėgų viršūnėje.

Padėtis — kaip draminiame veikale. Veikėjai lygioje plotmėje, juodu jungia ir tam tikras giminystės ryšys ir dar Raštikio pagarbos sentimentas Smetonai. Tačiau juos skiria autoritetinis ir demokratinis galvojimas. Knygoje jaučiame, kaip tie dvejopi žmonės susitinka bendroje valstybinio gyvenimo plotmėje, kiekvienas siekdamas savo pažiūras vykdyti.

Autoritetinis žmogus valstybę sutapto su savim; save laiko vyriausiu galimu autoritetu tautai ir jos vienybei. Demokratas žmogus iškelia tautos primatą, siekia visuomenės valios pasireiškimo balsavimais.

Autoritetinis žmogus regi gyvenimo statinę pusę, jį nori paversti dėsniu, gyvenimą sustingdinti, įšaldyti. Demokratinis žmogus regi gyvenimo dinaminę pusę, nuolatinį tekėjimą ir jį nori skatinti kaip pažangos šaltinį.

Autoritetinis žmogus savo autoriteto ir valios vykdymą paremia policija, jėgos priemone, cenzūra, represija neinančiom su juo. Demokratinis žmogus savo idėjai laimėti imasi visuomeninės opinijos, įtikinėjimo, įkalbinėjimo, kad nepritariąs persvarstytų visus argumentus.

Autoritetinis žmogus, baimindamasis dėl savo autoriteto, apsistato menkesniais už save, bet sugebančiais pataikauti. Demokratinis žmogus, rūpindamasis gyvenimo pažanga, jieško iškelti į gyvenimo priekį sumanias ir pažangias asmenybes.

Tokis vaizdas buvo Lietuvoje, tokis jis yra ir daug kur kitur, kur tie dvejopi žmonės ir dvejopi režimai reiškiasi. Tačiau vienoje plotmėje ir vienu metu tokiems skirtingiems žmonėms reikštis yra neįmanoma. Jų santykiai natūraliai veda prie konflikto. Liūdnas yra reiškinys, bet dažnas, kad tame konflikte kapituliuoja demokratinis žmogus. Prieš smurto jėgą kapituliuoja demokratiniai argumentai. Raštikis buvo Smetonos iš kariuomenės išjungtas... Jei autoritetinis žmogus nesupranta grįžti į demokratinį kelią, o tai rečiau pasitaiko, — tai režimas priveda į katastrofą. Kiekviena klaida, kuria mėginamas grįsti visuomeninis gyvenimas, veda į absurdą. Taip nutiko ir su Smetonos režimu. Tiesa, tai buvo smūgis iš šalies (Sovietų invazija). Jei ne jis, nežinia, kaip ilgai Smetonos autoritetizmas būtų išsilaikęs, gal iki jo mirties, tačiau jis vistiek būtų subyrėjęs.

Nežinia, kokis asmeninis likimas būtų buvęs toliau St. Raštikio. Kai jis kapituliavo, buvo kartaus apgailestavimo visuomenėje, kad jis nepašalino Smetonos. Bet jo demokratiniam galvojimui buvo svetima smurtu pašalinti autoritetinį režimą; dar svetimiau pritarti naujam kariuomenės sukilimui, kad valdžią įduotų jam į rankas. Tai būtų buvęs autoritetizmas, tik kitose rankose. Raštikis pralaimėjo. Tačiau iš perspektyvos stebint tenka pripažinti, kad jo demokratinės pastangos, kol jis buvo kariuomenės vado pareigose, nepaliko be pėdsakų pačioje visuomenėje.

Jo pareiškimai ir žygiai buvo moralinė atrama kilti naujos karto sukilusiam protestui prieš merdėjimą, iniciatyvai už gyvenimo pažangą, už visuomenini bei socialinį teisingumą, už demokratinius principus. Nors trukdoma, cenzūruojama, valstybiniuose postuose maltretuojama šita karta vis labiau ir labiau ėmė dominuoti visuomenės galvojimą. O tai ir buvo demokratinis kelias prieš autoritetinio kelio priemones — cenzūrą ir policiją. Jis reiškė demokratinės sąmonės stiprėjimą.

Dėmesio verta ir kita pusė, kuri šiame tome dar neišskyla. Tai St. Raštikio santykiai su parlamentine, arba politinių grupių sistema susiorganizavusia lietuvių visuomene, kuri davė nelaisvės metais Vliką. Kada Vlikui būdavo reikalingas toms ar kitoms pareigoms karinio patyrimo žmogus, St. Raštikis būdavo labiausiai kontraversinis kandidatas — labiau už bet kuriuos kitus augštuosius karininkus. Tai buvo įdomus reiškinys mūsų politinei sąmonei vertinti. Politiniam gyvenimui reiškiantis grupėmis, partijomis, turėjo atsidurti šalia to gyvenimo, kuris savęs nelaikė partijai priklausančiu žmogum. Grupinio atstovavimo principą pratęsiant į visas laisvinimo sritis buvo pavojus, kad ir uždaviniams, kurie nieko bendra neturi su grupines politikos vykdymu, netiks žmogus, kuris neturi kitokio užnugario kaip tik savo profesinį tam uždaviniui tinkamumą.

St. Raštikis buvo šalia politinių grupių. Tačiau jis buvo asmeniniame gyvenime praktikuojantis katalikas. Naivios politinės sąmonės tarpsnyje pasaulėžiūra esti sutapdoma jau su priklausomybe politinei partijai. Dėl to Raštikis rodėsi esąs partinis žmogus ir labiausiai nepriimtinas grupėms, kurios dar neatsižadėjo kovos prieš pasaulėžiūrą politinėmis priemonėmis. Šia prasme kai kuriose grupėse, kurios vadinasi demokratiniais vardais, dar yra nepakankamai išaugusi demokratinė dvasia, dar daug jose yra totalistinės dvasios ženklų.

St. Raštikio patirtis su demokratine visuomene yra tokios padėties viena iš iliustracijų.

Katalikų Federacijos sukaktis

Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacija atšventė 50 metų sukaktį.

Taip jau susiklostė mūsų tautos gyvenimas, kad tautinės diasporos Anglijoje ar juoba Amerikoje tam tikrais laikotarpiais turi palankesnes sąlygas, nei pati tauta savame krašte. Taip yra ne tik šiais sovietų okupacijos metais. Taip buvo ir carinės okupacijos laikais.

1906 Lietuvoje organizacijų viešas veikimas dar buvo labai silpnutis. Dar tik kur nekur pro rusų okupacinės žiemos ledus kalėsi lietuvių katalikiškosios akcijos pirmieji daigeliai krikščionių darbininkų sąjungos, šv. Juozapo darbininkų draugijos ir kitais pavidalais. Ogi JV tuo pat metu lietuvių katalikų organizacijų veikimas jau buvo taip išplitęs, kad subrendo reikalas paskirai veikiančias draugijas, sąjungas ir susivienijimus apjungti bendroje jų visų federacijoje.

1906 balandžio mėnesį Wilkes-Barre, Pa., tada lietuvių tirščiausiai gyvenamam Amerikos kampely, įvyko pirmasis ALRK Federacijos seimas, dalyvaujant iš 32 lietuvių kolonijų 120 atstovų. Federacijai pagrindą sudarė vadinamos centrinės lietuvių katalikų organizacijos, tariant tos, kurių veikimas apima ne vieną, bet daugelį lietuvių parapijų, kaip lietuvių katalikių moterų sąjunga, vyčiai, darbininkų sąjunga, vargonininkų sąjunga, savišalpinio

apsidraudimo susivienijimas, kunigų sąjunga.

Nors vyriausiasis federacijos tikslas — katalikiškoji akcija tarp Amerikos lietuvių, tačiau, būdama ne apskritai katalikų, bet LIETUVIŲ katalikų organizuoto veikimo derintoja, skatintoja ir vadovė, federacija gal net platesnį barą yra išvariusi tautinėje nekaip religinėje dirvoje. Jei religinės srities veikla federacija daugiau testatė užtūras lietuviuose skleidžiamam ateizmui ir per jį skiepijamam bolševizmui, taigi reiškėsi daugiau defenzyvinio pobūdžio veikimu, tai grynai tautinės srities veikloje federacija nuo pat savo gimimo yra ofenzyvoje.

Net jeigu kas betkuriais sumetimais ir stengtųsi bagatelizuoti federacijos įnašą katalikiškajai akcijai ar tautinei kultūrai, organizuojant lietuvių katalikų parapijas, steigiant lietuvių mokyklas, leidžiant laikraščius bei knygas, tai niekas negali neigti federacijos milžiniškos moralinės ir finansinės paramos Lietuvai.

I-jo pasaulinio karo metais federacija suorganizavo kovai dėl Lietuvos nepriklausomybės Tautos Fondą, kuris surinko per 700,000 dolerių, ir Tautos Tarybą, kuri 1) pravedė visoj Amerikoj Lietuvių Dieną, davusią 120,000 dol., 2) įsteigė informacijos biurus Washingtone, New Yorke, Paryžiuje, Šveicarijoje, 3) suorganizavo lietuvių delegaciją Lietuvos reikalams ginti taikos konferencijoje Versalėje. Be to, Federacija surinko šimtus tūkstančių parašų po peticija JV prezidentui, kad Lietuvą pripažintų de jure; išplatino už kelis milijonus dol. Lietuvos laisvės paskolos lakštų; organizuojantis Lietuvos Raudonajam Kryžiui paaukojo 40,000 dol., tiek pat paaukojo ir Vilniui vaduoti. Įvairioms lietuvių draugijoms Lietuvoje Federacija yra suteikusi per 150,000 dol. paramos, neskaitant stipendijų studentams ir besiruošiantiems profesūrai, kurioms Federacija yra skyrusi apie 55,000 dolerių.

Federacija pirmoji ėmėsi iniciatyvos sutelkti visas patriotines Amerikos lietuvių jėgas kovai su dabartiniu Lietuvos okupantu, taip pat tremtinių paramai. Alto ir Balfo darbuose Federacijai tenka pati didžioji naštos dalis, nors formaliai Federacija tose įstaigose stovi lygiomis su sandariečiais, su socialistais, su tautininkais.

Federacijos 50 metų indėlis yra didžiai reikšmingas ne tik lietuviams katalikams, bet visiems lietuviams, ir ne tik Amerikos lietuviams, bet visai mūsų tautai.

Pastaraisiais metais Federacijos vadovybė ypač daug dėmesio skiria Amerikos lietuvių jaunimui. Prie Federacijos veikiąs kultūros institutas leidžia "Eglutę" mažiesiems lietuviukams. Pati Federacija įsigijo stovyklavietę, kurioje netrukus turi išaugti lietuvių jaunimo tautinės dvasios ugdomasis centras.

Savo sukaktį Federacija atžymėjo spalio 12-14 dd. Bostone, Mass., įvykusiu jubilėjiniu kongresu. Prof. S. Sužiedėlis pateikė kongresui patrauklių minčių dėl Federacijos ateities veikimo gairių, pasisakydamas už apaštalavimą ne žodžiais, bet darbais ir pavyzdžiais. Dr. V. Vygantas svarstė senųjų ir naujųjų Amerikos lietuvių jaunimo bendravimo būdus. Kongresas priėmė atsišaukimą dėl padėties okupuotoje Lietuvoje į viso pasaulio katalikų hierarchus ir į visas laisvojo pasaulio vyriausybes.

Prieš kurį laiką kaikuriuose Federacijos sluogsniuose pasirodžiusi tendencija vietoj akcijos padaryti Federaciją tik reprezentacijos veiksniu, atrodo, yra bent iš paviršiaus išnykusi, ir Federacija vis efektyviau ima pastaraisiais metais reikštis kaip dinamiška kūrybinga jėga, kaip veiksminga ir pajėgi dalininkė tautinės dvasios išlaikymo bei ugdymo pastangose. Taigi ne tik Lietuvos

Idėjos spaudoje

Nauji ženklai kultūrinėje veikloje * Moralinės kovos šaknys politinėje srityje, arba nevienybės šaltiniai * Aliarmas dėl "chroniško slogučio" * Nusirezistencinimo pagundos.

Dėmesys sustoja prie **Aidų** paskutinio nr., skirto kultūros kongresui. Jame surinkti kongrese skaityti pranešimai ir nutarimai. Aidai tuo nr. pasitarnavo ne tik archyvinei dokumentacijai. Tai yra medžiaga, kurioje yra gyvų minčių ir kultūrinei dabarčiai organizuoti. Jas reiktų skyrium skaityti, analizuoti, populiarinti visuomenėje ir, kas naudinga šiam momentui, vykdyti. Tarp jų yra, tiesa, ir nereikšmingų arba labai bendrų idėjų, tačiau pro jas matyti ir grynasis grūdas — gyva kultūrinė dvasia, kuri įkvėpė patį kongresą suorganizuoti, tas mintis jame paberti, kuri ir įvykdyti jų bent dalį pajėgs.

Būdinga ir sveika, kad kongrese buvo suvokta kultūrinio darbo ypatinga svarba tremtyje, svarbesnė nei pačioje nepriklausomoje Lietuvoje; suvokta tremties sąlygų diktuojamas kitokis priėjimas prie lituanistinio reikalo — kitokia medžiagos atranka, kitokis jos pergyvenimas, kitokis perdavimas ir net pats kūrybinis reiškimasis. Tai savaime suprantama čia augantiems. Bet tai labai sunku tiems, kurie išaugo Lietuvoje ir savo santykiavimą su lietuviška kultūra norėtų perduoti jaunajai kartai tokį pat, kokį jie susidarė anų laikų sąlygose.

Iš čia paskelbtos medžiagos ir iš kitų visuomeninių pasireiškimų matyti, kad į kultūrinį gyvenimą jau atėjo jaunesnė karta, čia baigianti brėsti. Su nevienoda nuotaika tenka sutikti šį faktą. Eu liūdesiu, kad senosios kartos pažangiausi žmonės, degraduoti tremtyje socialiniu atžvilgiu, buvo priversti daugelis degraduotis ir intelektualiniu. Kurie buvo nustumti į fizinių darbų kategoriją, neteko sąlygų savo intelektui panaujinti tekančio gyvenimo intelektualine medžiaga ir ėmė nebespėti su gyvenimu. Su dėkingumu jiems, kad nepaisydami sunkiausių sąlygų, jie kantriai visuomeninio darbo naštą neša. Su džiaugsmu, kad yra naujosios kartos žmonių, kurie įsijungia į visuomeninio—kultūrinio gyvenimo eigą vis stipriau ir aktyviau ir jame ima reikštis intelektualiniu atžvilgiu pajėgiai, moderuotai.

Dvejopų kartų dalyvavimas ir iš dalies bendradarbiavimas, kaip matyti iš tos ir kitos medžiagos, kultūrinėje srityje jau yra bejvykstąs faktas. Jo mažiau jausti politinėje plotmėje.

*

Politinėje srity tebesireiškia vyresnioji karta. Degradavimasis joje ryškesnis nei kultūrinėje. Ribojantis čia tik tuo, kiek politinė veikla pasireiškia spaudoje, pastebimas pavargimas, jei nesakysim, išsekimas. Intelektualinis pavargimas: išseko temos, o tradicinėse temose apie Vliką bei diplomatus ar Vliko opoziciją pristrūksta naujos minties, naujos argumentacijos ar naujo priėjimo.

Pavargimas gal ir moralinis, kada nustojam jautrumo tiesai ir sąmoningai imamasi netiesos, insinuacijų, prieš kitaip galvojančius (pastaruoju metu, rašydamas apie frontininkus, tokio nejautrumo tiesai pademonstravo **Garsas** ir keliais atve-

---

laisvinimo, bet ir lietuvybės išsaugojimo atžvilgiu Federacija yra mūsų tautinės rezistencijos ir kultūros bendrininkė.

Džiaugdamiesi jos praeities darbais, linkime su dar didesniu ryžtu bei sėkme dirbti Dievui ir Tėvynei per ateinantį pusšimtį metų.

J. M.

jais naujasis T. Žiburių apžvalgininkas iš New Yorko).

Maloni išimtis buvo Naujienose (rugsėjo 4, 5, 6) L. D-no samprotavimai apie "Politinių veiksnių kovas ir visuomenę". Jo analizė atvira ir teisinga, konstruktyviniai siūlymai dėmesio verti, o tonas kultūringas. Jo tezes mėginam taip sutraukti:

1. Autorius pasisako už vieną ir vieningą tautos atstovybę tremtyje. Tokia atstovybė buvo Vlikas. Pasitraukus organizacijoms, kurios "atstovauja žymiai mūsų visuomenės daliai... Vlikas... yra iš pagrindų sukrėstas".

2. "Laisvos tautos dalies politinę atstovybę gali sudaryti jos politinės organizacijos, kurios egzistuoja šiandien, ir tuo svoriu, kurį jos turi šiandien, o ne tuo, kurį jos turėjo prieš keliasdešimt metų". Tokio svorio dabartyje turi tautininkai, turi Lietuvių Frontas. "Tai jaučia ir pats Vlikas ir dėl to teisingai daro, stengdamasis atstatyti Vliko vienumą ir vieningumą, nors ligšiolinės jo pastangos ta kryptimi nebuvo visai nuoširdžios ir dėl to sėkmingos".

3. Vliko nevieningumo priežastis pagrindinė — varžybos dėl garbės ir iš čia dėl "aritmetikos". "Iš pradžių tokios varžybos vyko tarp katalikų ir liberalų bloko, paskui tarp 'demokratų' ir 'vadistų'... Varžybų dėl garbės rezultatas buvo tas, kad vienos grupės pasidarė dominuojančios, o kitos tik satelitai... Praktiškai tai reiškėsi tuo, kad atsakingesnėse (pirmininkų) vietose tegalėjo būti tik 'svarbesnės' partijos. Tuo dar nesitenkindamos, kai kurios partijos dėjo pastangas įsigyti daugiau satelitų, negu jos turėjo, siekdamos tuo būdu savo garbę ir galią padidinti. Šitaip Krikščionys Demokratai nutarė, kad Darbo Federacija turi būti jų satelitas. Todėl iš katalikų bloko katalikas Grinius su buože buvo išvytas, o jo vieton pakviestas kitas. Tai atliko, teisėjo vaidmenį neteisėtai pasisavinęs, pats Vlikas. Pagaliau, kad kelias į garbę ir galią būtų palengvintas, nevengta ir šmeižtų pirež bendradarbius, kurie vienokiu ar kitokiu būdu kliudė kai kam kopti į garbę. Pradėta kai kurias grupes, dalyvaujančias Vlike, niekinti. Iš pradžių 'demokratai' totalistais vadino frontininkus, paskui totalistų bei vadistų epitetas prikergtas tautininkams. 'Vadistas' tapo keiksmažodžiu, paniekos žodžiu. Susidarė atmosfera, kad bendras darbas pasidarė tikra to žodžio prasme nebeįmanomas".

4. Vliko vienybės atstatymo sąlygos nurodomos kelios. Viena, "partijų veikėjai turėtų tarti: gana asmeninės ir grupinės garbės". Tam reikalui siūlo persitvarkyti taip, kad ir satelitai gautų kartais eiti atsakingas pareigas. Atsisakyti nuo daugumos diktatūros, kada ji ignoruoja mažumos pageidavimus. O tuo keliu "pasinešė ir Vliko dauguma, nes ji siekia ne susitarimo, bet pritarimo". Antra, siūlo į Vliką priimti "visas politines ar rezistencines organizacijas, pareiškusias norą įstoti... Būtų natūralu, kad ne pačios politinės organizacijos kovotų dėl įsileidimo Vlikan, bet pats Vlikas visas jas, dar tebesančias už Vliko ribų, kviestų įstoti nariais". Trečia, "ar negalima būtų atsisakyti nuo negarbingų tarpusavio kovos priemonių... Kodėl nekovoti taip, kaip kovoja garbingai sportininkai. Kalbėdamas apie negarbingumą, turiu galvoje paralelinės grupės organizavimą (pvz. antroji Darbo Federacija) ar kurstymą nuversti grupės vadovybę, pvz. Gelžinio pastangos prieš Rastenį. Įvykis su Darbo Federacija yra ne tik negarbingas, bet ir nemoralus... Darbo Federacijos byla yra, mano nuomone, pati svarbioji katalikų skilimo ir nevienybės priežastis. Nevienybės ne tik politinės (tai dar nedidelė bėda), bet ir moralinės... Tai išsiskyrimas dvie-

jų pagrindinių moralinio gyvenimo linkmių: vienoje yra tie, kurie moralines vertybes laiko augščiausiomis vertybėmis, gintinomis be kompromiso, ir kitoje yra tie, kurie daugiau vertina praktines 'vertybes', kaip garbę, galią, naudą ir pan. Tarp šių dviejų moralinių srovių vyksta, nors ir nematoma, bet atkakli ir desperatiška kova. Ji yra tiek svarbi, kad visas mūsų emigrantinės bendruomenės likimas priklauso nuo šios kovos moraliniame lauke pasekmių. Mes liksime tiek gyvi ir tol gyvi, kol pajėgsime išlaikyti moralines augštumas. Praradę šias augštumų tvirtoves, mes dardėsime strimagalviais žemyn, niekingai ištirpdami svetimųjų masėje. Štai dėl ko pagrindinė mūsų bendruomenės kova yra ne politinė, net ne kultūrinė, bet moralinė... Dėl to nėra įmanoma politinė vienybė, nesutariant ar nerandant vienybės moralinėj srity. Gi moralinė vienybė tarp minėtų dviejų srovių galima tik arba vienai srovei kylant į moralinių principų augštumas, arba kitai srovei nusileidžiant į moralinių kompromisų žemumas".

Ar negerovės bus pašalintos? Stebėdamas dabartinę padėtį, autorius nėra optimistas. "... susitarimo, darnaus bendradarbiavimo dar teks, man rodos, ilgokai palaukti. Šiuo metu būtų pageidaujamas bent vienas dalykas — kad laikraščiai liautųsi dėję niekinamuosius straipsnius ir tuo būdu užkirstų kelią destruktyviai įtakai visuomenei".

*

Draugas keliais atvejais organizavo gynybą politinei veiklai, politinėms partijoms, politiniams veikėjams. Gynė juos nuo "žymių intelektualų", "prasikišusių dvasininkų", nuo kitų "pašauktų ar pasišovusių autoritetų". Jie ir kiti sudarę politiniam veikimui tokią nepalankią opiniją, kad ji virtusi "chronišku slogučiu", su kuriuo kovoti kvietė laikraštis susipratusius krikščionis. Tokio pat raginimo buvo krikščionių demokratų konferencijos Clevelande rezoliucija.

Jei tas šauksmas nori apginti politinės srities teises, tai jis teisingas. Nereikia, anot Draugo, žeminti partijų tik dėl to, kad jos partijos, nei politikos, nei politinio veikėjo. Jie yra, ir jų buvimas pateisinamas. Galima tik svarstyti, kada ir kur labiau reikalingas politinis veikimas, kada kultūrinis, kada karitatyvinis ir kt. Turi būti išlaikyta reiškimosi pusiausvyra pagal gyvenimo reikalavimus. Galima svarstyti, kada ir kur partijos ar veikėjo žygis yra geras ar ne. Bet mes džiaugiamės kiekvienu lietuviu, kuris susieja save su ta ar kita visuomenine organizacija, kad tik neliktų vienas sau, šalia organizuotos visuomenės.

Jei tas šauksmas norėtų apginti politinės srities privilegijas, tai negalėtų būti teisingas. O privilegijos būtų tada, kai politinei sričiai būtų skirta ir daugiau pajėgų ir daugiau pinigo nei kitoms gyvenimo diktuojamoms sritims. Būtų privilegija, jei politinis veikėjas reikalautų sau daugiau globos ir visuomenės pagarbos nei bet kuris kitas visuomenei dirbąs žmogus — laikraštininkas, šeštadieninės mokyklos mokytojas, jaunimo stovyklos organizatorius, organizacijos, bendruomenės, karitatyvinio darbo veikėjas. Juo labiau, jei tose srityse jis dirba ne už pinigus.

Šauksmas gelbėti politinius veikėjus nuo "chronišku slogučiu" virtusio opinijos nepalankumo duoda pagrindo gūdžiam susirūpinimui: argi politinės organizacijos, kurios tebesiskelbia turėjusios lietuviškos visuomenės 95% paramos, turi tiek atgarsio dabartinėje visuomenėje, kad jau reikalinga joms speciali globa; ar būtų buvęs reikalingas aliarmas apsaugoti politinius veikėjus, jei jų dalis savo raštais bei pareiškimais spaudoje ar kitose tribūnose

nebūtų sukėlę nusikreipimo apskritai nuo politinių veikėjų ir abejingumo pačiam politiniam veikimui; ar autoritetui atstatyti nebūtų veiksmingesnis pačių politinių veikėjų kilimas į augštumas ir politinio veikimo sutaurinimas vietoj specialios visuomeninės globos?

*

Neimk rezistencijos vardo dovanai — maždaug tokia linkme keliais straipsniais reiškiamas **Draugo** nepasitenkinimas tomis organizacijomis, kurios vadinasi rezistencinėmis čia tremtyje. Laikraštis argumentavo — pasitraukdami iš Lietuvos, pasitraukėme ir iš rezistencijos; rezistencija tegali būti pačiame krašte. Rezistencijos vardo vartojimas čia, tremtyje, yra pretenzija.

Šitokio galvojimo pagrindas yra netvirtas ir logikos ir gyvenimo tikrovės atžvilgiu. Logiškai galvojant, kas mano, kad pasitraukus iš savo valstybės pasitraukta ir iš rezistencijos, tas turėtų juo labiau galvoti, kad tuo pačiu pasitraukta ir iš politinių partijų veikimo, nes krikščionių demokratų partija ar valstiečių liaudininkų sąjunga buvo kurta Lietuvai, ir jų programomis nebus tvarkomas Jungtinių Amerikos Valstybių gyvenimas. O laikraštis prieš partijų buvimą nepasisako; nepasisako net ir tada, kai Lietuvos partijai ima vadovauti Amerikos pilietis! Ar logiška tada pasisakyti prieš rezistencines organizacijas?

Gyvenimo tikrovės atžvilgiu vertinant, rezistencijos tikslas Lietuvoje buvo silpninti okupanto užmačias ir jo jėgas, iš kitos pusės — stiprinti lietuvių jėgas. Dalis kovotojų to siekė ginklu, dalis propaganda, dalis stiprino ir drausmino pačią lietuvių visuomenę. Tremtyje neįmanoma ginklo kova. Kiti du uždaviniai įmanomi ir tremtyje. Jie ir sudaro rezistencijos tremtyje esmę bei turinį. Dažnas yra reiškinys, kad atsisakymas nuo turinio prasideda nuo vardo atsisakymo.

Organizacijos vartodamos savo varduose rezistencijos terminą, pratęsia ne tik savo organizacijos tradicijas iš Lietuvos, bet išreiškia ir savo dvasinį ryšį su Lietuvoje tebevykstančia rezistencija.

Kas nejaučia šito ryšio ar nori jo atsisakyti, tam niekas negali drausti. Kas nori rezistencijos uždavinius vykdyti per politines partijas ar pats vienas, tas lygiai turi tam laisvę. Rezistencijos uždaviniai negali būti vienos ar kitos organizacijos monopolis, lygiai kaip negali būti vienos grupės monopolizuotas Lietuvos laisvinimas ar atstovavimas lietuvių tautai. Tačiau kas piktinasi, kad rezistencijos nenori išsižadėti kiti, to piktinimasis turi nepasakytą pagrindą — pyktį, pavydą, kuris yra jau ne krikščioniškos dvasios ženklas, bet ženklas tos piktosios dvasios, kurią Viešpats išvarė iš žmogaus ir teleido apsigyventi kiaulių kaimenėje.

Vardai įvykiuose

Susilaukė 60 metų sukakties gen. **Stasys Raštikis** (Monterey, Calif.), profesorius **Juozas Eretas** (Baselis, Šveicarija), min. **Eduardas Turauskas** (Paryžius). Susilaukė 50 metų rašytojas **Antanas Vaičiulaitis** (Washingtonas), Amerikos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkas **Stasys Barzdukas** (Clevelandas).

Iš gyvųjų pasitraukė gyd. **Motiejus Colney-Augštikalnis** (Waterbury), susilaukęs 70 metų, buvęs Amerikos lietuvių tautininkų sąjungos pirmininkas ir daug rėmęs tremtinius.

Amerikos ir Kanados LFB konferenciją rengiant daugiausia darbo įdėjo **J. Urbonas** ir **Vyt. Barisas** (Windsoras, Ont.), talkinami detroitiškių. Konferencijai pirmininkavo

St. Daunys (Chicaga), **J. Urbonas** (Windsoras) ir dr. **Vincas Šmulkštys** (Waterbury); sekretoriavo **Rožė Šomkaitė** (New Yorkas) ir **V. Aušrotas** (Toronto); solistas **Vaclovas Verikaitis**, dalyvavęs konferencijos metu laisvės kovotojų minėjime, buvo sutiktas labai šiltai; maldą už žuvusius parašė kun. **Kęstutis Balčys** (Amsterdamas). **Vytautas Vygantas**, kurio pranešimą skelbiam šiame nr., yra gimęs 1930, studijuoti pradėjo Pinnebergo ir baigė Illinois universitete psichologijos mokslus daktaro laipsniu šį rudenį. Dabar dirba New Yorke American Air Lines savo specialybėje. **Kęstutis Kudžma** baigė karinę tarnybą Japonijoje ir Korejoje ir grįžo į New Yorką studijų baigti. Kitame nr. skelbsime jo pastebėjimus Tol. Rytuose. Dr. **Martynas Anysas** yra Mažosios Lietuvos Rezistencijos sąjūdžio pirmininkas. Jo straipsnis, šiame nr., spausdinamas apie a. a. Viktorą Gailių, yra Į Laisvę parūpintas **Martyno Brako**. **Ričardas Bačkis** (Paryžius) yra Centro ir Rytų Europos laisvojo jaunimo tarybos vykdomojo komiteto vicepirmininkas. Jis laisvosios Europos kolegijoje Strasbourge darė pranešimą apie laisvąjį pasaulį "taikingos koegzistencijos" metu ir egzilų uždavinius; pranešimo santrauką įdėsime kitame nr.

Bernardas Brazdžionis (Los Angeles) parašė poemą Vaidila Valiūnas, kuris yra gyvosios tautoje rezistencinės dvasios simbolis. Paskutinę dainą čia skelbiame. Dr. **Vincas Maciūnas** (Philadelphia) parašė str. apie Adomą Mickevičių lietuvių literatūroje, kuris yra paskelbtas leidiny "Adam Mickiewicz in World Literature". A Symposium edited by W. Lednicki. Berkeley, University of California 1956. Dr. **Jonas Balys** (Washingtonas) išleido lietuvių mitologines sakmes. Tai vienintelis mūsų tautosakos specialistas, kuris tęsia tos rūšies leidinius, dirbdamas Kongreso bibliotekoje. Knygelė mokslinio pobūdžio; mažiau pritaikyta pedagoginiam reikalui.

Jonas Pajaujis (Stockholmas) Am. LF bičiulių pakviestas, lankėsi su žmona Windsoro konferencijoje ir Amerikoje bei Kanadoje praleido porą mėnesių. **Pilypas Narutis** su šeima ir dr. **Pemkus** atvyko į Ameriką. Prel. **M. Krupavičius**, pasitraukęs nuo vlikinio darbo, rūpinasi emigracijos į Ameriką reikalais. Dr. **Pranas Padalis** po sunkios operacijos Vokietijoje buvo atvykęs porai mėnesių atostogų į Ameriką ir jau vėl grįžo į Miuncheną, į Amerikos Balsą Europoje. Dr. **Kajetonas Čeginskas** (Srasbourgas) pradėjo mokykytojauti Vokietijoje Vasario 16 gimnazijoje. **Juozas Kojelis** (Los Angeles) pasitraukė iš Lietuvių Dienų redakcijos ir išvyko į Monterey, Cal. lietuvių kalbos dėstyti. Iš ten parvyko į Chicagą **Jonas Kavaliūnas**.

Vliko prezidiumas Tautos Fondo pirmininko pareigas iš M. Krupavičiaus rankų perdavė prof. **J. Kaminskui**. J. Kaminskas socialdemokratų suvažiavime pasirodė iš visų vlikinių žmonių "karingiausias" — gyrė socialdemokratus, koneveikė tautininkus, frontininkus, krikščionis demokratus, kol jiems Vlike atstovavo M. Krupavičius; palankų žodį rado tik dabar, kai jiems atstovauja J. Matulionis (M. Krupavičius buvo išrinktas į Vliko pirmininkus 1945 vietoj Kaminsko, dabar Kaminskas sugrąžintas į Vliką, yra jo vicepirmininkas ir gauna "pensiją"). Gaila, kad su jo partiniu karingumu jau nebespėja žygiuoti atmintis, kada jis pasakoja faktus iš Vliko praeities.

LLK pakeitė asmeninę lietuvių delegacijos prie Jungt. Pavergtų Tautų sudėtį. Anksčiau būdavo LLK nariai ir dar 8 žmonės iš vlikinių grupių. Dabar delegacija praplėsta žmonėmis iš organizacijų, esančių šalia Vliko — Lietuvių Fronto ir Rezistencinės Santarvės. Asmeninė sudė-

GYVOJI MINTIS

Apie antrąją dvidešimtojo šimtmečio pusę

Nuo šios dienos deginančių ir į desperaciją varančių įvykių, nuo fanfaromis skelbiamų laisvės ir išlaisvinimo šūkių, o iš kitos pusės nuo tautų plugdymo vergijoje ir kraujuose — filosofų mintis žvelgia į artimą ateitį, suvokia pasaulinės padėties nepastovumą, su katastrofomis vykstančią pasaulio dinamiką ir mėgina įžvelgti tos dinamikos kelius.

Tokių pastangų yra padaręs dr. Charles Malik, kurio minčių sutrauką redakcijai yra atsiuntęs L. D. Malik buvo Lebanono atstovas J. T., dabar profesorius.

Valstybė pasiliks pagrindinė politinė sąvoka, bet suverenumo supratimas jau dabar keičiasi iš esmės. Šiame pasikeitime nepriklausoma ir suvereni valstybė pasiliks, aišku, laisva daryti tokius nutarimus, kokie jai patinka, bet **kaskart didėjantis pasaulio tarpusavio priklausomumas pagimdys daugiau valstybinį suverenumą ribojančių veiksnių, negu tai buvo praeityje.** Išmintingi vadai turės su šiais veiksniais skaitytis, nes priešingu atveju turėtume chroniškai nepastovią padėtį.

Tuo būdu tarptautiniai politiniai santykiai, tarp kitko, bus moduliuojami ir kultūrinių santykių. Yra faktas, kad esama šešių ar septynių

---

tis tokia: **J. Audėnas, V. Banaitis, K. Bielinis, B. Bilevičiūtė, M. Brakas, J. Brazaitis, P. Karvelis, J. Lanskoronskis, V. Mincevičius, B. Nemickas, V. Rastenis, V. Sidzikauskas, A. Trimakas, P. Vainauskas, V. Vaitiekūnas ir Vilčinskas.** Nesutiko dalyvauti Vliko pirmininkas J. Matulionis, taip pat ir St. Lozoraitis nesutiko, kad dalyvautų delegacijoje vienas iš diplomatų, nors latvių atstovas Paryžiuje Grosvaldas latvių delegacijoje dalyvauja. Pažymėtina, kad delegacijoje tegali dalyvauti tik Lietuvos piliečiai.

Iš Europos atvyko į JPT sesiją New Yorke **E. Turauskas** (Paryžius), kaip kr. dem. sąjungos atstovas ir **St. Žymantas** (Londonas)), kaip liberalų atstovas. Atvyko taip pat latvių ministeris **R. Liepinš.**

Dr. **Jonas Grinius** (Muenchenas) pasiuntė lalšką Belgijos užs. reik. min. Spaakui, atkreipdamas jo dėmesį į nelogiškumą, kada Spaakas gerus žodžius tarė apie naikinamus vengrus, o pats vis dėlto važiuoja į svečius pas tuos vengrų budelius.

A. Šalčius (New Yorkas) pasiuntė mons. Bela Vargai, vengrų tautinės tarybos pirmininkui, New Yorko LFB susirinkimo kovojančiai vengrų tautai simpatijos pareiškimą.

R. Bačkis, lietuvių jaunimo Prancūzijoje pirmininkas, pasiuntė telegramą JT gen. sekretoriui Hammarskjoeldui, pareikšdamas lietuvių jaunimo Prancūzijoje solidarumą su kovojančiu Vengrijos jaunimu. Prancūzijos lietuvių bendruomenė pasiuntė 23,000 frankų vengrų komitetui pabėgėliams šelpti.

Studentės **J. Jonušaitytė** ir **A. Kalvaitytė** gavo studijoms LFB stipendijas, suorganizuotas Waterbury bičiulių.

Washingtone įvykusiame Alto, Vliko, LLK ir min **Žadeikio** pasitarime min. **Žadeikis** dalyvavo tik pradžioje, paskiau jam atstodavo jo giminaitis. Būtų valstybiniu atžvilgiu gražiau, jei tokiais atvejais ministeriui atstovautų pasiuntinybės patarėjas, o ne giminaitis, ir jei pats pasitarimas vyktų atstovybės rūmuose, o ne viešbutyje.

kultūrų pasauly, kurių kiekviena tarptautiniuose santykiuose reiškiasi kaip apytikriai atskiras blokas. Todėl galutinė problema nėra politinė. Veikiau tai yra klausimas, kaip tos skirtingos, kartais antagonistinės pažiūros gali sugyventi taikoje. Politika dažnai yra daugiau ar mažiau pridengtas kultūros įrankis. **Taikūs ir vaisingi tarptautiniai santykiai reikalingi santvarkos, pagrįstos laisve, tolerancija bei savitarpio pagarba.** Jie taip pat reikalingi atskyrimo sričių, būtent natūralios, žmogiškos, beveik neribotos srities, kur bendras darbas yra galimas ir reikalinga, ir specialios giliausių įsitikinimų srities, kur kiekvienas turi jaustis saugus laisve ir pagarba pagrįstoje santvarkoje. Turėtų būti bendra, žmogiška, natūrali sritis, nes kitaip protas patenka desperacijon.

Tai yra istorinė pareiga tų, kurie šiuos dalykus supranta, dirbti ir siekti šios laisvės santvarkoje. Turint galvoj, kad pasaulis yra turėjęs kelių tūkstančių metų praeitį, kurioje įvairios jo dalys vystėsi daugiau ar mažiau nepriklausomai, **kultūriškai pliuralistinis pasaulis tampa absoliuti būtinybė fiziškai suvienytame pasauly.** Pliuralistinė laisvė tad nėra vienos kurios tautos ar kultūros ar tautų bei kultūrų grupės speciali filosofija; ji yra absoliuti istorinė būtinybė. Jei ji sutampa su pagrindinėmis kurių nors kultūrų idėjomis, tai šios kultūros gali džiaugtis, kad jų giliausiuose principuose buvo numatyta dabartinė istorijos būtinybė. Ir tai yra giliausia jų stiprybės versmė, nuo kurios jos neturi nutolti.

Taip pat ir "koegzistencija" nėra kurios nors vienos ideologijos išradimas. Tai yra sveikintinas, nors gal ir pavėluotas, laisvės tvarkos pripažinimas. Tai yra tik kitas terminas pavadinti istorinei būtinybei, apie kurią kalbėjome, nepaisant, ar komunizmas būtų egzistavęs ar ne. Tinkamai suprasta ir nuoširdžiai vykdoma koegzistencija yra laisvės idėjos triumfas. Laisvė turi išnaudoti šitą triumfą savo pačios interesams, kurie, kaip matėme, yra taikos interesai.

Bet laisvė turi dvi prasmes: yra grupės laisvė ir individo laisvė. Esama laisvės grupės, kultūros ar tautos, kurios nori išlikti savitos greta tokių pat kitų grupių, tautų ar kultūrų. Ir esama individo laisvės siekti bei pažinti tiesą ir gyventi tiesoje. Pastaroji laisvė tai pati vadinamosios minties ir sąžinės laisvės esmė. Tos dvi laisvės neturėtų būti viena kitai priešingos, ir tikroje laisvės santvarkoje jos nebūtų priešingos. Tikrovėje jos betgi susikerta. Daugumoje atvejų šiandien grupinės laisvės siekimas ar reiškimas siejamas — iš principo ar iš reikalo — su apribojimu individualinės laisvės. Žmonės nori tautinės, klasinės ar kultūrinės laisvės, bet jie nepripažįsta atskiram asmeniui laisvės turėti skirtingas pažiūras pagrindiniais klausimais, kurių laikosi kultūra, klasė ar tauta. Tuo būdu jie išsiduoda, kad jų samprata apie grupės pobūdį yra statinė, nežinodami, kad grupės pobūdis gali keistis, keičiasi ir kartais turi keistis, ypač nestatiniame amžiuje, jeigu žmogaus orumas tuo pakeliamas ar bent nežeminamas. Jie individą pajungia grupei, nežinodami, kad grupė neturi amžinos paskirties, kai tuo tarpu individuali žmogaus siela yra nemirtinga. Visos grupės teegzistuoja šios sielos tarnybai.

Kaip suderinti grupinę laisvę su atskiro asmens laisve, yra vienas iš svarbiausių klausimų, kurio akivaizdoje pasaulis atsiduria antroje šio šimtmečio pusėje. Į šį klausimą padeda atsakyti Universalinė Žmogaus Teisių Deklaracija. Ji pateikia gerai apgalvotais žodžiais išdėstytą pažiūrą į abiejų laisvės rūšių teisėtas pretenzijas; ji nepaprastai augštai vertinama, būdama Jungtinių Tautų rūpestingiausiai paruošta ir priimta,

neprieštaraujant nė vienam balsui ir ji jau yra plačiai paskleista po visą pasaulį. Tačiau niekuomet nebus nuoširdaus sutarimo laisvės sampratos klausimu, nebus tikros taikos laisvės santvarkoje, jeigu individualinės laisvės išpažinėjai dėl vienokios ar kitokios priežasties įtikinės silpnai ar abejodami. Grupinė laisvė yra primityvus, tvirtas, masyvus dalykas; ji visuomet reiškiasi natūraliai, ir vargu ji reikalinga specialios globos. Bet individualinė laisvė yra palyginti naujas ir trapus dalykas ir dėl to ji reikalinga visokeriopo švelnaus puoselėjimo. **Galutinė dvidešimtojo amžiaus problema nėra karas ar taika, nei teisingumas ar išlaisvinimas, nei saugumas ar tautų apsisprendimas, nei Azija ar Afrika, nei Amerikos ar Rusijos vieta moderniame pasauly, nepaisant, kad visi šie klausimai realūs ir opūs. Galutinė problema, su kuria mums tenka grumtis, yra ši: ar dar įmanoma išgelbėti žmogų, individualią žmogišką esybę iš grupės, valstybės, kultūros bei mašinos priespaudos. Pavojun yra patekęs žmogus, o ne visuomenė. Ir jeigu tie, kurie tiki žmogumi, patys palūš spaudžiami, žmogus bus žuvęs.**

Tai nereiškia, kad objektyvios ekonominės, socialinės, kultūrinės ir politinės teisės nėra realios ir neturėtų būti skatinamos ar paisomos. Noriu tik pabrėžti, kad jos yra tiek aiškiai matomos, ir tiek garsingos, taip sumaniai ginamos ir triukšmingai reklamuojamos, jog nėra jokio pavojaus, kad jos pasiliktų nepaisomos. Tikras pavojus yra tas, kad visame šiame procese bus prarastas žmogus, paliekąs nykią, mechanišką grupių bei kultūrų eilę, bedvasiškai vieną prieš kitą nustatytų, be vidinės asmeninės laisvės ir dėl to be vilties ir džiaugsmo. Niekados nebuvo tiek reikalinga pabrėžti, nurodinėti ir reikalauti asmeninių, vidinių, žmogiškų, su laisve susijusių dalykų, kaip tai reikalinga šiandien, kuomet tiek daug dėmesio į save kreipia materialiniai, socialiniai bei kultūriniai dalykai. Kitaip, šie pastarieji dalykai lengvai galėtų, galų gale, panaikinti pirmuosius, ir brangiausias žmogui dalykas, jo minties ir sąžinės laisvė, būtų prarasta. **Ir kai laisvė bus prarasta, džiaugsmas bei dvasia nuslopinta, visa civilizacija ir "kultūra", tautinė garbė ir materialinė gerovė nieko žmogui nepadės.**

Atominės energijos panaudojimo perspektyvos yra nepaprastos. Jau dabar šio išradimo — radioaktyvių izotopų poveikiai pramonei, žemės ūkiui ir medicinai daro revoliuciją šiuose moksluose ir technikoje. Kai gausi atomo teikiama jėga bus panaudota žmogaus tarnybai, ypač maisto ir drabužių gamybai iš jūros, — tai greičiausiai įvyks antroje šio amžiaus pusėje, — galima įsivaizduoti tolimesnę netikėtiną revoliuciją, kokią atomas padarys žmonių perpildytose pasaulio srityse. Pagalvokime, kaip skirsis tada nuo dabartinės padėties sausos Vidurio Rytų sritys. Yra pagrindo manyti, kad mokslas bei technologija, darydami tokią pažangą kaip šiandien, galės išspręsti kiekvieną materialinę žmonijos problemą.

Tuo daug kas pasakoma, bet dar neviskas. Žmonės tebesikivirčys ir neapkęs viens kito, asmeninis, kultūrinis bei tautinis didžiavimasis bus gyvas, ir žmonės tevargins vienas kitą netgi, kai jų visi materialiniai reikalai ar troškimai bus patenkinti, o gal kaip tik dėl to, kad bus patenkinti. Taigi pagrindinė problema nėra materialinė, nors ir negalime pakankamai atsidėkoti mokslui, kuris gerokai pastūmėjo tos problemos išsprendimą. **Pagrindinė problema yra politinė, intelektualinė ir dvasinė.** Tik atsirandant tinkamai vadovybei šiose srityse, mes galėsime su pa itenkinimu žiūrėti į ateitį. Mokslininkai ir technologai puikiai tesėjo savo pažadus; dabar belieka šiems pastariesiems pasireikšti.

LAIŠKAI

Pone redaktoriau,

Ar pastebėjote New Yorke išeinantį mėnesinį žurnalą "Liberation"? Žurnalas skelbiasi sieksiąs paskatinti savo skaitytojus ne tik į naują galvojimą, bet ir į veiklą — atsisakymą nuo ėjimo pasroviui, nuo prisitaikymo, į konkrečią rezistenciją bendruomenėse, kuriose mes gyvename, visose srityse, kuriose žmogus yra suuniformintas ir sužalotas, nužmoninta ir praradęs savo laisvę...

Skaitant tokį pranešimą, tenka nustebti, kad tarp amerikiečių esama rezistentų, o lietuvių partiečiai sako, kad tik okupuotoje Lietuvoje rezistencija teįmanoma.

J. M., Chicaga

*

Redakcijos pastaba:

Bruges Europos kolegijos rektorius M. H. Brugmans, 1952 paruošdamas planą tarptautiniam jaunimo pasikalbėjimui apie Europos uniją, rezistencijos terminą gausiai vartojo. Vartojo jį kitokia prasme — kaip visumą kliūčių, kurios sunkina prisiimti vieningos Europos koncepciją. Jis kalbėjo apie ideologinę rezistenciją, psichologinę rezistenciją ir pan. Tai pasipriešinimo būdai pozityviai idėjai (žr. Bulletin du Centre European de la Culture, Aout—Septembre 1952).

Taigi terminas mūsų laikais yra prigijęs, kaip yra prigijęs demokratijos, humanizmo ir pan. terminai. Jį mesti lauk būtų tiek pat prasminga kaip mesti laukan demokratijos terminą tik dėl to, kad Vakaruose demokratija suprantama vienaip, Rytuose visai priešingai. Logiškai galvojąs žmogus nesibaidys rezistencijos ar demokratijos termino, o pasistengs pirma pažiūrėti, kokis konkretus turinys į tą terminą dedamas.

*

Mielas redaktoriau,

Palikdamas Amerikos kontinentą, prašau leisti per "Į Laisvę" padėkoti LFB vadovybei ir visiems čia sutiktiems bičiuliams už suteiktą paramą. Džiaugiamės kartu nuoširdžiai ir jaukiai išgyventomis valandomis ir linkime frontišką nuotaiką ir tradicijas pratęsti ligi sugrįžimo į tėvynę.

Dalia ir Jonas Pajaujai

*

... Sveikinu "Į Laisvę", susilaukusią 15 metų sukakties.

A. Bružas, Chicaga

Politinė vadovybė reiškia augščiausias valstybininko savybes, kurios įgalina gerai suvokti bei sutvarkyti svarbiausius šių dienų tarptautinius bei tarpkultūrinius reikalus. Tai reikalauja gilaus įžvelgimo, įsitikinimo bei žinojimo, ir ryžtingumo imtis iniciatyvos kuriant laisve pagrįstą santvarką.

Intelektualinė vadovybė reiškia filosofiją giliausia to žodžio prasme, būtent, įmanomai augščiausios žmogaus išminties realizavimą **Lemiamieji mūšiai, nepaisant, ar tai bus prieš ar po atominio gaisro, įvyks pagrindinių idėjų lauke. Tik tie laimės, kurie turi atitinkamų, tikrų, universalinių idėjų ir kurie turi įsitikinimo ir drąsos joms skelbti.**

Tačiau politika ir filosofija priklauso nuo Dievo Apvaizdos sprendimo. Galimas dalykas, kad Dievas dar nori pasaulį gryninti tokiais būdais, kurių mes dabar nesuprantame. Galimas dalykas, kad mes visi, su visa savo išmintimi, užsitarnaujame tokio gryninimo. Aš tikiu, kad galutinę viltį teikia gyvenimas maldoje ir paprastas pasitikėjimas Dievu. Jo valia yra svarbesnė nei mūsų.

Į LAISVĘ RĖMĖJAI

Į Laisvę reikalams aukojo:

S. D. $20.00, dr. Slavinskas $20.00, K. Bružas $10.00, S. Daunys, A. Pladys, V. Skladaitis, K. Račiūnas po $7.00, V. Rastonis $4.00, dr. V. Čekas, kn. M. Čyvas po $2.00.

Mielie.iems Į Laisvę rėmėjams jos leidė.ai nuoširdž'ai dėkoja.

"Į LAISVĘ" ATSTOVYBĖS:

Australijoje: A. Grigaitis, 21 Brunswick St., Fitzroy, Vic. N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Hilda, Vic.

D. Britanijoje: V. Akelaitis, 41 Bloemfontein Ave., Shepherds / Bush, London W. 12.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

Jungtinėse Valstybėse: S. Daunys, 2234 So. Sawyer Av., Chicago 23, Ill., tel.: CLifside 4-6690; K. Gaižutis, 953 Maud Ave., Cleveland 3, Ohio; B. Polikaitis, 15483 Ward St., Detroit 21, Mich.; J. Ažuolaitis, 2012 N. Catalina St., Los Angeles, Cal.; A. Gaigalas, 335 Titan St., Philadelphia, Pa., tel.: HO 7-4176; V. Vaitkus, 85 Arnold St., Waterbury, Conn., A. Sabalis, 251 Alphonse St., Rochester, N. Y.

Kanadoje: Vl. Girčys, 31 Concord Ave., Toronto, Ont., tel.: OL-2156; J. Pleinys, 113 Cannon St. E., Hamilton, Ont., tel.: 2-2698; J. Urbonas, 1421 Pelissier St., Windsor, Ont., tel.: CL-63049.

Vokietijoje: J. Medušauskas, Sckellstr. 12/3 r., Muenchen.

Švedijoje: P. Dūda, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern.

"Į LAISVĘ" METINĖ PRENUMERATA: Amerikoje (Šiaurės ir Pietų)— $3.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-10; Italijoje — L.900-; Prancūzijoje — Fr.750.-; Švedijoje — Kr.8.-; Šveicarijoje — Fr.8.-; V. Vokietijoje — DM.6.-.

ATSKIRAS NUMERIS: Amerikoje — $.0.75; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-2.6; Italijoje — L.250-; Prancūzijoje — Fr.200,-; Švedijoje — Kr.2.-; Šveicarijoje — Fr.2.-; V. Vokietijoje — DM.1.75. (Norintieji gauti oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas).

Į LAISVĘ leidžia — Lietuvių Fronto Bičiuliai.

Redakcijos kolegija: vyr. redaktorius — Juozas Brazaitis, redaktoriai — Dr. Juozas Kazickas ir Dr. Antanas Musteikis.

Viršelio vinjetė — dailininko Telesforo Valiaus.

Redakcijos ir administracijos adresas: 219 Montauk St., Brooklyn 8, N. Y. Tel.: TAylor 7-5041.

Į LAISVĘ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian magazine published quarterly by the Friends of the Lithuanian Front, 219 Montauk St., Brooklyn 8, N. Y.

Į Laisvę Nr. 12 skiriamas Europos LFB studijų dienoms.